

არაპერიოდული გამოცემების სერია 18

ფიკცი უმცირესობებისთვის

როგი საბაზისო მოსაზრებები

ტაკა ჯაბირ ალაღვანი

ახალი მოდიფიცირებული გამოცემა

არაბულიდან ინგლისურად თარგმნა
აშურ ა. შამისმა

ისლამური აზროვნების საერთაშორისო ინსტიტუტი
ლონდონი . ვაშინგტონი

ფიკჰი უმცირესობებისთვის:
რიგი საბაზისო მოსაზრებები
ტაჰა ჯაბირ ალაღვანი

**International Institute
of Islamic Thought**

გამომცემლობა „უნივერსალი“
თბილისი 2024

**ფიკჰი უმცირესობებისთვის:
რიგი საბაზისო მოსაზრებები (Georgian)**

ტაჰა ჯაბირ ალალვანი

არაპერიოდული გამოცემების სერია 18

© ისლამური აზროვნების საერთაშორისო ინსტიტუტი (იასი),
ცოდნის ინტეგრაციის ინსტიტუტი.

1445ჰ/2024

Paperback ISBN: 978-9941-33-603-4

Towards a Fiqh for Minorities: Some Basic Reflections

Taha Jabir Alalvani

Occasional Papers Series 18

© The International Institute of Islamic Thought, (IIIT)

1431AH/2010CE

Paperback ISBN: 978-1-56564-352-9

IIIT

P.O. Box 669,

Herndon, VA, 20172, USA

www.iiit.org

ინგლისურიდან თარგმნა: ქეთევან არახამია

თარგმანის თეოლოგიური რედაქტორი: ტარიელ ნაკაიძე

ფილოლოგიური რედაქტორი: ია ძირკვაძე

ცოდნის ინტეგრაციის ინსტიტუტი

საქართველო, თბილისი ც.დადიანი №7 ბიზნეს და სავაჭრო ცენტრი ქარ-
ვასლა A-508

ikiacademy.org

საავტორო უფლება დაცულია. სავალდებულო გამონაკლისებისა და შესაბა-
მისი კოლექტიური ლიცენზირების შესახებ შეთანხმების დებულებებიდან
გამომდინარე, არცერთი ნაწილის გამრავლება არ შეიძლება მოხდეს გამომ-
ცემლების წერილობითი ნებართვის გარეშე.

წინამდებარე ნაშრომში გამოხატული ხედვები და აზრები ეკუთვნის ავ-
ტორს და შეიძლება არ ემთხვეოდეს გამომცემლის მოსაზრებებს.

გამომცემლობა „**უნივერსალი**“, 2024

თბილისი, 0186, ა. პოლიტკოვსკაიას №4, ☎: 5(99) 17 22 30, 5(99) 33 52 02

E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversali@gmail.com

ს ა რ ჩ ე ვ ი

წინასიტყვაობა.....	7
შესავალი.....	11
ავტორის შესავალი	15
საზოგადოებრივი ცნობიერება შარიათის შესახებ	17
შარიათი და კულტურა.....	19
მუსლიმების თანამედროვე მდგომარეობა დასავლეთში	19
11 სექტემბერი: შედეგი.....	22
სამართლებრივი და რელიგიური ჩარჩო განმარტებები	26
ფიკჰი	
უმცირესობები	27
კითხვის ხელახლა განსაზღვრა	29
იჯთიჰადის სპეციალისტის აუცილებლობა	
„ფიკჰი უმცირესობებისთვის“ ფორმულირებისთვის	31
რისი სწავლა შეიძლება მემკვიდრეობით მიღებული	
ფიკჰი-სგან?.....	32
ახალი მეთოდოლოგიის მიზეზები	36
ნათელი ამოცანის მიზეზები	36
„ფიკჰი უმცირესობებისთვის“ დაარსების გზაზე	37
ყურანის კვლევის მეთოდოლოგიური პრინციპები	46
საკვანძო კითხვები.....	50
სხვებთან მუსლიმთა ურთიერთობის ფუნდამენტური წესი	53
დანინაურებული ერი	55
ადამიანის უფლებების დაცვა	57

თავშეკავებულობა.....	57
აბისინიაში ემიგრაციიდან მიღებული გაკვეთილები	58
დასკვნა.....	61
ტერმინთა განმარტება.....	67
შენიშვნები	72

წინასიტყვაობა

ისლამური აზროვნების საერთაშორისო ინსტიტუტის (იასი) ლონდონის ოფისისთვის დიდი პატივია წარმოადგინოს დოქტორ ტაჰა ჯ. ალაღვანის ნაშრომის, „ფიკჰი უმცირესობებისთვის“: რიგი საბაზისო მოსაზრებები, მოდიფიცირებული გამოცემა. თავდაპირველად, 2003 წელს, პერიოდული სერიის №10 გამოცემის სახით გამოქვეყნებული ეს ნაშრომი ისლამური უმცირესობებისთვის სპეციალური კანონმდებლობის განვითარებისკენ მოგვიწოდებს, განსაკუთრებით იმ უმცირესობებისთვის, რომლებიც დასავლეთში ცხოვრობენ, მათი პირობებისა და ადგილმდებარეობის სპეციფიკური მოთხოვნების გათვალისწინებით. აღნიშნული კვლევა დღესაც ისეთივე აქტუალობას ინარჩუნებს, როგორც მისი პირველად გამოცემისას.

„ფიკჰი უმცირესობისათვის“ აქტუალური თემაა და ძალიან მნიშვნელოვანი ფიკჰის სფეროსთვის, რომელიც, თავის მხრივ, არსებითად მნიშვნელოვანი გახდა დასავლეთში მცხოვრები მუსლიმი საზოგადოებების კეთილდღეობისა და განვითარებისთვის. ისლამური საზოგადოებების წინაშე მდგარი არაერთი სერიოზული საკითხის მოგვარების წარსული მცდელობები წარუმატებელი აღმოჩნდა იმ მუსლიმი მეცნიერების მოსაზრებებისა და წვლილის მხედველობაში არმიღებით, რომლებიც დასავ-

ლეთში ცხოვრობენ, მათ ენაზე საუბრობენ და მისი სოციალური, პოლიტიკური, რელიგიური და ეკონომიკური სისტემების სიღრმისეულ ცოდნას ფლობენ. შედეგად არაერთი გაცემული რეკომენდაცია და ფათვა არაადეკვატური და უადგილო აღმოჩნდა, რიგ შემთხვევებში კი განსახილველი საკითხების განხილვა გაართულა კიდევ. დოქტორი ალ-ალვანის რეკომენდაცია, რომ არსებულმა ფიკჰის ადვოკატებმა მჭიდროდ უნდა ითანამშრომლონ მუსლიმი მეცნიერების ასოციაციებთან და ეს მეცნიერები შარიათის მკვლევრებთან ერთად არა მხოლოდ ფორმალურად, არამედ თანაბარი დოზით ჩართონ პროცესში, არსებითად მნიშვნელოვანი ნაბიჯია ფიკჰის ძალიან საჭირო პერსპექტივის მყარი და დასაბუთებული საფუძვლის ჩამოსაყალიბებლად.

აღნიშნული ნაშრომი შარიათის მიზნებისა და ამოცანების (ისლამური სამართლის უმაღლესი მიზნები და ამოცანები) ფილოსოფიაში განმტკიცებული პრინციპების გამოყენებისკენაც მოგვიწოდებს. მართლაც, შარიათის მიზნებისა და ამოცანების ცოდნა ისლამური აზროვნების წინაშე არსებული გამოწვევების საპასუხოდ ნებისმიერი მცდელობის წარმატების წინაპირობაა. უდავოა, რომ მსგავსი ცოდნა შესაძლოა გამოსადეგი იყოს უმცირესობებისთვის ამოცანებზე დაფუძნებული საჭირო ფიკჰის განვითარების პროცესში და უდავოდ, არსებითად მნიშვნელოვანია ნებისმიერი იმ ადამიანისთვის, ვინც ისლამურ გადაწყვეტილებებში არსებული საღმრთო სიბრძნის გაგებითა და შეფასებითაა დაინტერესებული.

ვინაიდან ინგლისურ ლიტერატურაში ძალიან ცოტა ნაშრომი იყო ხელმისაწვდომი *მაკაჰიდ აშ-შარო* 'ა-ს თემაზე, იასი-მ არსებული ვაკუუმის შევსება გადანყვიტა და შარიათის მიზნებისა და ამოცანების შესახებ წიგნებისა და სტატიების სერიის თარგმნა და გამოცემა დაიწყო, რათა აზროვნების ეს მნიშვნელოვანი და რთული სფერო გაეცნო ინგლისელი მკითხველისთვის. დღემდე ისინი შემდეგ სტატიებს და წიგნებს აერთიანებს: იბნ აშურის „ტრაქტატი მაკაჰიდ აშ-შარო 'ა“-ზე, იმამ აშ-შატიბის „თეორია ისლამური სამართლის უმაღლესი ამოცანებისა და მიზნების შესახებ“ აჰმად არ-რაფსუნის ავტორობით, „ისლამური სამართლის უმაღლესი ამოცანების რეალიზაციის გზაზე: მაკაჰიდ აშ-შარო 'ა, ფუნქციონალური მიდგომა“ ჯამალ ელდინ ატტიას ავტორობით და „მაკაჰიდ აშ-შარო 'ა, როგორც ისლამური სამართლის ფილოსოფია: სისტემური მიდგომა“ ჯასსერ აუდას ავტორობით. ამასთან, ვინაიდან საკითხი საკმაოდ კომპლექსური და ინტელექტუალური გამოწვევებით სავსეა, ხოლო ამ საკითხზე დაწერილი და გამოცემული წიგნების უმეტესობა მხოლოდ სპეციალისტების, მკვლევარებისა და ინტელექტუალებისთვისაა გამიზნული, იასის ლონდონის ოფისმა აღნიშნული საკითხისთვის მარტივი სახელმძღვანელოც შეიმუშავა მისი სტატიების კრებულის ნაწილის სახით, რათა ნებისმიერი მკითხველისთვის მარტივად აღსაქმელი, წასაკითხი და ხელმისაწვდომი გაეხადა. აღნიშნული შემდეგ ნაშრომებს აერთიანებს: „გამართივებული მაკაჰიდ აშ-შარო 'ა“ მუჰამმად ჰაშიმ ქამალის

ავტორობით, „მაკაბიდა აშ-შარბა: სახელმძღვანელო დამწყებთათვის“ ჯასსერ აუდას ავტორობით და მაკაბიდა აშ-შარბა-ს ქრილში დანახული განვითარების ისლამური ხედვა მუჰამმედ ომერ ჩაპრას ავტორობით.

არსებითად, დოქტორი ალ-ალვანის ნაშრომი მუსლიმი უმცირესობებისკენ მიმართული მონოდებაა, რომ ამ უკანასკნელთ მოქალაქეობის შეგრძნება გაუჩნდეთ, მათი ადგილისა და ღირებულების შესახებ პოზიტიური, თავდაჯერებული ხედვა განავითარონ და თავიდან ამოიგდონ ემიგრანტის სტატუსის ცნება. შესაბამისად, „უმცირესობებისთვის ფიკჰის“ ცნების მოქალაქეობის ფიკჰის უფრო ფართო ცნებად გაფართოებით, ჩვენ ვაღიარებთ კულტურულ და პლურალისტურ წრეს, რომელშიც ისლამური უმცირესობები არიან, ამასთან, ჰუმანისტურ ხედვას ვეყრდნობით და საზოგადოების გაუმჯობესებაზე ვფოკუსირდებით.

იმედი გვაქვს, რომ აღნიშნული ნაშრომი თავისი ინოვაციური მიდგომით, ანალიზითა და იდეებით, არა მხოლოდ დიდ წვლილს შეიტანს „უმცირესობებისთვის ფიკჰის“ განვითარების პროცესში, არამედ უფრო დიდ ყურადღებასა და ინტერესსაც გამოიწვევს მკითხველში.

1981 წელს იასი-ს დაფუძნების დღიდან, ის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ცენტრის ფუნქციას ასრულებს, რომელიც ისლამურ ხედვაზე, ღირებულებებსა და პრინციპებზე დაფუძნებულ სამეცნიერო საქმიანობას უწყობს ხელს. მისი კვლევითი პროგრამების, სემინარებისა და კონფერენციების შედეგად უკანასკნელი ოცდარვა წლის განმავლობაში სხვადასხვა სერიის ქვეშ

არაერთი სტატია გამოსცა, რომელიც დღემდე 250-ზე მეტ დასახელებას აერთიანებს ინგლისურ და არაბულ ენებზე, რომელთაგან ბევრი სხვა ენებზეც იქნა თარგმნილი.

1989 წელს ლონდონის ოფისმა სტატიების კრებული გამოსცა, მარტივად წასაკითხი ბროშურების ნაკრები, რომელიც ინსტიტუტის მსოფლიო პროგრამის სამეცნიერო კვლევითი ნაშრომების, სტატიებისა და ლექციების შემოკლებული ვერსიების გადმოცემას ისახავდა მიზნად, ისევე, როგორც სხვადასხვა მეცნიერისა და სოციოლოგის ნაშრომის გამოქვეყნებას, რომელთაც საკუთარი წვლილის შეტანა სურდათ. დღემდე თხუთმეტი ასეთი სტატია იქნა გამოქვეყნებული, რომელთაგან უკანასკნელი 2008 წელს იქნა გამოცემული, ხოლო ზოგი მათგანი ფრანგულად და გერმანულად ითარგმნა.

იასი-ს ნაშრომის გაფორმების სტილის მიხედვით, რომელის სახელმძღვანელოა ავტორების, მთარგმნელებისა და ტექსტის რედაქტორებისათვის, არაბული წარმოშობის ან არაბული გრაფიკით ჩანერილი სიტყვები და საკუთარი სახელები ან ტექსტში ნახსენები სიტყვები და სახელები, ტრანსლიტერილებულ იქნა მთელს ნაშრომში, გარდა ციტირებებში გამოყენებული ტექსტისა. ასეთ შემთხვევებში ისინი იასი-ს ტრანსლიტერაციის სისტემის გამოყენების გარეშე იქნა ციტირებული. თუმცა, არაბული წარმოშობის ის სიტყვები და ზოგადი არსებითი სახელები, რომლებიც ყოველდღიურ მეტყველებაში დაინერგა, არც კურსივირებულია და არც დიდი ასოთი არ იწყება.

გვინდა დიდი პატივისცემა გამოვხატოთ და განსაკუთრებული მადლობა გადავუხადოთ დოქტორ ტაჭა ჯაბირ ალ-ალვანის, ისევე, როგორც სარედაქციო და საგამომცემლო გუნდს და იმ ადამიანებს, რომლებიც პირდაპირ თუ არაპირდაპირ იყვნენ ჩართულნი აღნიშნული ნაშრომის დასრულებაში: დოქტორ მუნავარ ა. ანესს (რომელმაც შეასწორა აღნიშნული გამოცემა), ზაინაბ ალავიეს (რომელმაც პირველი გამოცემა შეასწორა), სილვია ჰანტს და ტაჰირა ჰადის, რომელთაგან ყველა დაუღალავად მუშაობდა აღნიშნული ნაშრომის გამოსაცემად მომზადებაზე და დიდი ძალისხმევა გამოიჩინეს მთელს ამ პროცესში. დაე ღმერთმა წყალობა არ მოაკლოს მათ და ავტორს მათ მიერ გაწეული ძალისხმევითვის.

ანას ალ შაიხ-ალი,

დიდი ბრიტანეთი
IIT სამეცნიერო კონსულტანტი და ლონდონის
განყოფილების დირექტორი
მუჰარამი 1431 წელი, იანვარი, 2010

შესავალი

მუსლიმმა თეოლოგებმა, ღვთისმეტყველება უმრავლესობისთვის შექმნეს და განავითარეს, თუმცა უმცირესობის სტატუსზე სისტემური ფორმულირება ჯერ კიდევ არ არის ჩამოყალიბებული. აღნიშნული ესე, რომელიც შარიათის გამოჩენილ მეცნიერს, პროფესორ ტაჰა ჯაბირ ალ-ალვანს ეკუთვნის, რიგ პრინციპებს გამოყოფს, რომელიც მან არსებითად მნიშვნელოვნად მიიჩნია მუსლიმების, როგორც უმცირესობის, სტატუსის სათანადოდ გამოსაკვლევად. ის სწორად აღნიშნავს, რომ მის მიერ სიტყვა ფიკჰის გამოყენება აღნიშნული ესეს სათაურში უშუალოდ ისლამურ სამართალს კი არ მიემართება, არამედ იმას, რასაც აბუ ჰანიფა „დიდ ფიკჰს“ უწოდებს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მისი პროექტი იმ მეთოდოლოგიის შემუშავებას ისახავს მიზნად, რომელიც ისლამური აზროვნების უფრო ფართო განვითარებას შეუწყობს ხელს, რომელიც თეოლოგიას, სამართალს და ისტორიასაც კი ეხება. ეს მეტად ამბიციური, თუმცა საჭირო წამოწყებაა.

ავტორი, ჩრდილოეთ ამერიკის ფიკჰის საბჭოს თავმჯდომარე, კარგად აცნობიერებს, რომ დასავლეთში მყოფი მუსლიმების წინაშე მდგარი გამოწვევები გაცილებით ფართოა, ვიდრე შარიათში განმტკიცებული ქცევის წესების შეზღუდული ჩამონათვალი. სამეცნიერო აღმოჩენები, ტექნიკური რევოლუცია მისი ყველა გამოვ-

ლინებით და ეკონომიკური და სოციალური ტრანსფორმაცია, რომელმაც მთელი მსოფლიო მოიცვა, ახალ იჯთიჰადში ფიკჰთან მიმართებით შემოქმედებითი მიდგომის გამოყენებით უნდა აისახოს. ყურანი და შუამავლის ტრადიცია კი ადამიანის ცოდნისა და გამოცდილების პროგრესის გათვალისწინებით უნდა იქნეს ნაკითხული. თუმცა, როგორ შეგვიძლია ჩვენი ინტელექტუალური შესაძლებლობების გამოყენება თანამედროვე სამყაროსა და ისლამური სამართლის ტრადიციულ წარმოდგენებსა და თეოლოგიას შორის არსებული განსხვავების აღმოსაფხვრელად გამოვიყენოთ?

ახალი იჯთიჰადისკენ მოწოდება ჯერ კიდევ მეცხრამეტე საუკუნეში დაიწყო ალ-აფღანისა და 'აბდუს სალაფიტური იდეით. ისლამური თეოლოგიისა და სამართლის შინაარსის ტრანსფორმაციის კუთხით 'აბდუს სკოლის შეზღუდული წარმატება იმით აიხსნება, რომ ისინი ძველი მეთოდოლოგიის ტყვეები იყვნენ. 'აბდუს სამართლებრივი რეფორმები საკმარისად ფუნდამენტური არ იყო. ის უმეტესად ანტიკური ხანის მეცნიერების მოსაზრებებს ეყრდნობოდა და ფართოდ იყენებდა თალფიჰ-სა და ეკლექტიზმს. ეს გარდაუვალი იყო, რადგან ის უზულ ალ-ფიკჰის საფუძვლებს, ისლამური იურისპრუდენციის ძირითად პრინციპებს იყენებდა და ეყრდნობოდა. სწორედ ეს დისციპლინა ადგენს ისლამური სამართლის სტრუქტურას. მანამ, სანამ ის შეიცვლება, იურისტი ვალდებულია იმ სფეროში დარჩეს და იქ განაგრძოს მოღვაწეობა, სადაც მისი წინამორბედები გაჩერდნენ.

დოქტორმა ალ-ალვანმა გააცნობიერა, რომ მსოფლიოს ინტელექტუალური და სოციალური გეოგრაფია ისე შეიცვალა, რომ ძველი სტრუქტურა მას აღარ მიესადაგება. მის მიერ ყურანთან შედარებით ჰადისების ისტორიულ მემკვიდრეობად შეფასება და არა მარადიულად, ასევე, მის მიერ წამოყენებული მოთხოვნა, რომ ყურანი ჰადისებთან მიმართებით უპირატესობით უნდა სარგებლობდეს, გადამწყვეტი მნიშვნელობის მატარებელია მისი ახალი ინტერპრეტაციისთვის. მისი კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი მოთხოვნაა, რომ შარიათის ნორმების ნებისმიერი ახალი ფორმულირებისას აქცენტი შარიათის საბოლოო მიზნებზე გაკეთდეს. აშ-შატიბის წვლილი შარიათის საბოლოო მიზნების უსაზღვროდ დიდ მნიშვნელობასთან დაკავშირებით მის ნაშრომში „*მუვაფაკათ*“ „დაიმარხა“ და ისლამური სამართლის განვითარებაზე მცირე გავლენა მოახდინა.

მიუხედავად იმისა, რომ ეს ესე უმცირესობებს ეხება, აქ მოცემული და მხარდაჭერილი მეთოდოლოგია ყველგან, ისლამური მოღვაწეობის ყველა სფეროშია გამოსადეგი. ტერმინი უმცირესობა დიდ რიცხვთან შედარებით პატარა რიცხვის გამოსახატად გამოიყენება. ტერმინი ამ კონტექსტში არა რაოდენობას, არამედ ძალაუფლებას მიემართება. საზოგადოება, რომელიც კანონმდებლობას აკონტროლებს, უმრავლესობად უნდა იქნეს მოხსენიებული, მაშინაც კი, თუკი რაოდენობრივად ნაკლები არიან სხვა ჯგუფთან შედარებით. საპირისპიროც თანაბრად სწორია: საზოგადოება, რომელიც აღმატებულია რაოდენობრივად, თუმცა არ ფლობს სა-

კანონმდებლო ძალაუფლებას, ამ კუთხით, უმცირესობაა. მაგალითად, კოლონია მუდმივად უმცირესობის სტატუსს ფლობს.

შეიძლება თუ არა ტერმინი „**ფიკში უმცირესობებისთვის**“ ცალკე დისციპლინად იქნეს მიჩნეული თუ ის მხოლოდ ისლამური სამართლის ერთ-ერთი ზოგადი სფეროა? ავტორი მისი, როგორც სფეროს, დამოუკიდებლობას ამტკიცებს იმაზე დაყრდნობით, რომ უმცირესობათა საზოგადოებას გარკვეული შეზღუდვების წინაშე დადგომა და გამოცდა უწევს, რისთვისაც მას სამართლებრივი საფუძვლის მოძიება ესაჭიროება.

დოქტორი ალ-ალვანი კოლექტიური იჯთიჰადისკენ და სოციალური მეცნიერებების სხვადასხვა სფეროდან ექსპერტების მონვევისკენ მოგვინოდებს, რათა ამ უკანასკნელთ მნიშვნელოვანი როლი შეასრულონ ახალი იდეების ფორმულირებასა და ახალი შეხედულებების განვითარებაში. მიუხედავად იმისა, რომ სოციალური მეცნიერების მიერ შეტანილი წვლილი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, დარწმუნებული ვარ, რომ სახელგანთქმული ფიზიკოსებისა და სამედიცინო სფეროში მოღვაწე მეცნიერების მიერ შეტანილ წვლილსაც მიესალმება. რაც შეეხება მხოლოდ შარიათის სპეციალისტებისგან დაკომპლექტებულ კომიტეტებს, აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით, მის უნდობლობას სრულად ვიზიარებ.

კოლექტიური იჯთიჰადი ამ ეტაპზე ძალიან პოპულარული გახდა, მიუხედავად იმისა, რომ ის ყოველთვის შეზღუდულ როლს ასრულებდა ისლამური აზროვნებისა თუ სამართლის ისტორიაში. უმჯობესია სხვადასხვა

ადამიანმა წვლილი ღია დებატების რეჟიმში შეიტანოს, რამაც წესით ყველაზე მისაღები მოსაზრების მიღებამდე უნდა მიგვიყვანოს, სხვა მოსაზრებების დელეგატივიზაციის გარეშე. ჩვენი რწმენა და საზოგადოება მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეძლებს არსებული კრიზისის წარმატებულად დაძლევას, თუკი განსხვავებული აზრის გამოხატვისთვის თავისუფალ სივრცესა და ამ მოსაზრებების სამართლიანად შეფასების შესაძლებლობას გავაჩენთ. აღნიშნული გარკვეულ თავმდაბლობას მოითხოვს იმამ ამ-შაფი'ი-ს ტრადიციის მიმართ, რომელიც ამბობდა: „ჩემი მოსაზრება სწორია მცდარობის ვარაუდით, ხოლო ჩემი კოლეგის მოსაზრება მცდარია სისწორის ვარაუდით.“

ჩვენ საკმარისად ვიტანჯეთ წარსულში და ეს ტანჯვა დღემდე გრძელდება იმ პირთა გარკვეული წრეების მიზეზით, რომლებიც ისლამის სახელით საუბრის ექსკლუზიურ უფლებას იჩემებენ. დოქტორი ალ-ალვანის ბრწყინვალე ესე კი გზას უხსნის გააზრებულ მიდგომას „ფიკჰის“ ახლებური ინტერპრეტაციისთვის. ის ამას ქვემარტივი მეცნიერის თავმდაბლობით აკეთებს.

მ.ა. ზაქი ბადავი
 ბრიტანეთის იმპერიის
 ორდენის (OBE) ოფიცერი
 ლონდონი, იანვარი,
 2003

ავტორის შესავალი

ისლამური უმცირესობები წარსულში ისეთ დიდ ინტერესს არ იწვევდნენ, როგორც დღეს იწვევენ. მუსლიმები დომინანტურ მსოფლიო სახელმწიფოს ფლობდნენ, რომლისაც ყველა ერს ემინოდა ან პატივს სცემდა. ვერცერთი ძალა ვერ ბედავდა ცალკეულ მუსლიმებზე თავდასხმას ან ისლამის მთლიანობის დარღვევას, როდესაც ისეთ ძლიერ მოწინააღმდეგეებთან უწევდათ შერკინება, როგორიც იყო, მაგალითად, აბასიანი ხალიფა ჰარუნ არ-რაშიდის ვაჟი, ალ-მუ‘თაჰიმი¹, რომელმაც ქალაქი ‘ამჷრიდ² დაიპყრო, რათა მუსლიმი ქალი გადაერჩინა, რომელმაც საკუთარი ხალხის მხრიდან მისი შევიწროვებისგან დასაცავად მისგან დახმარება ითხოვა.

მუსლიმებს თავისუფლად მოგზაურობა შეეძლოთ ისლამის მიწებზე. მთელი მსოფლიო ღია იყო მათთვის, როგორც ადგილსამყოფელი და თავყვანისცემის ადგილი.³ ალლაჰი ყურანში აცხადებს: **„ქვეყანას იმემკვიდრებენ ჩემი ერთგული მსახურნი“** (სურა ალ-ანბიჰა⁴:105). მუსლიმები შუამავლების ან დიპლომატიური ელჩების, ასევე ვაჭრების ან მოხეტიალე სუფიების სახით მოგზაურობდნენ. ისინი უმეტესად სტუმრები იყვნენ, რომლებიც მცირე ხნით რჩებოდნენ სხვა ადგილას. ისინი, ვინც გადასახლდნენ ისლამური მიწებიდან პოლიტიკური მიზეზებით ან როგორც სხვაგვარად მოაზროვნენი - და ვარაუდობდნენ, რომ ეს გადასახლება ხანგრძლივადიანი

იქნებოდა - უმეტესად შორეულ ადგილებში მიდიოდნენ, სადაც ისლამური ძალაუფლება საკმაოდ შესუსტებული იყო. უფრო დიდი ძალაუფლების მქონე და ამბიციური მიგრანტები, რომელთაც დამოუკიდებელი ფინანსური სახსრები გააჩნდათ, არაისლამურ მიწებზეც მიემგზავრებოდნენ, სადაც საკუთარ ისლამურ საამიროებს ქმნიდნენ, რომლებიც ისლამური ოაზისის ან კუნძულების სახით არსებობდა არაისლამური ოკეანეების შუაგულში. ზოგ საზოგადოებას, მაგალითად საფრანგეთის სამხრეთში, ჩრდილოეთ იტალიაში,⁴ და სხვა ადგილებში, დიდი ხნის განმავლობაში უწევდათ გადარჩენისთვის ბრძოლა, მიუხედავად იმისა, რომ ისლამის გავრცელება ამ ადგილებში შეჩერებული იყო.

ეს მუსლიმები, რამდენად ცოტაც არ უნდა ყოფილიყვნენ ისინი, იმ არაისლამურ საზოგადოებაში ცხოვრობდნენ, სადაც ძალაუფლება მათ ხელთ არ იყო, ხოლო კანონები შარიათზე არ იყო დაფუძნებული. ისინი, უმეტესად, ადგილობრივი ახალმოქცეულები იყვნენ. შედეგად, მათ საკმაოდ ნათლად გააცნობიერეს ისლამურ და არაისლამურ საზოგადოებაში ცხოვრების მნიშვნელოვანი განსხვავება. ისინი, ვისაც საკმარისი სახსრები ჰქონდათ, ისლამურ მიწებზე დაბრუნდნენ, ხოლო დანარჩენები ცდილობდნენ ცხოვრების შეძლებისდაგვარად მაქსიმალურად ისლამური წესით ეცხოვრათ. მათ დამოუკიდებელი ისლამური კულტურა განავითარეს, რომელიც დროდადრო არაისლამურ მასპინძელ საზოგადოებასთან გარკვეული უთანხმოებების გამომწვევი იყო. აღნიშნულის მიზეზი კი ის იყო, რომ მათ უარი თქვეს,

რამდენადაც ეს შესაძლებელი იყო, იმ ნორმებისა და ტრადიციების შესრულებაზე, რომელიც იმას ეწინააღმდეგებოდა, რაც მათ ისლამის შესახებ ჰქონდათ ნასწავლი. მიუხედავად იმისა, რომ ახალი კულტურა, შესაძლოა, რიგ ასპექტებში შეესაბამებოდა კიდევ მასპინძელი საზოგადოების ცხოვრების სტილს, თუმცა ეს ინტეგრაცია მხოლოდ კოსმეტიკური და უმნიშვნელო იყო. დაპირისპირება, შესაძლოა, დომინანტ უმრავლესობასაც გამოეწვია, თუკი ისინი უმცირესობების განმასხვავებელი კულტურული და რელიგიური მახასიათებლების განადგურებას შეეცდებოდნენ, რათა ეს მახასიათებლები არა-ისლამურ საზოგადოებაში შთაენთქათ.

თუკი მუსლიმი უმცირესობები უარს იტყოდნენ ასიმილაციაზე, დიდის ალბათობით მათი დევნა მოხდებოდა. შესაბამისად, ისინი უძღურნი იქნებოდნენ და საკუთარი არსებობის დასადასტურებლად საჭირო საშუალებები არ ექნებოდათ (სურა ან-ნისა': 98). ისინი ფათვას მათი ღვთისმეტყველებიდან ('ულამა') ან მათი საზოგადოების გარეთ მოიძიებდნენ, განსაკუთრებით ჰაჯის სეზონზე. მათი საკითხების უმეტესობა ინდივიდუალური და პირადული იქნებოდა. წარსულში მუსლიმი უმცირესობები იმდენად ცოტანი და იზოლირებულნი იყვნენ, რომ არ შეეძლოთ დამოუკიდებელი ეკონომიკური, სამართლებრივი თუ კულტურული ორგანიზაციებისა და ინსტიტუტების დაარსება. მუსლიმ იურისტებსა და ღვთისმეტყველებს კარგად ესმოდათ ის არსებითი განსხვავება, რომელიც, ერთი მხრივ, არაისლამურ საზოგადოებაში მუსლიმი ინდივიდებისა და ჯგუფების წინაშე

მდგარ პრობლემებს, ხოლო, მეორე მხრივ, ისლამური სამართლის, სისტემებისა და ტრადიციის შესაბამისად მცხოვრები ისლამური საზოგადოების პრობლემებს შორის არსებობდა. ისინი უდავოდ აცნობიერებდნენ „*ისლამურ მიწებზე*“ (დარ ალ-ისლამ ან დარ ალ-იჯაბა) სამართლის წყაროებსა და სხვა საზოგადოებების სამართლის წყაროებს (დარ ად-და'ვა)⁵ შორის განსხვავებებს. მათ კარგად ესმოდათ ფსიქოლოგიური, ინტელექტუალური, კულტურული და იურიდიული განსხვავებების გავლენა ადამიანების ცხოვრებაზე ორივე გარემოში, შესაბამისად, მუფთებს, მეცნიერებსა თუ სტუდენტებს, მტკიცებულებების გამოკვლევას ავალდებულებდნენ. მათ ამ მტკიცებულებების არსებული გარემოებების გათვალისწინებით კონტექსტუალიზაცია ესაჭიროებოდათ, რათა შესაფერისი ფათევები გამოეცათ, რომელიც მათი დროისა და სივრცის შესაბამისად მარტივად გამოყენებადი იქნებოდა, შარიათის მთავარი პრინციპებისა და ზოგადი მიზნების დარღვევის გარეშე.

შესაბამისად, უმცირესობებისთვის ახალი ფიკჰის შექმნის საჭიროება წარსულში ისეთი ძლიერი არ იყო, როგორც დღეს არის. აღნიშნულის მიზეზი ისაა, რომ „ზემოხსენებული საზოგადოება“ არასდროს აღმოჩენილა მისი ქვეყნის ან საცხოვრებელი ადგილის ფარგლებს გარეთ და არასდროს გადასულა „და'ვას მიწაზე“ გარდა იმ შემთხვევისა, რომელიც ზემოთ იქნა აღნიშნული. ეს შემთხვევითი და წარმავალი არსებობა იყო, რომელმაც კანონების მისაღებად და ფათევების გამოსაცემად იურისტების ყურადღება ვერ მიიქცია. ის შეზღუდული და

იზოლირებული დარჩა, ხოლო მისი ფიკჰი „კრიზისის“ ან „საგანგებო სიტუაციის“ „ფიკჰის“ სახელით გახდა ცნობილი.⁶

საზოგადოებრივი ცნობიერება შარიათის შესახებ

მუსლიმებმა კარგად იციან, რომ შარიათის ნორმები გულმონყალეზასა და თავშეკავებულობაზეა დაფუძნებული და არა ჩაგვრასა და სისასტიკეზე. ისინი სრულად აცნობიერებენ, რომ რელიგიური ვალდებულებების შესრულება ადამიანური შესაძლებლობების თანმდევი (სურა ათ-თაღაბუნ: 16, სურა ალ-ბაკარა: 286). მუსლიმებმა ისიც იციან, რომ შარიათი ყველაფერს სუფთასა და სასარგებლოს უშვებს და ყველაფერს საზიანოს კრძალავს, ცხოვრების გამარტივებისა და მისი უფრო კომფორტულად ქცევის მიზეზით. ის კარგ და პოზიტიურ ქცევას უწყობს ხელს და ახალისებს და ყველაფერს ისეთს კრძალავს, რაც საზოგადოებას აკნინებს. (სურა ალ-ა'რაფ:157).

ჩვეულებრივ მუსლიმს კარგად ესმის რას ნიშნავს ყურანის შემდეგი ფრაზა: „იგია, რომელმაც ყოველივე თქვენთვის გააჩინა, რაცაა მინაზე“ (სურა ალ-ბაკარა: 29). ის ღმერთის წყალობის სრულად გამოყენების უფლებას ადასტურებს იმ ერთადერთი გამონაკლისით, რაც ღმერთმა კონკრეტულად და კატეგორიულად აკრძალა. დასაშვებობა ნორმაა. ყველაფრის გამოყენება დასაშვებია, რაც დედამინაზე და დედამინაშია, თუკი ის ჯანსაღი და უვნებელია. ნათლადაა განსაზღვრული, რა არის

ჰალალ და რა ჰარამ. მათ შორის არსებული სადავო არე-
ბი კი „ფიკჰის“ დებატებისა და იჯთიჰადის თემაა.

ყურანის ზოგადმა და უნივერსალურმა პრინციპებ-
მა საერთო, ფართოდ გავრცელებული და მისაღები
კულტურა შექმნა ყველა მუსლიმისთვის. ყურანის პოპუ-
ლარობისა და ისლამურ საზოგადოებაში მისი მარტივად
ხელმისაწვდომობის წყალობით, მიუხედავად იმისა, რამ-
დენად ელემენტარულია მათი ისლამის ცოდნა, ისლამუ-
რი განათლებისა და კულტურის რიგი სტანდარტები
განვითარდა. არცერთ სხვა წიგნსა თუ რელიგიას არ მი-
უღწევია სამართლის ცნობიერების ასეთი მაღალი ხა-
რისხისთვის. ისეთი პრინციპები, როგორცაა, „რელიგი-
ური საკითხები, გადანყვეტილი გარემოებათა შესაბამი-
სად ან ინსტინქტი, უნიკალურია ისლამური კულტურის-
თვის. გარკვეული საკითხები „ზოგადი ცოდნის“ მონა-
პოვრად იქცა სამეცნიერო კვლევების გარეშე. ეს ის-
ლამს ყველა სხვა რელიგიისგან განასხვავებს, სადაც
ღვთისმსახურების თითოეული უმნიშვნელო ასპექტი და
დოგმაც კი დებატებისა და სამღვდელოების მხრიდან
განხილვის საგანია. ისინი კი, თავის მხრივ, გადანყვეტი-
ლებების მიღებისა და გამოცხადების ექსკლუზიურ უფ-
ლებას ფლობენ, რომელიც საზოგადოების მიერ მიიღე-
ბა. ისლამში პროფესიული იჯთიჰადის სფეროები ზუს-
ტადაა განსაზღვრული და საზოგადოებას ყოველთვის
შეუძლია საკუთარი მოსაზრების დაფიქსირებისა და
წვლილის შეტანის მიზნით ჩაერთოს. ჩვეულებრივ ხალხს
თავად შეუძლია ის მეცნიერი აირჩიოს, რომლის მოსაზ-
რებებსაც იზიარებს, ხოლო „ზოგადი სამართლიდან“ მი-

ზეზები, ტერმინები და შეზღუდვები შეარჩიოს. ისინი მეცნიერებს ფაქტების მიღებაში მიჰყვებიან, ამასთან, არსებობს ისეთი საკითხები, რომელთა იგნორირებაც მათ არ შეუძლიათ.

სწორედ ამ მიზეზით ისლამურმა საზოგადოებამ შესაძლებლობა მისცა „კალმის ადამიანის“ წარმოჩენას საპირისპიროდ „ხმლის ადამიანის“. ამასთან მუსლიმურ საზოგადოებაში არ არიან „სასულიერო პირები“ „სამღვდელოება“ ან „ღვთისმეტყველთა (‘ულამა’) უმაღლესი საბჭო“, რომელსაც ექნებოდა მონოპოლიური უფლება რელიგიური ცოდნის წყაროებსა და რელიგიური დოგმების ინტერპრეტაციაზე, რის შედეგადაც საზოგადოების დანარჩენ ნაწილს მათზე წვდომა შეეზღუდებოდა და იმ ადამიანებსაც ხელი შეეშლებოდათ, რომელთაც მათი შესწავლა, ანალიზი და განმარტება სურთ. იდეა ელიტაზე, რომელიც საკუთარ თავს რელიგიური პასუხისმგებლობისა და ძალაუფლების ეტალონად ადგენს, უცხოა ისლამისთვის. ისინი, ვინც ცდილობდნენ ასე მოქცეულიყვნენ, მარცხი განიცადეს. ეს არის იდეა, რომელიც უარიყოფა არა მხოლოდ ინტელიგენციის, არამედ საზოგადოების მიერ. ყურანი ყველასთვის ხელმისაწვდომია და არავის აქვს მასზე წვდომის კონტროლისა და მონოპოლიის უფლება. ყურანის ნებისმიერ მკითხველს შეუძლია ისლამის ზოგადი საფუძვლების პირდაპირ წიგნიდან შესწავლა.

შარიათი და კულტურა

მყარი პოლემიკური ხასიათის, ურთიერთკავშირი არსებობს კანონმდებლობას, იქნება ეს სალმრთო თუ ადამიანის მიერ შექმნილი და კულტურულ ტრადიციებსა და ჩვეულებებს შორის. საზოგადოების ეს ასპექტები გავლენას ახდენს მეცნიერებზე, მკვლევრებსა და კანონმდებლებზე, ისევე, როგორც ფიკჰი და კანონმდებლობა თამაშობს მნიშვნელოვან როლს კულტურების, ტრადიციებისა და ჩვეულებების შექმნაში, რომელთაც გრძელვადიანი გავლენა აქვთ საზოგადოებაზე. ისლამური უმცირესობები ისეთ საზოგადოებებში ცხოვრობენ, რომელშიც ეს ასპექტები ისლამური საწყისებისგან არ გამომდინარეობს, ხოლო მათთვის ამ გავლენებისგან გათავისუფლება დამოუკიდებლად სრულიად წარმოუდგენელია. იმ შემთხვევაშიც კი, თუკი ისინი წარმატებით შეძლებენ თაყვანისცემასა და მორალურ ქმედებას შორის ურთიერთობის გამიჯვნას, ისინი ამას ვერ მოახერხებენ სხვა ზოგადი და საერთო სახის ურთიერთობებში: განათლების, ეკონომიკის, პოლიტიკის, მედიის და სხვა ისეთ სისტემებში, რომლებიც საზოგადოებრივი აზრის ფორმირებას ახდენს. ეს ყველაფერი სხვადასხვა ხარისხით ხელს უწყობს უმცირესობების მათი ფესვებიდან დაშორებასა და გაუცხოებას და თანდათანობით ასუსტებს მასთან კავშირებს. ძველი ურთიერთობების განწყვეტის შედეგად გამოწვეული დანაკარგის კომპენსაციის მიზნით, მუსლიმი უმცირესობების მიერ დასახლებულ

ახალ გეოგრაფიულ გარემოში ახალი კავშირები ვითარდება.

ეს პირველი თაობის ემიგრანტებს ეხებოდათ. მიუხედავად ამისა, ძველი კავშირები, შესაძლოა, მესამე ან მეოთხე თაობის მიერ განადგურდეს და გართობასთან დაკავშირებულ ტკბილ-მწარე მოგონებად იქცეს. შესაბამისად, შესაძლოა ახალი თაობები სრულად ასიმილირდნენ მასპინძელ საზოგადოებებში და გაქრნენ მათ კულტურულ ფესვებთან კავშირის სრულად განწყვეტით, რომლის შესანარჩუნებლად მათმა მამებმა და წინაპრებმა ძალისხმევა არ დაიშურეს.

მუსლიმების თანამედროვე მდგომარეობა დასავლეთში

ცხადია, რომ არც დასავლეთი, განსაკუთრებით ევროპა, და არც თავად მუსლიმები, არ ელოდნენ ისლამისა და მუსლიმების ევროპის შუაგულსა და ამერიკის შეერთებულ შტატებში გამოჩენას. ეს მუსლიმები იქ დამპყრობლების რანგში კი არ მისულან, არამედ იმიგრანტების, სტუდენტებისა და პროფესიონალების რანგში. ისინი, ის ქვეშევრდომები და მოქალაქეები იყვნენ, რომელთაც ისლამური მინები დატოვეს, რათა დასავლეთში ეცხოვრათ და ევროპასა და ამერიკის შეერთებულ შტატებში ნამდვილი, მუდმივი და ორგანიზებული ყოფის ფორმირება მოეხდინათ. იმიგრანტთა ახალ საზოგადოებებს გულწრფელად სურთ მასპინძელ საზოგადოებაში ინტეგრირება მათი რელიგიური და კულტურული იდენტობის შენარჩუნების პირობით. მოსახლეობის დანარჩე-

ნი ნაწილის მსგავსად, ისინი მზად არიან დაიცვან და პატივი სცენ მასპინძელი ქვეყნის კანონებს, გადასახადები გადაიხადონ, პასუხისმგებლობა აიღონ და კანონით მინიჭებული თავისუფლებით, უპირატესობებითა და უფლებებით ისარგებლონ.

2001 წლის 11 სექტემბრამდე ამერიკის შეერთებული შტატები მულტიკულტურიზმსა და მულტიკონფესიურ საზოგადოებას მრავალმხრივობისთვის პოზიტიურ კონტრიბუციად განიხილავდა. სწორედ მულტიკულტურიზმმა აქცია ამერიკის შეერთებული შტატები მთელი სამყაროსთვის სიმბოლოდ. მას თამამად შეეძლო ემტკიცებინა მთელი კაცობრიობისა და მსოფლიოს წინაშე, რომ ის ინტეგრაციის უნივერსალურ მოდელს წარმოადგენდა. აღნიშნული მათი ამბიციის მტკიცებულებადაც გამოდგებოდა, რომ ისინი ელინიზმისა და რომაული ცივილიზაციის უდავო მემკვიდრეები იყვნენ: კულტურებისა და რასის სუპრანაციონალური ნაზავი. ეს მათ დამსახურებულად აქცევდა მსოფლიოს ლიდერად, როგორც ახლა „გლობალიზმად“ წოდებულმა მოვლენამ აქცია.

ამერიკის შეერთებული შტატები ნამდვილად ქების ღირსია ისლამისა და მუსლიმების საზოგადოების ყველა დონეზე მიღებისა და მათი გაგებისთვის. ეს რამდენიმე ეკლესიის მიერ გადადგმულ ნაბიჯსაც მოიცავს, რომლებმაც ძალიან მცირე საფასურის სანაცვლოდ შესთავაზეს მუსლიმებს შენობა-ნაგებობები პარასკევის ლოცვებისა და დღესასწაულებისთვის (‘იდ), ისევე, როგორც აკადემიურ ინსტიტუტებსა და კონგრესის წევრებს ორივე პოლიტიკური პარტიიდან. იგივე შეიძლება ითქვას

რიგ საგანმანათლებლო დაწესებულებებზეც, რომლებმაც გულთბილად მიიღეს მუსლიმები და მუსლიმ ორატორებსა და ლექტორებსაც უმასპინძლეს მთელ რიგ რელიგიურ, კულტურულ, ისტორიულ და სოციალურ საკითხებზე სასაუბროდ. ზოგმა საგანმანათლებლო ორგანიზაციამ მუსლიმები მათ მმართველობით ორგანოებშიც მიიღო. ციხის ადმინისტრაციებმა დაწესებულებამ მუსლიმ მასწავლებლებსა და მქადაგებლებს ლოცვების წაკითხვის, პატიმრებისთვის ისლამის სწავლებისა და მისი განხილვის ნებაც დართეს. ზოგი მათგანი მაღალანაზღაურებად პოზიციებზეც დაინიშნა ამ ორგანოების მიერ. ისინი მიესალმებოდნენ ისლამის გავრცელებას პატიმრებს შორის მას შემდეგ, რაც თავად გახდნენ პატიმრების ქცევაზე მისი დადებითი გავლენის მოწმეები, კერძოდ, ისლამი მათ ნარკოტიკების მოხმარების შეწყვეტისკენ და დანაშაულისგან თავის არიდებისკენ მოუწოდებდა.

1992 წელს პენტაგონმა აშშ-ის სამხედრო ძალების სამ დანაყოფში რელიგიური ინსტრუქტორების დანიშვნის ნებართვა გასცა. პირველი მინისტრის, კაპელანი აბდულ-რაშიდ მუჰამადის დანიშვნას თანამდებობაზე თან ახლდა საზეიმო ცერემონია, ამას მოჰყვა სხვა მუსლიმების დანიშვნაც აღნიშნულ თანამდებობაზე, რამაც ჯამში თოთხმეტი ხელმძღვანელი შეადგინა. მეჩეთების და ისლამური ინსტიტუტებისა და სკოლების რიცხვი საგრძნობლად გაიზარდა და 1997 წელი ისლამისა და მუსლიმების ამერიკის შეერთებულ შტატებისთვის გაცნობის წლად იქნა მიჩნეული. ეს ოქროს შესაძლებლობა

იყო, რომელიც მუსლიმებმა წარმატებით ვერ გამოიყენეს, რათა საკუთარი თავი, მათი რელიგია, ისტორია და ცივილიზაცია სწორად გაეცნოთ მასპინძელი ერისთვის.

ბევრმა ამერიკულმა ინსტიტუტმა გაულო კარი მუსლიმებს. პირველი მუსლიმი მოსამართლე ქალიც დაინიშნა და სასამართლოებმა მუსლიმ იურისტებთანაც დაიწყეს კონსულტაციის გავლა, როდესაც ისეთ საქმეებს განიხილავდნენ, რომელიც მუსლიმ მხარეებს მოიცავდა.

ყოფილმა პირველმა ლედიმ ქალი მუსლიმი თანაშემწე დანიშნა, რომელიც ჰიჯაბს (ჰიჯაბ) ატარებდა. თეთრ სახლში მუსლიმი წამყვან, მენეჯერულ პოზიციაზე დაინიშნა, ხოლო სახელმწიფო დეპარტამენტი მუსლიმების სავარაუდო მომავალ ელჩებად დანიშვნის შესაძლებლობას განიხილავდა. პირველი მუსლიმი ამერიკელი ელჩი ფიჯიში იქნა დანიშნული. პენტაგონმა მუსლიმი ქალი ოფიცრებისა და რიგითებისთვის ფორმის შეცვლის უფლება გასცა, კერძოდ მათ თავსაბურავის ტარების უფლება მიეცათ. მთავრობის ყველა სამოქალაქო და სამხედრო თანამდებობის პირი, ისლამურ ქვეყნებში ჩასვლამდე, უნდა გაცნობოდა და შეესწავლა ისლამი და მისი ტრადიციები შესახებ წაკითხვა დაევალა, რათა თავიდან აეცილებინათ ადგილობრივთა გრძნობების ან კულტურული ტრადიციების შეურაცხყოფა და შესაბამისად, ამერიკის შეერთებული შტატებისა და მისი მოქალაქეების მიმართ მუსლიმებში ნეგატიური რეაქცია და განცდები არ გაედვივებინათ. ამ ძალისხმევას კი შედეგად ისლამისა და მუსლიმების სწორად გაგება და აღ-

ქმა მოჰყვა. ზოგიერთი ადამიანს შთააგონა ისლამზე მოქცევა და ან სულ მცირე პატივისცემა ამ რელიგიისა და მისი მიმდევრებისთვის, მზად ყოფილიყვნენ მათი საქმის შესაფასებლად და დასაფასებლად და რიგ შემთხვევებში, თანაეგრძნოთ მათთვის.

სასამართლოების წინაშე არაერთი საქმე იქნა განხილული მუსლიმ ქალებზე ზენოლის წინააღმდეგ, ჰიჯაბის ან თავსაბურავის მოხსნის მოთხოვნით, რომელთაგან ყველა მუსლიმი ქალების სასარგებლოდ გადაწყდა. მუსლიმი მამაკაცები და ქალები, რომლებიც მათი რელიგიის, ისტორიისა და კულტურის შესახებ ცნობიერების ამაღლებაზე ზრუნავენ და ამ სფეროების მიმართ ინტერესს აღვივებენ, დღესდღეობით სწორედ მათი გამორჩეული სამოსით არიან წარმოდგენილნი. ისინი ისლამის იმ პოზიტიურ ასპექტებს უსვამენ ხაზს, რომელიც, შესაძლოა, ამ კონკრეტულ სახელმწიფოშიც იქნეს გამოყენებული, განსაკუთრებით საშინაო ყოფაში, და პრაქტიკაში იმას ახორციელებენ, რასაც მე „მდუმარე და‘ვას“* ვუწოდებ.

* საფრანგეთში, გერმანიაში, შვედეთსა და დიდ ბრიტანეთში ისლამური მოსახლეობის დიდი რაოდენობის გათვალისწინებით, მუსლიმები სხვებთან ერთად ევროპული ცხოვრების ნაწილი გახდნენ. ბრიტანეთში მაგალითად, მუსლიმებს თავისუფლად და სრულად შეუძლიათ საკუთარი რელიგიის უფლების განხორციელება და 1000-ზე მეტი მეჩეთი სწორედ ამ თავისუფლების მტკიცებულებაა. ბოლო პერიოდში მუსლიმებსა და არამუსლიმებს შორის საზოგადოებრივი ურთიერთობები საერთო ჯამში პოზიტიურად შეიძლება შეფასდეს. თუმცა, ცრურწმენა და ისლამოფობია ჯერ კიდევ არსებობს. მუსლიმთა საზოგადოება მიესალმა იმ ფაქტს, რომ სწორედ ბრიტანეთის მთავრობა იყო იმ ანგარიშის მომზადების ინიციატორი და ავტორი, რომელიც ანტი-ისლამურ დისკრიმინაციასა და ცრურწმენას ეხებოდა. ეს ანგარიში, სახელწოდებით „ისლამოფობია, ყველა ჩვენგანის გამოწვევა“ (1998), პირველი სერიოზული მცდელობა იყო, რომ ამ საკითხისთვის სერი-

11 სექტემბერი: შედეგი

11 სექტემბრის დამანგრეველმა და გამანადგურებელმა მოვლენებმა ყველა შოკში ჩააგდო. იმ დღიდან მუსლიმებმა და ამერიკელებმა ახალ რეალობაში გაიღვიძეს, რომლის მსგავსიც მათ ამ წუთამდე არასდროს ჰქონიათ. სწორედ ამ მოვლენების შემდეგ გაიზარდა ახალი ფიკჰის შექმნის საჭიროება, რომელიც მუსლიმი უმცირესობების საკითხს განსაზღვრავდა და დაარეგულირებდა, განსაკუთრებით დასავლეთში.

საზოგადოების ყველა ფენის წარმომადგენელმა არა-მუსლიმებმა სწორედ ამ მოვლენების შემდეგ გადაწყვიტეს ისლამის შესწავლა მისი პირვანდელი წყაროები-

---

ოზულად შეეხედათ და ის ფართოდ იქნა გამოყენებული როგორც მუსლიმების, ასევე არა-მუსლიმების მიერ. საგანმანათლებლო სექტორში, დიდი და სერიოზული კამპანიის შედეგად, იმ სკოლების მხარდაჭერა ხდება სახელმწიფოს მხრიდან, რომელთაც სრულად ისლამური სული აქვთ. ახალი ევროპული კანონმდებლობის მიღების შედეგად, რომელიც უმცირესობათა დაცვას უზრუნველყოფდა, გარკვეული ნაბიჯები იქნა გადადგმული მუსლიმების უფლებების დასაცავად, რათა ამ უკანასკნელთათვის საკუთარი რელიგიის (ისლამის) აღმსარებლობის თავისუფლება უზრუნველყოფილი იქნას. კანონმდებლობა, რომელიც მიღებულ იქნა, უკანონოდ აცხადებს დისკრიმინაციას მუსლიმების წინააღმდეგ (ისევე როგორც სხვა რელიგიის წარმომადგენლების) სამუშაო ადგილზე. მუსლიმები უფრო ფართო საზოგადოებაშიც ერთვებიან. ისლამურმა პერიოდულმა გამოცემებმა, როგორცაა Emel, ისევე როგორც არაერთმა გამოჩენილმა მუსლიმმა ჟურნალისტმა და სამაუწყებლო კომპანიამ გვიჩვენა, თუ რამდენად შორს წავიდნენ მუსლიმები საკუთარ პროგრესში. პოლიტიკის სფეროში არსებული ვითარება ამერიკაში არსებულ ვითარებას შეადარეს, სადაც მუსლიმი სენატორები არ არიან. ბრიტანეთში მუსლიმი ლორდები ლორდთა პალატაში იქნენ დანიშნულნი, მუსლიმები პარლამენტის წევრებადაც იქნენ არჩეული, რაც იმას ხდის ნათელს, რამდენად გახდნენ მუსლიმები ბრიტანული, და შესაბამისად დანარჩენი ევროპის, ცხოვრების ნაწილი. [რედაქტორები]

დან და მისი მიმდევრებისგან და არა სხვა პირებისგან. სრულად ამოიყიდა ზოგადად ისლამზე ან მისი წარმოშობის, ისტორიის, კულტურისა თუ ცივილიზაციის კონკრეტულ ასპექტებზე არსებული წიგნები და სტატიები და საჯარო ბიბლიოთეკებს დამატებითი ეგზემპლარების შეკვეთა მოუწიათ, რათა დაინტერესებული მკითხველები მოთხოვნა დაექმაცოფილებინათ. ცხადია, რომ ასეთმა ფენომენალურმა ინტერესმა გარკვეული გაუგებრობა გამოიწვია. ზოგი გულუბრყვილო ინდივიდი ფიქრობდა, რომ აღნიშნული ამ ადამიანების ისლამზე მოქცევის ან ალტერნატიული რწმენის ძიების სურვილით იყო განპირობებული. თუმცა, ეს მხოლოდ უვიცობასთან დაპირისპირების მცდელობა და სწავლის დაუძლეველი სურვილი იყო.

უამრავმა ეკლესიამ, უნივერსიტეტმა და სამეცნიერო თუ სასწავლო ინსტიტუტმა დაიწყო იმამების, პროფესორებისა და ლექტორების მონვევა, რათა ამ უკანასკნელთ ისლამზე ესაუბრათ და მისი პრინციპები, წყაროები და სხვა რელიგიებთან მისი დამოკიდებულება აეხსნათ, ისევე, როგორც მისი გავლენა მის მიმდევრებზე. ამასთან, სპიკერებს არაერთი ამერიკელის მიერ ისლამის შესახებ დასმულ კითხვებზე პასუხის გაცემაც ევალებოდათ, განსაკუთრებით იმ კითხვებზე, რომელიც აქტიურად განიხილებოდა მედიაში, კერძოდ, ისლამურ რწმენასა და ექსტრემიზმს შორის კავშირის თაობაზე. ადამიანებს სურთ გაიგონ, ასწავლიდა თუ არა შუამავალი მუჰამადი (ს.ა.ს)⁷ თავის მიმდევრებს, რომ ისინი ექსტრემისტები უნდა ყოფილიყვნენ და დაავალა თუ არა საკუ-

თარ მიმდევრებს მათი მოწინააღმდეგეების ან იმ ადამიანების მოკვლა, რომელთაც ისლამის არ სწამდათ. რა არის ადამიანის თავისუფლების ისლამური ხედვა? გამო-რიცხავს თუ არა ისლამი რელიგიის თავისუფლებას. ზოგი ადამიანი ყურანიდან ამონარიდებს ციტირებს, როგორცაა მაგალითად, ათ-თავბა-ს მე-5 აია ან სურა ალ-ბაკარას 191-194-ე აიები, რომელიც მათ ან კონტექსტიდან ამოგლეჯილად წაიკითხეს ან არასწორი ინტერპრეტაცია მოახდინეს. მსგავსმა მცდარმა შეხედულებებმა, შესაძლოა, ადამიანებს აფიქრებინოს, რომ ისლამი ომის რელიგიაა, რომელიც მუდმივად ქადაგებს ბრძოლას,** ომს და იძულებითი ღონისძიებების გამოყენებას სხვა ხალხების ისლამზე მოსაქცევად, ასევე მოუწოდებს დახოცონ ისინი ან აიძულებს გადაიხადონ თანხა დაცვის სანაცვლოდ. ზოგმა, ისლამის, როგორც ომის რელიგიის მტკიცებულებად შუამავლის ბრძოლებიც კი მოიშველია მისი მტრების წინააღმდეგ.

ეს ყველაფერიც არ აღმოჩნდა საკმარისი ისლამის ცილისმწამებლებისთვის. ბევრი მათგანი მიუბრუნდა არსებულ ნაშრომებს ფიკჰსა თუ სხვა ისლამურ მეცნიერებების სფეროში, რათა შემთხვევითობის პრინციპით ამო-

---

** იხილეთ, დოქტორი ტაჰა ჯაბირ ალაღვანის გამოსაცემად გამზადებული წიგნი, განდგომილება ისლამში: ისტორიული და წმინდა წერილისეული ანალიზი (2010). აღნიშნული ნაშრომი დეტალურად შეისწავლის სიკვდილით დასჯის მომხრეების არგუმენტებს და ამტკიცებს, რომ არც ყურანი და არც სუნა არ უჭერს მხარს სიკვდილით დასჯას რიდდას ცოდვისთვის, უფრო მეტიც, ის იცავს რელიგიის თავისუფლებას, რომელიც რწმენისგან განყენების (რწმენის უარყოფის) უფლებასაც მოიცავს. შესაბამისად, თუკი განდგომას სხვა რაიმე დანაშაულებრივი ქმედება არ ახლავს, ეს მკაცრად ღმერთსა და ინდივიდს შორის დასარეგულირებელი საკითხია. [რედაქტორები]

ეკრიფა ამონარიდები, ტერმინები და განცხადებები აღნიშნულის შესახებ აზრი ეკითხა მუსლიმი იმამებისა და ჩვეულებრივი მუსლიმებისათვის. თუმცა, გამოკითხულთა უმეტესობას ისლამის მხოლოდ ელემენტარული ცოდნა ჰქონდა, შესაბამისად, ისინი ამ განცხადებებისთვის ბოდიშის მოხდისკენ იყვნენ მიდრეკილნი და მათ სიძველისა და არარელევანტურობის მოტივით უარყოფდნენ. ისინი არასრულფასოვნების პარადოქსულ გრძობებს ემორჩილებოდნენ. თუმცა, ეს მცდარი შეხედულებები, გაუგებრობები და რიგი სტერეოტიპები კვლავ იზრდება. ქვემოთ რამდენიმე მათგანია მოცემული:

- ისლამი სამყაროს „*ისლამის მიწად*“ და „*ომის მიწად*“ ყოფს. ნუთუ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ მუსლიმები დანარჩენ სამყაროსთან მუდმივად ომის მდგომარეობაში არიან? ნუთუ ეს მუსლიმებს ნებისმიერი სხვა რელიგიის მიმდევრებთან ბრძოლის უფლებას არ აძლევს, როდესაც ისინი ამას მოისურვებენ ან როდესაც საკმარისად მომძლავრდებიან, რათა სხვებს ომი გამოუცხადონ? იყო თუ არა 11 სექტემბრის მოვლენები მუსლიმთა იმ რწმენის შედეგი, რომ ამერიკელებიც ურწმუნოები არიან, ხოლო მათი ქვეყანა „*ომის მიწაა*“?
- რა შეიძლება ითქვას *ჯიზიდა*-ს (სულადობრივი გადასახადი) შესახებ, რომელზეც მუსლიმები ამტკიცებენ, რომ ებრაელები და ქრისტიანები დამცრობის ნიშნად იხდიან. ეს დამამცირებელი გადასახადია, რომელიც ადამიანების უფლებებსა და იმ

რწმენის არჩევის თავისუფლებას ხელყოფს, რომლისადაც ადამიანს სჯერა?

- რა შეიძლება ითქვას იმ მუსლიმების ისლამზე მოსაქცევად სიკვდილის დასჯის შიშით იძულებასა და ძალდატანებაზე, რომლებმაც სხვა რელიგია აირჩიეს? ნუთუ ეს იმ სახის იძულება არაა, რომელიც თქვენი რწმენით უარყოფილია?
- რა შეიძლება ითქვას ქალთა უფლებებზე, რომელთაც მუსლიმები გონებრივად ჩამორჩენილებად და ნაკლებად მყარი რელიგიური რწმენის მქონეებად მიიჩნევენ? ქალის მონუმეობა, თქვენი რწმენის თანახმად, მამაკაცის მონუმეობის მხოლოდ ნახევარს უტოლდება. რას იტყვით ქალების სახლში გამოკეტვის უფლებაზე და მამაკაცების უფლებაზე, რომ მათ შეუძლიათ ოთხი ცოლი ჰყავდეთ, მაშინ როცა ქალს მხოლოდ ერთი ქმრის ყოლის უფლება აქვს, რომელსაც უნდა ემსახუროს და დაემორჩილოს? ქალს არ შეუძლია, არ დაემორჩილოს მისი მეუღლის სურვილებს ან დაარღვიოს ქორწინება, ვინაიდან მხოლოდ კაცს აქვს განქორწინების უფლება. რას იტყვით ჰიჯაბზე? ნუთუ მისი ტარების ვალდებულების მხოლოდ ქალებზე დანესება მათი დამცირების ერთგვარი ფორმა არაა და მათდამი

ნდობის დაკარგვას არ იწვევს? ნუთუ ეს იმ აზრს არ ამყარებს, რომ ქალი მხოლოდ მეორეხარისხოვანი მოქალაქეა, რომელიც მხოლოდ მამაკაცის სექსუალური მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად, მისი შვილების გასაჩენად და აღსაზრდელად და მისი სახლის მოსავლელად არსებობს? მიუხედავად ყველაფრისა კი კვლავ მამაკაცი ითვლება მასზე აღმატებულ არსებად და სწორედ მასზეა ბოლო სიტყვა განქორწინდება თუ არა ქალთან. უფრო მეტიც, ქალის წილი მემკვიდრეობაში მამაკაცის წილის მხოლოდ ნახევარს უტოლდება. რას იტყვით ქალების ცემასა და ჩაგვრაზე, როდესაც ისინი საკუთარ ქმრებს არ ემორჩილებიან?⁸

- რას იტყვით ქურდისთვის ხელის მოჭრაზე, ცოლქმრული ღალატისთვის ქვებით ჩაქოლვაზე და ჰომოსექსუალების სიკვდილით დასჯაზე ისეთი სასტიკი და საძაგელი მეთოდებით, როგორიცაა მათი დაწვა ან მაღალი სიმაღლიდან გადაგდება?
- რატომ არის სასტიკი დიქტატურა, ადამიანთა უფლებების დარღვევა, ავადმყოფობა, რეგრესი, ცრურწმენები და ექსტრემიზმი ასე ფართოდ გავრცელებული თქვენს ქვეყნებში? რატომ დასრულდა წარუმატებლად თქვენს ქვეყნებში განვითარებისა და მოდერნიზაციის ყველა მცდელობა? ნუთუ

ისლამი არ უნდა იქნეს მიჩნეული რეგრესის მთავარ მიზეზად, ისევე, როგორც ქრისტიანობა იყო ჩვენი პროგრესის მთავარი მიზეზი, როდესაც ის სწორად გამოვიყენეთ? რატომ დამარცხდით დემოკრატიის მშენებლობის პროცესში? ნუთუ ეს იმის მტკიცებულებად არ გამოდგება, რომ ისლამის მოძღვრება ჩაგვრას, დიქტატურას, კლასობრივ განსხვავებებს და სხვა მსგავს მანკიერ პრაქტიკას ახალისებს?

- რატომ გასწავლით ისლამი, რომ თვითმკვლელობა პალესტინასა და ნიუ-იორკში მოქალაქეების დახოცვის მიზნით სამოთხეში მოგახვედრებთ?

მსგავს მცდარ მოსაზრებებს, კითხვებს, განსახილველ საკითხებსა და სტერეოტიპებს გონებით უნდა მივუდგეთ და მათზე სწორი რეაგირება უნდა მოვახდინოთ. მათი უგულებელყოფა ან ხალიჩის ქვეშ ჩამალვა აღარ შეიძლება.

სამართლებრივი და რელიგიური ჩარჩო

განმარტებები

ფიკჰი

ტერმინ ფიკჰის, ისლამური იურისპრუდენციის, იმ ფორმით გამოყენება, რომელიც დღეს მას აქვს, არც ისე მიღებული პრაქტიკა იყო ადრეული ისლამის პერიოდში. ტერმინი, რომელიც გაცილებით ხშირად გამოიყენებოდა - ფაჰმი, ან წინასწარ განსაზღვრული მიზნისა და ღმერთის ბრძანების სიბრძნის „აღქმა“ იყო. უფრო რთულ საკითხებში, რომელიც სიღრმისეულ გამოკვლევას მოითხოვდა, ადამიანების ნაწილი ტერმინ ფიკჰს ან „გაგებას“ იყენებდა. *ალ-მუკადდიმა-ში*, იბნ ხალდუნის ამბობს:

ფიკჰი ღმერთის კანონების ცოდნაა, აქვს, რომელიც ზრდასრულების ქცევასა და ქმედებებს ეხება, იქნება ეს სავალდებულო, აკრძალული, რეკომენდებული, გასაკიცხი თუ დასაშვები. ეს კანონები ყურანიდან და სუნადანაა აღებული, ისევე, როგორც იმ მეთოდებიდან, რომელიც ღმერთმა ამ კანონების დადგენისთვის ჩამოაყალიბა. სწორედ ამ მეთოდების გამოყენებით ნორმების ფორმულირება მიიჩნევა ფიკჰად.⁹

ტერმინი ფუკაჰა, ანუ იურისტები და ფიკჰის სპეციალისტები, ასევე არ გამოიყენებოდა წარსულში. იმისთვის, რომ შუამავლის მიმდევრები, რომლებმაც საკუთარი თავი რელიგიური ნორმების შესწავლასა და განმარტებას დაუთმეს, მათი არამეცნიერი ან გაუნათლებელი თანამედროვეებისგან განესხვავებინათ, მათ „სტუდენტებს“ ან „მკითხველებს“ უწოდებდნენ. იბნ ხალდუნის ამბობს:

შემდეგ ისლამის მინები გაფართოვდა, ხოლო გაუნათლებლობა არაბებს შორის განათლების გავრცელების შედეგად შემცირდა. დედუქციის პრაქტიკა გამყარდა, ფიკჰი განვითარდა და გადაიქცა პროფესიად და მეცნიერებად. შესაბამისად, „მკითხველები“ და „სტუდენტები“ გახდნენ იურისტები ანუ ფუკაჰა.¹⁰

უმცირესობები

ტერმინი „უმცირესობები“ პოლიტიკური შინაარსის მატარებელია, რომელიც თანამედროვე საერთაშორისო კონვენციაში იქნა განმტკიცებული. ის სახელმწიფო სუბიექტების კონკრეტული რასობრივი, ენობრივი ან რელიგიური კუთვნილების ჯგუფს ან ჯგუფებს მიესადაგება, რომლებიც მოსახლეობის უმრავლესობისგან განსხვავდებიან.

უმცირესობათა მოთხოვნები ხშირად ისეთ მოთხოვნებს აერთიანებს, როგორცაა, სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების თანასწორობა, განსხვავებულად

ყოფნის უფლებისა და რელიგიის, ღირებულებებისა და პერსონალური სტატუსის გამორჩეულობის აღიარება, რომელიც არ არღვევს იმ საერთო ჩარჩოს, რომელსაც ისინი საზოგადოების დანარჩენ ნაწილთან იზიარებენ. უმცირესობებს შორის ხშირად ჩნდებიან ლიდერები, რათა მათი ჯგუფის განსაკუთრებული მახასიათებლები და მისწრაფებების ფორმულირება შემდეგი სახით მოეხდინათ და გამოეხატათ:

- უმცირესობათა ჯგუფების განათლება, მათთვის მათივე ისტორიისა და წარმომავლობის სწავლების ფორმით, ისევე, როგორც მათი ეთნიკური მახასიათებლებისა და მიზეზის განსაზღვრა, რათა ისეთ კითხვებს გაეცეს პასუხი, როგორიცაა: „ვინ ვართ ჩვენ?“ და „რა გვსურს ჩვენ?“
- უმცირესობის წევრებს შორის კავშირების დამყარება.
- განათლებული ელიტის წახალისება, რათა მათ უმცირესობათა განსაკუთრებული და გამორჩეული კულტურისა და ტრადიციების წარმოჩენა მოახდინონ.
- ინიციატივების ჩამოყალიბება და წახალისება საარსებო საშუალებებისა და სოციალური დახმარების უზრუნველსაყოფად უმცირესობების წევრებისათვის, ებრაული უმცირესობების წარმატებული მაგალითის გათვალისწინებით.

ა. „ფიკჰი უმცირესობებისთვის“

თემის „ფიკჰი უმცირესობებისთვის“ განხილვისას რამდენიმე კითხვა იჩენს თავს, რომელსაც პასუხი უნდა გაეცეს:

- რომელი დისციპლინას უნდა მივაკუთვნოთ ფიკჰი?
- სოციალური მეცნიერებების რომელ დარგებთანაა დაკავშირებული ფიკჰი და რამდენად ურთიერთქმედებს ის სხვა დისციპლინებთან?
- როგორ დაერქვა მას „ფიკჰი უმცირესობებისთვის“ და რამდენად სწორია აღნიშნული ტერმინოლოგია.
- რა სახის მიდგომა უნდა იქნეს გამოყენებული, როდესაც საკითხი იმ მუსლიმების დიდ ჯგუფს ეხება, რომლებიც მათი გეოგრაფიული და ისტორიული ისლამური ტერიტორიის ფარგლებს გარეთ ცხოვრობენ?

„ფიკჰი უმცირესობებისთვის“ ვერ მოექცევა „ფიკჰის“ კატეგორიის ქვეშ იმ გაგებით, რა მნიშვნელობაც მას დღეს აქვს შექმნილი, კერძოდ, უმნიშვნელო საკითხების ფიკჰი. ის ზოგადად ფიკჰის მეცნიერების ქვეშ უნდა მოექცეს, რომელიც ისლამური სამართლისა და იურისპრუდენციის ყველა თეოლოგიურ და პრაქტიკულ ასპექტს ფარავს. აღნიშნული განმარტება „ფიკჰის“ იმ მნიშვნელობასთან იქნება შესაბამისობაში, რომელსაც შუამავალი იყენებს ჰადისში: „მას, ვისაც ღმერთი სიკეთეს უსურვებს, ეხმარება მას რელიგიის ფორმულირება-

ში.¹¹ იმამი აბუ ჰანოფა ამ ცოდნას „დიდ ფიკჰს,“ ან „მაკრო-ფიკჰს“ უწოდებდა. სწორედ ეს ფრაზა შეარჩია მან ამ საკითხისადმი მიძღვნილი თავისი დიდებული ნაშრომის სათაურად.

სწორედ ამ მიზეზით ვფიქრობთ, რომ გაცილებით შესაფერისი იქნება „ფიკჰი უმცირესობებისთვის“ მივაკუთვნოთ კატეგორიას მაკრო ფიკჰი ან ზოგად კატეგორიას, რათა თავიდან ავიცილოთ სამართლებრივი ვაკუუმი ან ვაკუუმი ფიკჰის სფეროში.

„ფიკჰი უმცირესობებისთვის“ სპეციფიკური დისციპლინაა, რომელიც მხედველობაში იღებს, ერთი მხრივ, რელიგიურ დადგენილებას, ხოლო, მეორე მხრივ, საზოგადოების პირობებსა და იმ ადგილმდებარეობას შორის ურთიერთობას, რომელშიც ის არსებობს. ეს ფიკჰი ადამიანების კონკრეტულ ჯგუფს მიემართება, რომლებიც კონკრეტულ პირობებში ცხოვრობენ და სპეციფიკური საჭიროებები აქვთ, რაც შესაძლოა სულაც არ იყოს რელევანტური სხვა საზოგადოებებისთვის. რელიგიური ცოდნის პარალელურად, ფიკჰის სპეციალისტები სოციალური მეცნიერების სხვადასხვა დარგებსაც კარგად უნდა იცნობდნენ, განსაკუთრებით, სოციოლოგიას, ეკონომიკას, პოლიტოლოგიასა და საერთაშორისო ურთიერთობებს.

შესაბამისად, ტერმინი „ფიკჰი უმცირესობებისთვის“ ზუსტი განმარტებაა, რომელიც მისაღებია როგორც რელიგიური, ასევე ტრადიციული თვალსაზრისით. ეს არ ნიშნავს უმცირესობებისთვის ისეთი პრივილეგიების ან შეღავათების მინიჭებას, რომელიც მუსლიმი უმ-

რავლესობისთვის არაა ხელმისაწვდომი. პირიქით, ის უმცირესობების წარმომადგენლობით მოდელად ან ისლამური საზოგადოების მაგალითებად წარმოჩენას ისახავს მიზნად იმ ქვეყნებში, სადაც ისინი ცხოვრობენ. ეს სამაგალითო საზოგადოებების, ელიტის საკმაოდ მკაცრი ფიკჰია და არა არასერიოზული და ზედაპირული მიდგომა. ამ ფიკჰის ნორმებსა და საფუძვლებზე დაყრდნობით, გარკვეული პარამეტრების იდენტიფიცირება მოხდა, რომელთაც უმცირესობის წევრებისგან წამოსულ კითხვებზე რეაგირებისთვის მეთოდის განსაზღვრა შეუძლიათ. ამ პარამეტრების მთავარ მახასიათებლებს ქვემოთ უფრო ვრცლად შევხებით.

კითხვის ხელახლა განსაზღვრა

როდესაც საკითხი უმცირესობებს ეხება, ფიკჰის თანამედროვე პრაქტიკოსს ან მუფთის კარგად უნდა ესმოდეს, რომ მას ისეთ სიტუაციასთან უწევს შეხება, რომელიც სცდება მარტივ ვითარებას, როდესაც მკვლევარს არ შეუძლია ისლამური გადანყვეტილების მიღება იმ პრობლემასთან დაკავშირებით, რომელსაც ის აწყდება და როდესაც მეცნიერი თავის ერთადერთ დანიშნულებად ფათვის გაცემას მიიჩნევს. ეს უაღრესად არასამეცნიერო მიდგომაა, რომელიც იმ ეპოქიდან იქნა მემკვიდრეობით მიღებული, რომელშიც დამკვიდრებული დოქტრინის (თაკლად) მიდევნებასა და მის დაცვას ხელი შეუწყეს საზოგადოების გაუნათლებელმა წევრებმა, რო-

მელთათვისაც გაცილებით მარტივი იყო მათი მასწავლებლებისა და წინამორბედების მიბაძვა.

დღესდღეობით საჭიროა გაცილებით უფრო ლოგიკური და სამეცნიერო მიდგომა, რომელიც ჩაუღრმავდება თავად კითხვის წინაისტორიას, ასევე კითხვის დამსმელის პიროვნებას და განსაკუთრებულ ყურადღებას მიაქცევს იმ თანმხლებ სოციალურ ფაქტორებს, რის გამოც ეს კითხვა წამოიჭრა. არის კი ფორმა, რომლითაც საკითხი იქნა ფორმულირებული, მისაღები თუ მისი მოდიფიცირება და ფიკჰის ისეთ საკითხად წარმოჩენაა საჭირო, რომელიც ყოვლისმომცველ კონტექსტში უნდა იქნეს განხილული და რომელსაც შარიათის ნორმები, ყურანის სახელმძღვანელო პრინციპები, მაღალი ღირებულებები და ისლამის სამართლის არსებითი ამოცანები მოჰყავს მოქმედებაში?

შესაძლოა, უფრო მეტად დავაფასოთ ყურანის რჩევა, რომლის თანახმადაც არ უნდა დავსვათ ისეთი შეკითხვები, რომლებზეც პასუხების გაცემამ შესაძლოა სერიოზული სოციალური პრობლემები გამოიწვიოს, ვინაიდან ეს შეკითხვები წარმოიშობა იმ ნეგატიური ფაქტორების შედეგად, რომლებიც კიდევ უფრო გაძლიერდება, თუკი ამ კითხვებს პასუხი გაეცემა. ყურანმა კი ის მეთოდური მიდგომა შემოგვთავაზა, რომლის დახმარებითაც ხდება კითხვების პერეფორმულირება მანამ, სანამ საბოლოოდ არ გაეცემა პასუხი. მაგალითად: „გეკითხებიან შენ ახალმთვარეობის შესახებ. უპასუხე: „ახალი მთვარე არის საშუალება, რომელსაც ადამიანები იყენებენ დროის გასაზომად და პილიგრიმობისათვის

(სურა ალ-ბაკარა: 189). კითხვა, რომელიც თავდაპირველად მედინის ებრაელების მიერ დაისვა, ეხებოდა მთვარის ფაზების ფიზიკურ ასპექტებს და ამ მოვლენის მიზეზებს. თუმცა, ყურანში ის იმგვარად იქნა პერეფორმულირებული, რომ ეხებოდა მთვარის ფუნქციებს და მის ხილვად ზომებსა და ორბიტას გარკვეულ ინფორმაციასთან აკავშირებდა, კერძოდ, დროსთან და თარიღებთან, რომელსაც კაცობრიობა მუდმივად ეძიებს.

ამ შემთხვევაში კითხვა გადაიქცევა საგანმანათლებლო პროცესად, რომელსაც სხვადასხვა საფეხური გააჩნია. პირველ რიგში, ადამიანებმა უნდა ისწავლონ, თუ როგორ უნდა მოახდინონ კითხვების სწორად ფორმულირება, რათა სათანადო და სწორი პასუხები მიიღონ. შემდეგ ეტაპზე იმ ელემენტების გამოყოფა უნდა მოხდეს, რომელიც კითხვის ფორმირებას ახდენს და იმ ელემენტებისგან თავის არიდება, რომელიც კითხვის დამსმელის გონებაშია დამალული და რომელთა იგნორირება ან უგულებელყოფაც შესაძლებელია. კითხვის დამსმელებს ხშირად განსხვავებული მიზნები აქვთ და მანამ, სანამ ადრესატს ამ ფაქტის შესახებ არ ეცოდინება, შესაძლოა ამ გარემოებამ ძალიან მარტივად უბიძგოს მცდარი პასუხის გაცემისკენ. კითხვები სხვადასხვა მიზეზით ჩნდება: არსებობს კითხვები, რომლებიც ცოდნის ან ინფორმაციის მიღებას ემსახურება; არსებობს კონსტრუქციული კითხვები, რიტორიკული კითხვები; პროვოკაციული კითხვები, რომელიც გარკვეულ მტკიცებას უარყოფს ან ეწინააღმდეგება მას; დამაფიქრებელი კითხვები, რომელიც რესპონდენტის უმეცრების ხაზგასმას

ისახავს მიზნად და ა.შ. მესამე, შესაფერისი პასუხის მისაღებად კითხვის დამსმელის მომზადებაც უნდა მოხდეს. ეს მიდგომა რეალიზდება შემთხვევების უმრავლესობაში, როდესაც ყურანში პირდაპირი კითხვები იჩენს თავს (სურა ალ-ისრა': 85, ალ-ქაჰფ: 83 და ა.შ.). კითხვების დასმას თავისი წესები აქვს, რომლებიც როგორც კითხვის დამსმელმა, ასევე რესპონდენტმა უნდა დაიცვას.

შესაბამისად, მარტივი მისახვედრია შუამავლის გაღიზიანება ფუჟი საუბრებითა და იმ ფაქტით, რომ ადამიანები ზედმეტად ბევრ ან არასწორად ფორმულირებულ კითხვებს სვამენ, რომელთაც მცდარ გადანყვეტილებამდე ან მოსაზრებებამდე მივყავართ.

ამგვარად ადამიანმა შესაძლოა იკითხო: შეუძლიათ თუ არა მუსლიმ უმცირესობებს იმ მასპინძელი ქვეყნის პოლიტიკურ ცხოვრებაში მონაწილეობის მიღება, რომელშიც არამუსლიმები წარმოადგენენ უმრავლესობას და სადაც პოლიტიკური სისტემა არაისლამურია? განათლებული იურისტი, რომელიც პატივს სცემს ისლამის უნივერსალურობას, მუსლიმი საზოგადოების როლს მსოფლიოში და თანამედროვე საერთაშორისო ცხოვრებაში კულტურებსა და ცივილიზაციებს შორის საჭირო ურთიერთქმედებას, უარს იტყვის ამ სახით ფორმულირებულ კითხვაზე პასუხის გაცემაზე. ის ჩამოაყალიბებდა ამ კითხვას არა ნეგატიური, არამედ პოზიტიური კუთხით, ისლამის უნივერსალური მიზნებისა და როგორც რწმენის, ასევე ისლამური საზოგადოების უნიკალური მახასიათებლების ცოდნაზე დაყრდნობით. ხელახ-

ლა ფორმულირებული და რესტრუქტურირებული კითხვა კი შემდეგნაირად უღერს: რა აზრისაა ისლამი მუსლიმთა იმ ჯგუფის შესახებ, რომლებიც არაისლამურ უმრავლესობაში ცხოვრობენ და რომლის სახელმწიფო მმართველობის სისტემა ნებას რთავს მათ, აღიარონ და შეასრულონ ყველა ის ისლამური ვალდებულება, რომელიც არ უქმნის საფრთხეს საზოგადოებრივ წესრიგს? გარდა ამისა, სისტემა ისლამური უმცირესობის წევრებს სახელმწიფო თანამდებობების დაკავების, პოლიტიკაზე ზეგავლენის მოხდენის, ხელმძღვანელი პოზიციების დაკავებისა და სასარგებლო სოციალური ინსტიტუტების დაარსების უფლებასაც აძლევს. უნდა თქვას თუ არა უმცირესობამ უარი ამ უფლებებსა და შესაძლებლობებზე არაისლამურ უმრავლესობაში ასიმილაციის ან მათი მხრიდან ზეგავლენის მოხდენის შიშით?

როდესაც კითხვა ამ ფორმით არის დასმული, ის სანყისი კითხვის არსსაც ინარჩუნებს და ამასთანავე პასუხისმგებლობის გრძნობასაც ასახავს, რაც პასუხს უფრო კონსტრუქციულ ჩარჩოში აქცევს. ნეგატიური სიტუაციის გასამართლებლად მიზეზების ძიების ნაცვლად კი, დისკუსია ვალდებულებების, პოზიტიური ქმედებებისა და კონსტრუქციული როლების განსაზღვრის სახეს იღებს.

იჯთიჰადის სპეციალისტის აუცილებლობა „ფიკჰი უმცირესობებისთვის“ ფორმულირებისთვის

უკანასკნელი ათწლეულის განმავლობაში, მუსლიმები დასახლდნენ მრავალ ქვეყანაში, რომლებიც მდებარეობს ისლამური სამყაროს ისტორიულ და გეოგრაფიულ საზღვრებს მიღმა. ამ ქვეყნებში, რომლებშიც ისლამის გავრცელების ზრდა აღინიშნებოდა, მუსლიმებს ახალ სიტუაციებთან გამკლავება უწევდათ, რომლებიც, თავის მხრივ, არაერთ მნიშვნელოვან საკითხს წამოჭრიდა, რომელიც ვიწრო პიროვნულ საკითხებს სცდებოდა, როგორცაა მაგალითად საკვები, ახალმთვარეობაზე დაკვირვება ან ქორწინება არამუსლიმ ქალებზე. დღესდღეობით დისკუსიამ გადაინაცვლა უფრო სერიოზულ და ღრმა საკითხებზე, რომლებიც ეხება მუსლიმთა თვითგამორკვევას, მუსლიმთა როლს ახალ სამშობლოში, მათ ურთიერთობას მსოფლიო მუსლიმურ თემთან, ისლამის მომავალს მისი ახლანდელი საზღვრების მიღმა და მისი უნივერსალობის მიღწევის გზებს მსოფლიოს ყველა კუთხეში.

ზოგი ადამიანი, შესაძლოა, ამ საკითხების ისე წარმოჩენასა და დანახვას ცდილობდა, თითქოს ისინი აუცილებლობით იყო განპირობებული ან განსაკუთრებული გარემოებების შედეგს წარმოადგენდა, თუმცა ის ავინყდებოდა, რომ ეს მიდგომა უსაზღვროდ ვიწრო და შეზღუდულია. ის ვერ შეძლებს იმ პრობლემების მოგვარებას, რომელიც ძლიერი უმცირესობის შექმნასთანაა დაკავშირებული. გარდა ამისა, მას მუსლიმთა ფსიქიკისა

და ზოგადად ხასიათისთვის საზიანო გავლენა აქვს. ცხადია, სულაც არაა გასაკვირი, რომ მუსლიმები საოცრად დაბნეულები არიან. ისინი იურისტებს შორის განსხვავებულ მოსაზრებებს აწყდებიან: ზოგი - სიმკაცრის სხვადასხვა ხარისხით - ისლამურ და არაისლამურ საზოგადოებებში ცხოვრების განსხვავებებზე საუბრობდა (ე.წ. *დარ ალ-ისლამ* და *დარ ალ-ჰარბ*) ხოლო დანარჩენები ან-მყოს წარსულს ადარებდნენ და იმ უზარმაზარ სოციალურ და ისტორიულ ცვლილებებს უგულებელყოფდნენ, რომელსაც ამ პერიოდის განმავლობაში ჰქონდა ადგილი. ამ დაბნეულობამ და არეულობამ მუსლიმებს იზოლაციისკენ უბიძგა და მათი წვლილიც გარკვეულწილად შეზღუდა. აღნიშნულმა ძირი გამოუთხარა მუსლიმთა ცხოვრებას და შეაფერხა მათი განვითარება. ამის გარდა, ამან ისლამური რწმენა უუნაროდ წარმოაჩინა ეპოქის მნიშვნელოვან გამონვევებთან ბრძოლისა და ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხების გადაჭრის პროცესში, როგორიცაა, პროგრესი და განვითარება.

მუსლიმი უმცირესობების პრობლემების მოგვარება მხოლოდ ახალი სამართლებრივი კონცეფციითაა შესაძლებელი, რომელიც ყურანის პრინციპებზე, მიზნებზე და უმაღლეს ღირებულებებზე იქნება დაფუძნებული და შარიათის მიზნებთან იქნება თანხვედრაში. შუამავლისგან მაგალითის აღება და მისი მიბაძვისთვის საჭირო მეთოდოლოგიის გამოყენება აუცილებელია, რათა მისი გზა უფრო ცხადი და ხელმისაწვდომი გავხადოთ ყველასთვის ნებისმიერ დროს.

რისი სწავლა შეიძლება მემკვიდრეობით მიღებული ფიკჰისგან?

თეორიულ ფიკჰში მრავალფეროვანი და ღირებული ნაშრომები, რომლებმაც ჩვენამდე მოაღწია და ეხება მუსლიმებსა და არამუსლიმებს შორის ურთიერთობებს, მისივე დროისა და სივრცის შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენს და ვერ იქნება გამოყენებული განსხვავებულ სიტუაციებში. მისი განხილვა მხოლოდ პრეცედენტის სახით შეგვიძლია, რომელიც უნდა გამოვიკვლიოთ, ჩავინიშნოთ და შევისწავლოთ, რათა იმ პრინციპების გამიჯვნა შევძლოთ, რომელზეც ისაა დაფუძნებული და რომლითაც ჩვენი წინაპრები ხელმძღვანელობდნენ მისი შექმნისას. ეს მდიდარი მემკვიდრეობა სამართლის დარგში თანამედროვე იურისტებისთვის ერთგვარ ღირებულებას წარმოადგენს, ვინაიდან ის მათ იმ უნარებისა და მეთოდების შექმნის შესაძლებლობას აძლევს, რომელიც დროის საჭიროებებს პასუხობს. მიზანი ძველი ფათევების პირდაპირ გადმოტანა და შეუცვლელად გამოყენება კი არ უნდა იყოს, არამედ მათი სახელმძღვანელოს სახით გამოყენება და იმის გარკვევა, თუ როგორ უნდა მივიღეთ საწყის პრინციპებამდე, „ფესვებამდე“ ან უბრალოდ, რომლისგანაც ადრეული იურისტები ამ ფათევებს აყალიბებდნენ და იღებდნენ.

ჩვენმა პირველმა იურისტებმა ერთი ოქროს წესი დაგვიტოვეს, რომელიც შემდეგნაირად ჟღერს: გადანყვეტილებების შეცვლა, გამოწვეული დროის ცვლილებით, არ უნდა განისაჯოს. არაერთი იურისტი, როგორც

იყვნენ იმამ აშ-შაფი'რ სხვები, საკმაოდ მოქნილები იყვნენ გარკვეულ გადაწყვეტილებებთან და აზრებთან მიმართებით, ცვლიდნენ მათ კონკრეტული სიტუაციის ან გარკვეული მიზეზის გათვალისწინებით, რომელიც მათ მიერ ერთი ქვეყნიდან მეორე ქვეყანაში გადასვლისას იჩენდა თავს, ან როდესაც კონკრეტულ ვითარებასთან დაკავშირებული გარემოებები იცვლებოდა ან იმიტომ, რომ უბრალოდ დრო იცვლებოდა. რამდენიმე წამყვანი იურისტი აღნიშნავდა, რომ უთანხმოება მათივე მასწავლებლებთან გარკვეულ საკითხებზე მხოლოდ და მხოლოდ „დროისა და ვითარების ცვლილებით იყო ნაკარნახევი და განპირობებული და არა ახალი მტკიცებულებებით ან მსჯელობით.“

შუამავალმა მაშინაც კარგი მაგალითი გვიჩვენა, როდესაც თავდაპირველად გვიჩნია, რომ არ მოგვენახულებინა სასაფლაოები, ხოლო მოგვიანებით კი ნება დაგვართო შემდეგი სიტყვებით: „*იარეთ სასაფლაოზე, ვინაიდან ეს ადგილი თქვენ საიქაო ცხოვრებას გაგახსენებთ*“¹² მსგავსი მოქნილობა გამოიყენა შუამავალმა ხორცის შენახვასთან და ბევრ მსგავს საკითხთან მიმართებით.¹³

შუამავლის მიმდევრებიც იმავე მიდგომას იყენებდნენ და არასდროს ეთაკილებოდათ მათი შეხედულებებისა და გადაწყვეტილებების შეცვლა ან განახლება, როდესაც ამის მიზეზს ან გამართლებას პოულობდნენ დროისა და სივრცის ცვლილებების გათვალისწინებით. შუამავლის ოთხი მემკვიდრის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები მის სიცოცხლეში მიღებული გადაწყვეტილე-

ბების როგორც წვრილმან, ასევე საკმაოდ მნიშვნელოვან ცვლილებებსაც მოიცავდა, ხოლო ზოგიერთი მათგანი, სრულიად ახალი იყო (რამდენიმე მაგალითისთვის იხილეთ, 14 სქოლიო).¹⁴

მეორე თაობის მუსლიმებმაც იგივე პრაქტიკა გაატარეს, კერძოდ გარკვეულ საკითხებზე საკუთარ გადაწყვეტილებებში მათ წინაპრების გზიდან გადაუხვიეს. (რამდენიმე მაგალითისთვის, იხილეთ მე-15 სქოლიო).¹⁵

შუამავლის თანამედროვეებისა და მათი მიმდევრების მიერ განხორციელებული ქმედებებისა და მიღებული გადაწყვეტილებების შესწავლა ნათლად გვიჩვენებს, რომ ისინი ძალიან კარგად ხედავდნენ შარიათის მიზანს, სიბრძნეს, მიზეზებსა და შედეგებს. ყველა რელიგიური ტექსტის შესწავლა, განმარტება, გააზრება და გამოყენება უნდა მოხდეს შარიათის მიზნებისა და ამოცანების და იმ სიბრძნის გათვალისწინებით, რაც მის საფუძველშია. იურიტების მიერ მხოლოდ ლინგვისტურ ან სიტყვასიტყვით ინტერპრეტაციაზე აპელირება, არ ათავისუფლებს მათ პასუხისმგებლობისგან, მანამ, სანამ შარიათის საბოლოო ამოცანები არ იქნება შესრულებული. მკაცრ და დოგმატურ დამოკიდებულებას, შეხედულებებსა და სემანტიკას მხოლოდ ისეთ ფიკჰამდე შეუძლია მიგვიყვანოს, როგორც ისრაილის ძეთა ფიკჰი იყო სამსხვერპლო ძროხაზე შუამავალ მოსესთან კამათისას, (ა.ს.)¹⁶, რაც ყურანშიც მოცემულია (სურა ალ-ბაკარა: 67-71). ჩვენი წინა თაობებისგან მემკვიდრეობით მიღებული შეზღუდული ფიკჰის ფარგლებს გარეთ გასვლის საჭიროება კვლავ მწვავედ დგას ჩვენს წინაშე რიგი მიზეზე-

ბის გამო, რომელთაგან ზოგიერთი მეთოდოლოგიას ეხება, ხოლო ზოგი - ისლამური შარიათის საბოლოო მიზნებს (მაკაჟიდ).

ახალი მეთოდოლოგიის მიზეზები

1. ადრეული პერიოდის ზოგიერთმა იურისტმა ისლამური სამართლის წყაროების ზუსტი კლასიფიცირება არ მოახდინა, რაც დღესდღეობით არსებული პრობლემების გადაჭრის გზების მოფიქრების შესაძლებლობას გააჩენდა და აღნიშნულ პროცესს ხელს შეუწყობდა. კლასიფიკაციის ამგვარი სისტემის თანახმად, ყურანი იქნებოდა ყველა კანონმდებლობის უმაღლესი და პრიორიტეტული წყარო, აბსოლუტური კრიტერიუმი და უკანასკნელი ინსტანცია. ეს გარდაუვალი და უდავოა. მეორე ადგილზე შუამავლის სუნა იქნებოდა, როგორც დამხმარე და ახსნა-განმარტებითი სახელმძღვანელო, რომელიც ზოგადად ყურანის გადანყვეტილებებსა და პრინციპებს აფართოებს, სრულყოფს და ავითარებს.
2. იურისტების უმეტესობამ სათანადო ყურადღებას არ მიაქციეს ისლამის უნივერსალურობას, როგორც მუსლიმებსა და არამუსლიმებს შორის ურთიერთობების რაციონალისტური ახსნისა და ანალიზის განმსაზღვრელ ფაქტორს. მათი ნაშრომები გარკვეული ხარისხის ინტროვერტობას გამოხატავს, რო-

მელიც ისლამის მარადიული გზავნილის უნივერსალურობასთან შეუსაბამოა. გარდა ამისა, გეოგრაფიისა და საზოგადოების ადგილობრივი ფაქტორების მიმართ განსაკუთრებული ყურადღება და ამ ფაქტორებით გადაჭარბებული დაინტერესება აღინიშნებოდა, რომელიც ისლამს მჭიდროდ აკავშირებს სოციალურ და გეოგრაფიულ გარემოსთან.

3. მუსლიმი იურისტების აზროვნებაზე, იმდროინდელი სამყაროს გეო-პოლიტიკურ რუკასთან მიმართებაში, გავლენა იქონია თანადროულმა ისტორიულმა ტრადიციამ. მათ მხედველობიდან გამორჩათ მსოფლიოსა და ადამიანის გეოგრაფიის ყურანისეული კონცეფცია, შესაბამისად, მათი ნაშრომები ზედმეტად ლოკალიზებული და პროვინციული იყო.
4. ისლამური კანონმდებლობის უმაღლესი ღირებულებები, პრინციპები და ამოცანები ჩრდილში მოექცა, რამაც ფიკჰზე ნაწილობრივი, არათანამიმდევრული და სუბიექტური ნარმოდგენა გააძლიერა. სწორედ ამ მიზეზით უწოდებდა იმამ ალ-ლაზაღლი ფიკჰს „უმნიშვნელო მეცნიერებას.“

მკაფიო მიზნის მიზეზები

1. შუამავლის შემდგომ პერიოდში, თავდაპირველად მუსლიმებს არ სჭირდებოდათ სამართლის ან თავშესაფრის ძიება არაისლამურ მიწებზე. ისლამის ტერიტორია იყო ერთიანი, დამოუკიდებელი და და-

ცული, ყოველგვარი გამყოფი საზღვრების გარეშე. მასში დასახლებულ პირებს მარტივად და თავისუფლად შეეძლოთ ფართო იმპერიის ერთი ნაწილიდან მეორე ნაწილში გადასვლა ყოველგვარი გაუცხოების, განდგომილებისა თუ არასრულფასოვნების განცდის გარეშე.

2. „მოქალაქეობა“ იმ მნიშვნელობით, რა მნიშვნელობითაც ის დღესაა აღქმული და გაგებული, უცნობი იყო ისლამური ფიკჰის აყვავების პერიოდში. ამის ნაცვლად არსებობდა ერთგვარი კულტურული და პოლიტიკური გაერთიანება, რომელიც უმეტეს შემთხვევებში იდეოლოგიურ და ტრადიციულ ღირებულებებზე იყო დაფუძნებული. რელიგიათაშორის და კულტურულ ურთიერთობებს გარკვეული შეზღუდვებითა და დიდი სიფრთხილით ეკიდებოდნენ, რასაც განსხვავებული ხარისხის შემწყნარებლობა ახლდა. ევროპამ გადაიტანა ესპანური ინკვიზიცია, მაშინ როდესაც მუსლიმები ეპყრობოდნენ არამუსლიმებს როგორც აჰლ ალ-ზიმმა-ს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, არამუსლიმ მოქალაქეებს, განსაკუთრებით ებრაელებსა და ქრისტიანებს, შეეძლოთ თავი სრულიად დაცულად და უსაფრთხოდ ეგრძნოთ მათი ისლამურ სახელმწიფოში ცხოვრების განმავლობაში.
3. სხვა სახელმწიფოში მოქალაქეობის მოსაპოვებლად არ არსებობდა ისეთი წინასწარ დადგენილი კრიტერიუმები, როგორიცაა დაბადება, ბინადრობა ან ქორწინება. საერთო რწმენა და კულტურა საკმარის

სი იყო „მოქალაქეობის“ მისანიჭებლად იმ ახალ ჩამოსულებისთვის, რომლებიც სხვა შემთხვევაში თავს უცხოოდ ან გარეშე პირებად იგრძნობდნენ მათთვის უცხო მასპინძელ საზოგადოებაში.

4. ანტიკურ სამყაროში არ არსებობდა საერთაშორისო სამართლის ან დიპლომატიური შეთანხმებების კონცეფცია ან გამოცდილება, რომელიც მიმღებ სახელმწიფოს იმიგრანტების დაცვას ან მათთვის თანაბარი უფლებების მინიჭებასა და თანაბარ მოპყრობას დაავალდებულებდა, გარდა გარკვეული გამონაკლისებისა.
5. ძალაუფლების დასაბუთება ყველა ანტიკურ იმპერიაში, მათ შორის ისლამურ იმპერიაშიც, ერთ-ერთ ნამყვან როლს ასრულებდა. თითოეული სახელმწიფო მეორე სახელმწიფოს მტრად განიხილავდა, რომლის სრულად ან ნაწილობრივ დაპყრობისა და მიერთების უფლებაც ჰქონდა. იმპერიები არ ცნობდნენ საზღვრებს და მათი არმიების წინსვლის შეჩერება ხდებოდა მხოლოდ მაშინ, როდესაც ბუნებრივი წინააღობები უშლიდათ ხელს.
6. ჩვენს წინაპრებს იმ მჭიდროდ დაკავშირებულ სამყაროში, კულტურებსა და გლობალური სოფლის გარემოცვაში ცხოვრების გამოცდილება არ ჰქონიათ, რომელშიც ჩვენ გვინევს დღესდღეობით ცხოვრება. მათი სამყარო შეზღუდული თანაცხოვრებისა და ერთმანეთის ლიმიტირებული აღქმის ცალკეული „კუნძულებისგან“ შედგებოდა. შესაბამისად, იმ

დროის კარნახით, რელევანტური იყო „კონფლიქტის ფიკჰი“, თუმცა დღესდღეობით საჭიროა „თანაარსებობის ფიკჰი“, რომელიც ჩვენს სამყაროს როგორც სულით, ასევე ფორმით მიესადაგება და შეეფერება.

7. ზოგი იურისტი საკუთარ ფათევებში გარკვეული სოციალური კონტექსტის მიმართ წინააღმდეგობას ან რეაქციას გამოხატავს, რომელიც დღესდღეობით ჩვენს რეალობაში არსებული კონტექსტისგან განსხვავდება. ამის ერთ-ერთი კარგი მაგალითი იბნ თაამიფას მოსაზრებებია, რომელიც მუსლიმების ებრაული, ქრისტიანული თუ სხვა არაისლამური ჯგუფებისგან განსხვავებულობის საჭიროებაზე ამახვილებდა ყურადღებას და სხვების მხრიდან დახმარების მიღებას უარყოფდა.¹⁷ შეგვიძლია ადრეული მე-20 საუკუნის ალჟირელი ღვთისმეტყველების (‘ულამა’) ფათავაც მოვიშველიოთ, რომელიც კრძალავდა საფრანგეთის მოქალაქეობის მიღებას. ეს და მსგავსი მოსაზრებები „კონფლიქტის კულტურიდან“ გამომდინარეობს, რომელიც დღესდღეობით არსებული ისლამური უმცირესობებისთვის რელევანტური და გამოსადეგი არაა.

„ფიკჰი უმცირესობებისთვის“ დაარსების გზაზე

ამ მონოგრაფიაში ვცდილობთ წარმოვაჩინოთ რიგი მეთოდოლოგიური პრინციპები, რომელიც მხედველობა-

ში უნდა იქნეს მიღებული ყველას მიერ, ვინც შეისწავლის „ფიკჰს უმცირესობებისთვის. ყველა სახის ფიკჰის მსგავსად, ამ სპეციალურ დისციპლინასაც საკუთარი ნორმებისა და პრინციპების შემუშავება ესაჭიროება.

იურისპრუდენციის პრინციპები ან „უჭულ ალ-ფიკჰ“, თეორიულ მეცნიერებებს შორის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი მეცნიერებაა, რომელიც ინოვაციური მეცნიერების მიერ იქნა ფორმულირებული. აღნიშნული კარგად აღწერა იმამ ალ-ლაზალმ, როდესაც დაწერა: „ეს მეცნიერებაა, რომელიც გონს - ზეპირ ტრადიციასთან, ხოლო აზრს რელიგიურ ტექსტებთან აკავშირებს და ორივე მათგნის დახვეწილ სინთეზს წარმოშობს.“¹⁸

თუმცა, როდესაც ეს მეცნიერება პირველად აღმოცენდა, პრაქტიკოსებმა ის ჰადისებისა და განსჯის მომხრეებს შორის მიმდინარე დაპირისპირების აღმოსაფხვრელი ინსტრუმენტის სახით გამოიყენეს. სწორედ ამ საწყისებიდან გაიზარდა და განვითარდა ის იმ პროცესად, რომელიც, როგორც თეორიულ, ასევე პრაქტიკულ ისლამურ მეცნიერებებში გადაიზარდა იმ იმედით, რომ ის ორი დაპირისპირებული ბანაკის გაერთიანებას შეძლებდა. მიუხედავად იმისა, რომ ის სხვა მეცნიერებების გავლენის ქვეშაც მოექცა, მან საკუთარი საწყისი სტრუქტურის შენარჩუნება მაინც მოახერხა, რომელიც ჩვენი ნოვაციური მეცნიერების მიერ იქნა დადგენილი, როგორიც იყვნენ იმამ აშ-შაფი‘ნი და სხვები. ჩვენ ამ მეცნიერების განვითარებისა და კოდიფიკაციის მოკლე ისტორია გავაერთიანეთ აშ-შაფი‘ნის „არ-რისალა-ს“ გამოქ-

ვეყნებიდან დღემდე.¹⁹ აღნიშნული კვლევის მთავარი დასკვნა ისაა, რომ მიუხედავად მრავალი საუკუნის გასვლისა, საკითხი ჯერ კიდევ არ არის კარგად შესწავლილი. გარდა შედარების, შემოკლებული გამოცემების, ინტერპრეტაციისა და კომენტარებისა, აღნიშნულ სფეროში მნიშვნელოვანი წვლილი არავის შეუტანია. როგორც ზემოთაც აღინიშნა, იმამ ალ-ლაზაღიმ მას უწოდა უმნიშვნელო მეცნიერება.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი დამსახურება და წვლილი, რომელიც აღნიშვნის ღირსია, იმამ აშ-შატიბის მიერ იქნა შეტანილი, რომელმაც შარიათის მიზნებთან (*მაკაჰიდ*) დაკავშირებით იმამ ალ-ჰარამაინის, ალ-ლაზაღისა და სხვათა ცალკეული იდეები განავითარა. მისი წვლილი ნამდვილად გამორჩეულია ფიკჰის თეორიის ევოლუციის პროცესში. თანამედროვე მეცნიერებმა კი, შაიხ აბ-ტაჰირ იბნ 'აშურმა¹⁹, 'ალლალ ალ-ფაღიმ²¹, აჰმად ალ-რაღსუნმა²² და ფუსუფ ალ-'ალიმმა²³ შარიათის ეს მიზნები კიდევ უფრო მეტად განავითარეს, რათა დამოუკიდებელი მეცნიერების (*მაკაჰიდ აშ-შარია*) ფორმირება მოეხდინათ, რომელიც ფაქტობრივად სრულად დამოუკიდებელი იყო უსულ ალ-ფიკჰ-ისგან. თუმცა ვიმედოვნებთ, რომ ჩვენს შემთხვევაში ადგილი არ ექნება მსგავს დაყოფას, რამაც ადრე გამოიწვია ისეთი დისციპლინების წარმოშობა, როგორცაა „ფიკჰის ზოგადი ნესების“, „მეორადი პრინციპების პირველადი პრინციპებისგან ექსტრაქცია“ და „პოლემიკა და უთანხმოება“. თუკი დღესაც იგივე განმეორდება, ვმიშობთ, რომ ფიკ-

ჰიროგორც მეცნიერება სტაგნაციას განიცდის და კვლავ მხოლოდ ფილოსოფიური და პოლემიკური ნორმების ნაკრებად, ლინგვისტურ და ინტელექტუალურ არგუმენტებად ან ყურანოლოგიისა და ჰადისმცოდნეობისაგან ნასესხები ნაშრომების წყებად დარჩება. ასეთი მეცნიერება მხოლოდ ხელშეკრულებების კომპლექტად დარჩება, ნაცვლად იმისა, რომ ინოვაციისა და განვითარების სფეროდ ჩამოყალიბდეს. არსებითი მნიშვნელობის მეცნიერება, რომელსაც მუსტაფა 'აბდ არ-რანიჰიკი „*ისლამურ ფილოსოფიას*“⁴²⁴ უწოდებდა, სიღრმისეულად უნდა იქნეს გამოკვლეული და შესწავლილი, რათა ის მუდმივად ღია მეცნიერებად და ისლამური ცოდნის საყოველთაო სისტემის ნაწილად დარჩეს. მან კვლავ უნდა განაგრძოს იმ მნიშვნელოვანი როლის თამაში, რაც მას დააკისრეს ჩვენმა პირველმა მეცნიერებმა. ისინი თვლიდნენ მას მეცნიერებად ახალი ინტელექტუალებისა და ნოვატორ სამართალმცოდნეთა, რომელთაც შეუძლიათ ყურანის მიდგომებთან შესაბამისი სიახლეების შემოტანა სამართლის სფეროში.

„ფიკჰი უმცირესობებისთვის“ კონცეფციის შემუშავებისას, ჩვენ შევეცადეთ გამოგვევლინა ფიკჰის თეორიისა და მისი მეთოდოლოგიური შეზღუდვების ყველაზე მნიშვნელოვანი ასპექტები, რომლებიც განსაკუთრებულ ყურადღებას საჭიროებს. ამასთან, მხედველობიდან არ უნდა გამოგვრჩეს ფიკჰის მდიდარი მემკვიდრეობა, რომელიც არის საფუძველი შემდგომი განვითარებისათვის. „ფიკჰი უმცირესობებისთვის“ არ უგულებელყოფს მსჯელობას ფიკჰზე როგორც მეცნიერებაზე ან ექსტრაპო-

ლაციის მეთოდებზე. ის იჯთიჰადის დადგენილი ნორმების ან ინტერპრეტაციული ანალიზის მეშვეობით ხორციელდება. იჯთიჰადის მეთოდები და საშუალებები ისე უნდა გამოვიყენოთ, რომ ისინი, ერთი მხრივ, შეესაბამებოდეს ჩვენს დროს, ახალ ინფორმაციულ აფეთქებას, მეცნიერების თანამედროვე მდგომარეობას და ცოდნის გავრცელების საშუალებებს, ხოლო მეორე მხრივ, აღვადგინოთ შარიათის როლი თანამედროვე ცხოვრებაში. უდავოა, რომ იჯთიჰადის მთავარი დანიშნულება და როლი ადამიანის მოქმედებების რეგულირება და მათი ხელმძღვანელობაა, რათა მან ღმერთის ნაცვლის როლში საკუთარი მისიის შესრულება შეძლოს ამ სამყაროში, როგორც ამას ღმერთი ისახავდა მიზნად. თუკი აღნიშნულის მიღწევას შევძლებთ, დასასრული პოზიტიური და პროდუქტიული იქნება ადამიანისთვის, რომელიც შესაფერის ჯილდოს მიიღებს.

მიზნებსა და საშუალებებს შორის შეუსაბამობა და დაპირისპირება სამუშაოს ფუჟს ხდის და ყველა ვინც ამ დაპირისპირებაში ჩაერთვება, შესაბამისად უნდა დაისაჯოს. ყურანში ღმერთი ამბობს: „და თვალნინ გადაეუშლით საქმეებს, რომელსაც ისინი [ცოდვილები] სჩადიოდნენ და ვაქცევთ მათ ნაცარტუტად.“ (სურა ალ-ფურკან: 23). ყოველ ჯერზე, როდესაც ადამიანის ქმედებები სცილდება დასახულ მიზანს, ისინი კონტრპოდუქტიული ხდება და სამყაროში ადამიანის როლს აკნინებს. ამ ყველაფრის შედეგი კი მარცხი, დამცირება და სასჯელი იქნება.

ამგვარად, საკვანძო საკითხი ამ შემთხვევაში ადამიანის ქმედებების ბუნება, ღირებულება, ხარისხი და

მიზანია. სწორედ ეს იყო ღვთიური თუ ადამიანური კანონების ფუნდამენტური ამოცანა წარსულშიც და ახლაც. ყველა საღვთო მოძღვრება იმისკენ იყო მიმართული, რომ ადამიანის ქმედებების სახელმძღვანელოს როლი შეესრულებინა, რათა მისი ყოფის მიზნის მიღწევაში დახმარებოდა, რაც, თავის მხრივ, ღმერთის მსახურება იყო, ამ სიტყვის ყველაზე ფართო მნიშვნელობით. საკუთარი მისიის ამგვარი შესრულება სიცოცხლეში კეთილდღეობისა და წარმატების ფორმით უნდა აისახოს, ხოლო ადამიანის გულში - წმინდა მონოთეიზმის (თავჭიდა) და კარგი და კონსტრუქციული ქცევის სახით.

დაპირისპირება წინასწარმეტყველებასა და ადამიანისთვის მის საჭიროებაზე, ადამიანის გონებასა და მის შესაძლებლობებსა და შეზღუდვებზე, საბოლოო ტექსტსა და უსასრულო მოვლენებზე, დაკავშირებულია ერთ ცენტრალურ პრობლემასთან. ის შემდეგი სახით შეიძლება ფორმულირდეს: შესწევს თუ არა ადამიანის გონებას უნარი დამოუკიდებლად შეაფასოს ადამიანის ქედებები, თუ ეს მხოლოდ ღვთიური გამოცხადების ფუნქცია უნდა იყოს? უნდა იმოქმედოს თუ არა ამ ორმა ერთობლივად ამ კუთხით, რათა კავშირი დაამყარონ ადამიანის ქმედებებსა და ღვთის ნებას შორის? ისლამის საბოლოო პასუხია, რომ ამ ორმა ერთობლივად უნდა იმუშაოს შეფასების პროცესში, ვინაიდან ისინი კომპლემენტარულები და თანაზიარად აუცილებელნი არიან. „ფიკჰი უმცირესობებისთვის“ ფორმირების პროცესში შემდეგი საკითხები უნდა იქნეს მხედველობაში მიღებული:

1. იჯთიჰადი ისლამური უმმას (საზოგადოების) უკიდურესად არსებითი ფუნქცია და განმასხვავებელი მახასიათებელია. მისი არსებობა არ დასტურდება რელიგიური სისტემების უმეტესობაში, ვინაიდან, უფრო ადრეულ რელიგიებში, შუამავლის სწავლებები წარმოადგენდა ცოდნისა და სიბრძნის უმაღლეს და ყველაზე მნიშვნელოვანი სათავსოს ადგილს, რომლის მიღებაც მხოლოდ ყოვლისშემძლე ღმერთისგან შუამავლების მეშვეობით იყო შესაძლებელი, რომლებიც ამ ცოდნასა და სიბრძნეს თავის მოსწავლეებსა და სასულიერო პირებს გადასცემდნენ, რომლებიც ისეთი თვისებების მატარებელი იყვნენ, რასაც ჩვეულებრივი ადამიანები არ ფლობდნენ.

გარდა ამისა, ადრეული რელიგიური მოძღვრებები, რომელსაც ადამიანები უნდა მიჰყოლოდნენ, მეტად მკაცრი და სასტიკი იყო. ისინი მტკიცებულების სახით ფიზიკური სასწაულებით იყო გამყარებული და ისეთ პასუხებს მოითხოვდა, რომელიც მიზეზ-შედეგობრივ კავშირებსა და მსჯელობას არ საჭიროებდა.

2. ისლამი პირველი რელიგიაა, რომელიც უპირობოდ აღიარებს ადამიანის გონების როლს ადამიანური ქცევის განვითარებისა და შეფასების პროცესში. რეალურად, ის სწორედ ამ როლზე აკეთებს აქცენტს, რადგანაც სჯერა, რომ შარიათს აქვს ღვთიური წარმოშობა, ხოლო რეალურ ცხოვრებაში

მას განახორციელებს ადამიანი. ღმერთი ამბობს: „თითოეულ თქვენგანს ჩვენ დავუდგინეთ კანონი და გზა“ (სურა ალ-მე'იდა:48).

3. ისლამმა იჯთიჰადი გონების ინტელექტუალურ მდგომარეობად აქცია, რომელიც ადამიანს სისტემური ფიქრისკენ უბიძგებს კონკრეტული რაციონალური მეთოდების გამოყენებით, და არა უბრალოდ დოგმატურ აქტივობად, რომელიც ნორმებისა და ფათვების ფორმულირებით შემოიფარგლება.
4. დღესდღეობით არაერთი ადამიანი ადვოკატირებს იჯთიჰადის სასარგებლოდ; სეკულარისტები მას ერთგვარი საბაბის სახით იყენებენ, რომ შარიათის ნორმები შეამსუბუქონ და დაამახინჯონ, ხოლო ლოიალისტები - წარსულსა და აწმყოს შორის კავშირის დასამყარებლად და შარიათის აღსადგენად. დღესდღეობით ისეთი იჯთიჰადის საჭიროება დგას, რომელიც ისლამსა და მუსლიმებს მომავალში გლობალური როლისთვის მოამზადებს.

იმისთვის, რომ მსგავსი იჯთიჰადის შესაქმნელად საფუძველი მომზადდეს, საჭირო იქნება გარკვეული მნიშვნელოვანი ნორმების მოშველიება და მათი ნადმვილობისა და რელევანტურობის შემოწმება უმცირესობებთან დაკავშირებულ საკითხებთან მიმართებით. თუკი ეს პროცესი პროდუქტიული და ბიძგის მიმცემი იქნება, მათი სხვა სფეროებში გამოცდაც შესაძლებელია; სხვა შემთხვევაში კი, მათი გვერდზე გადადებაც შესაძლებელია მომავალი კვლევისთვის.

1. რელიგიისა და რელიგიური პრაქტიკის ჩვენეული ხედვა, ერთი მხრივ, ღვთიური გამოცხადების შესწავლაზე უნდა იქნეს დაფუძნებული, ხოლო, მეორე მხრივ, რეალურ დინამიკურ ცხოვრებაზე. ყურანი სააქაო სამყაროს სასწაულებსა და საიდუმლოებებზე მიგვითითებს, მაშინ, როცა რეალური სამყაროს შესახებ ფიქრს ყურანის სწორად გაგებამდე და აღქმამდე მივყავართ. ჩვენ იმის დანახვა და დაფასება უნდა შევძლოთ, თუ როგორ ურთიერთქმედებს, კონტრასტირდება და ავსებს ეს ორი ფენომენი ერთმანეთს.

სწორედ ამას ვგულისხმობთ, როდესაც „კომბინირებულ ნაკითხვაზე“ ვსაუბრობთ: გამოცხადებების კითხვა ფიზიკური სამყაროსა და მისი კანონებისა და პრინციპების გასაგებად და აღსაქმელად და ფიზიკური სამყაროს ნაკითხვა წმინდა ტექსტების დასაფასებლად და შესაცნობად. გამოცხადებათა ნაკითხვის მიზანია კონკრეტულ სიტუაციებში ზოგადი „საკვანძო პრინციპების“ გამოყენება და აბსოლუტურის შედარებითთან დაკავშირება, რამდენადაც ამის შესაძლებლობას ჩვენი უნარები გვაძლევს. მკითხველი ნებისმიერ შემთხვევაში ადამიანია, ღმერთის ნაცვალის დედამიწაზე, რომელიც, ერთი მხრივ, გამოცხადებებისადმი ძლიერი რწმენითა და მისი სწორად აღქმით ხელმძღვანელობს, ხოლო, მეორე მხრივ, ფიზიკური სამყაროს კანონებისა და ქცევის ალიარებით.

როდესაც იმამი ალი (რ.ა.ა)²⁶ შემდეგი სიტყვების წინაშე აღმოჩნდა: „არა არს კანონი, გარდა ღმერთის კანონისა,“ მან შემდეგნაირად უპასუხა: „ყურანი წიგნია, რომელიც მხოლოდ კაცთა ბაგით საუბრობს.“ ეს ფუნდამენტური ფილოსოფიური დაკვირვებაა. ვინაიდან, სათანადო მეთოდოლოგიის არარსებობის პირობებში, გაცხადებული ტექსტის მნიშვნელობა და გამოყენების ფარგლები ადამიანთა კულტურის, კომპეტენციის, ცოდნისა და გამოცდილების მეშვეობით განისაზღვრება და ამ ელემენტების გავლენის ქვეშ ექცევა. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ ეს მეთოდოლოგია, „კომბინირებული ნაკითხვა“ ამ კუთხით ვერ დაინყებს მოქმედებას, მანამ, სანამ ცხოვრების მეტაფიზიკური განზომილება პირველ პლანზე არ გადმოიწევს. ამგვარად, ის ცოდნა, რომელიც ადამიანური აღქმის მიღმაა და რასაც ყურანი ლაჰ-ს (ფარულს) უწოდებს, იმ ნორმებად და პრინციპებად ფორმულირდება, რომელიც მეცნიერების მიერ მკაცრად და ობიექტურად უნდა იქნეს გამოკვლეული და განხილული. აღნიშნული კი მხოლოდ მას შემდეგაა შესაძლებელი, როდესაც იმის განსხვავებას შევძლებთ, რაც ჩვენი, როგორც ადამიანების, აღქმის მიღმაა, რაც დროის გასვლასთან ერთად ხდება ცხადი და რაც აბსოლუტურად სცილდება ადამიანური ცოდნის ფარგლებს. ამ გზით, ყურანიდან ისეთი კონცეფციებისთვის შეგვიძლია რეალური და პრაქტიკული მეთოდოლოგიის იდენტიფიცირება და გამოყენება,

როგორცაა „კონტრშეტევა“ და „კონტრაბსურდული“ თეორიები, ისევე, როგორც „ნორმიზმის“ თეორია და ყურანის უპირატესობა, რაც შუამავლის სუნას ყურანის პრაქტიკულ ინტერპრეტაციად აქცევს, ამ ორი წყაროს სამართლებრივ ძალას შორის ყოველგვარი წინააღმდეგობის ან დაპირისპირების გარეშე. მას შემდეგ, რაც „კომბინირებული ნაკითხვის“ პროცესი დაიწყო, აღმოვაჩინეთ, რომ ყველაზე მნიშვნელოვანი ღირებულებები, რომელსაც ეს „ნაკითხვა“ უსვამს ხაზს არის: მონოთეიზმი (თავჭრდ); განწმენდა (თაზქია) და ცივილიზაცია (‘უმრან). თავჭრდ ყოვლისშემძლე ღმერთის, როგორც შემოქმედისა და მუდმივი მეუფის აბსოლუტური და წმინდა ერთადერთობის რწმენაა. მეორე ღირებულება, თაზქია, ადამიანს, დედამიწაზე ღმერთის ნაცვალს, უკავშირდება, რომელიც ღმერთის მიერაა ნდობით აღჭურვილი, სწორედ მის წინაშე ანგარიშვალდებული და სამყაროს მშენებლობისა და განვითარების ფუნქცია აკისრია. მას აღნიშნულის მიღწევა მხოლოდ თვითგანწმენდის მეშვეობით შეუძლია. ‘უმრან-ის ქვეშ კი სამყაროს, როგორც ადამიანის მისიის შესასრულებლად საჭირო არენისა და მისი გამოცდის, ანგარიშვალდებულებისა და განვითარებისთვის საჭირო რეტორტას განვითარება და გაუმჯობესება მოიაზრება.

რეალურად ეს ღირებულებები თავის თავში მიზნებსაც წარმოადგენს, რომელიც სამყაროსა და ადამიანის შექმნის უკან არსებულ ღმერთის მიზანს

ასახავს, რაც თავისთავად უმიზნოდ არ მომხდარა, ისევე როგორც მის გაფრთხილებას, რომ სამყარო არ ნაებღწათ. ეს სამი ღირებულება თუ ამოცანა მიეკუთვნება „თაყვანისცემის“ კატეგორიას და დასაწყისშივე საჭირო იყო მათი სწორად გაგება და გამოყოფა კრიტერიუმების სახით, გამოყოფა და სწორად გაგება, რომელთა მეშვეობითაც ხდება ადამიანის ქცევის განსჯა. მოვალეობები და ვალდებულებები სწორედ ამ ღირებულებებს ეფუძნება და მათგან გამომდინარეობს. ისინი მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ სუნას აღქმის პროცესში, ისევე, როგორც მიმდევრებისა და მართლმორწმუნე ხალხების, განსაკუთრებით აბუ ბაქრისა და ‘უმარის, საქმეთა შეფასებაში იმის დამადასტურებელი უამრავი მაგალითი არსებობს, თუ როგორ ახერხებდნენ ისინი მათ განმარტებებსა და ფათევებში მთავარი და ფუნდამენტური პრინციპების გამოყენებას, რომელიც სრულად შეესაბამებოდა ისლამის უმაღლეს ღირებულებებსა და ამოცანებს და რომელთა საფუძველზეც ისინი მეორეხარისხოვან და სპეციფიკურ გადაწყვეტილებებს იღებდნენ. აღნიშნული ასევე ხშირად გვხვდება იმამ ‘ალის ფათევებში და ‘უსმანის ზოგ ფათევაში. ეს ნათლად ჩანს მათ მიერ წარმოთქმულ ყველა იმ მოსაზრებასა და ინტერპრეტაციაში, რომლებმაც ჩვენამდე მოაღწია. აღნიშნული შემდეგი თაობის ფიკჰშიც გვხვდება, რომელთაც მათი წინაპრებისა და თანამედროვეებისგან ბევრი რამ ისწავლეს.

თუმცა ფიკჰის ტერმინების განსაზღვრისას და ფიკჰის შესახებ ლიტერატურის კოდიფიკაციის პროცესში, იურისტების შემდგომი თაობები დოგმისა და ტერმინოლოგიის მარწუხებში და ფილოსოფიისა და ლოგიკის ნათარგმნი ნაშრომების გავლენის ქვეშ მოექცნენ. მათ ამ ნაშრომებიდან გარკვეული ტერმინების დასესხება დაიწყეს, რათა სისტემატიზაცია მოეხდინათ მოვალეობების და ვალდებულებების ისლამში და დაეყოთ ისინი იმპერატიულად, სავალდებულოდ, რეკომენდებულად, სასურველად, უკანონოდ ან აკრძალულად; ან პირიქით, უპირობოდ დასაშვებად. აღნიშნული კი იმისთვისაა საჭირო, რომ ეს ტერმინები ჯილდოსა და სასჯელის, შექებისა და გაკიცხვის და ა.შ. კონცეფციებს დაუკავშიროს. ამგვარად, ფიკჰის მეცნიერებაში ერთგვარი შესვენება გამოცხადდა, სადაც მისი გადანწყვეტილებების ძირითადი მიზანი დაიკარგა, მანამ, სანამ ის კვლავ არ გამოჩნდა აშ-შატიბის ნაშრომებში. რელიგიის უმაღლესი მიზნები ადამიანთა ყოველდღიური ცხოვრების მოკლევადიანი ამოცანებით იყო შემოზღუდული და „ინტერესებიდან“ (*მახალიჰ*) საკმაოდ დაშორებული ჩანდა, რაც რეალობას არ შეესაბამება.

სწორედ აქედან გამომდინარეობს დასაწყისში დაბრუნებისა და ადამიანის მოქმედებების უფრო მაღალი ღირებულებებითა და მიზნებით შეფასების, ხოლო შედეგად დანიშნულების გაცემაზე გადასვლის საჭიროება: „რა უნდა გაკეთდეს,“ „რა არ უნ-

და გაკეთდეს“ და ა.შ. რაციონალური საკითხები და ფილოსოფიური ტერმინები მეორეხარისხოვნად უნდა განვიხილოთ, ვინაიდან მათი უგულებელყოფისა და უარყოფის რისკი გაცილებით ნაკლებად სახიფათო და საგანგაშოა, ვიდრე უფრო მაღალი სახელმძღვანელო ღირებულებებისა და მიზნების უგულებელყოფა.

2. მეორე მხრივ, მიზნის სხვადასხვა დონეები პასუხისმგებლობის მქონე ზრდასრულებში „მიზანშეწონილობის,“ „პრიორიტეტებისა“ და „გაზვიადების“ ჭრილში უნდა განვიხილოთ, რაც უნდა დაუკავშირდეს სამ ღირებულებას: *თავჭირდ*, *თაზქიმა* და *უმრან*. აღნიშნული ფართოდ გაუხსნის კარს ყველა იურისტს, რომელთაც ყველა ამ ახალი სიტუაციის ამ დონეებისთვის მისადაგების შესაძლებლობა აქვთ, როგორც ეს შეიხ იბნ ‘აშშ-ის მიერ იქნა განხორციელებული, რომელმაც თავისუფლება შარიათის ერთ-ერთ უმთავრეს მიზნად განსაზღვრა. ასევე მოიქცა შეიხი მუჰამმად ალ-ლაზალ, რომელმაც შარიათის მიზნებად თანასწორობა და ადამიანის უფლებებიც განსაზღვრა. რიგი სხვა საკითხებიც არსებობს, რომლებიც ისლამური საზოგადოების საჭიროებებად და პრიორიტეტებად უნდა განისაზღვროს და სათანადო ყურადღება უნდა მიექცეს.
3. იურისტებმა რიგი საკითხები დააჯგუფეს სათაურით: „საკითხები, საერთო ყურანისა და სუნნასთვის“ და მიუხედავად იმისა, რომ მათ ამ ტერმი-

ნების სტანდარტიზება მოახდინეს, ისინი რეალურად იდენტური არ არის. ყურანის ტექსტი ყოვლისშემძლე ღმერთის უშუალო სიტყვაა, უსასრულო და აბსოლუტური სასწაული. ეს წმინდა ტექსტია, რომლის ალეგორიულად წაკითხვა ან განმარტება დაუშვებელია. ის უდავოდ შუამავალი მუჰამადის (ს.ა.ს) ენაზე იქნა გამჟღავნებული, თუმცა ტექსტი კონკრეტული მნიშვნელობის მატარებელია, როდესაც ის ყოვლისშემძლე ღმერთის მიერ წარმოითქმის, განსხვავებული მნიშვნელობა ენიჭება, როდესაც შუამავლის მიერ გადმოიცემა და კიდევ უფრო განსხვავებულ მნიშვნელობას იძენს, როდესაც ჩვეულებრივი მოკვდავების მიერ ხდება ამ სიტყვების გამეორება.

სწორედ აღნიშნული წარმოადგენს იმის მიზეზს, რომ ღმერთისა და შუამავლის სიტყვები არასდროს უნდა გათანაბრდეს უპირობოდ და უაპელაციოდ. მნიშვნელოვანი განსხვავებები ყურანისა და სუნას დეტალებში არ იძლევა ამგვარი აბსოლუტური თანასწორობის საშუალებას, მიუხედავად იმისა, რომ ორივე მათგანი ერთი და იმავე წყაროსგან გამომდინარეობს. ყურანისა და სუნას გათანაბრების ტენდენციამ არაერთხელ გამოიწვია დაბნეულობა ამ ორ წყაროს შორის რეალური ურთიერთობის დადგენის კუთხით. თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი იდენტური არ არის, მათ შორის ასევე შეუძლებელია რაიმე სახის უთანხმოება ან კონ-

ფლიქტი. ყურანი იმ წყაროს წარმოადგენს, რომელიც ნორმებს, ღირებულებებსა და სტანდარტებს ადგენს, რომელსაც სუნა საგულდაგულოდ ხსნის და აზუსტებს. ყურანი, რეალურად, სხვა წყაროების ლეგიტიმაცია და დამონმებას ახდენს, მათ შორის სუნასი და შესაბამისად მასზე უპირატესი იურიდიული ძალის მატარებელია. სუნაც, თავის მხრივ, ყურანის გარშემო ტრიალებს და მჭიდროდაა მასთან დაკავშირებული, თუმცა არასდროს არის მასზე უპირატესი. ყურანსა და სუნას შორის ურთიერთობების განსაზღვრისას გამოწვეულმა დაბნეულობამ რიგი აბსურდული ცნებები წარმოშვა, კერძოდ: ყურანი და სუნა ერთობლივად ახდენენ ერთმანეთის ანულირებას; სუნა ყურანის მსაჯულის ფუნქციას ასრულებს; ყურანი გაცილებით მეტადაა დამოკიდებული სუნაზე, ვიდრე პირიქით. აღნიშნულმა მოსაზრებებმა ყურანსა და სუნას შორის ურთიერთობები კონკრეტული თუ სპეკულაციური შინაარსის წმინდად ლოგიკურ ურთიერთობებად აქცია, რაც ამ ურთიერთობის ყურანისეულ განმარტებას ეწინააღმდეგება. ყურანში ჩვენ ვკითხულობთ: *„მოვაგლინეთ შენზე შეხსენება (ყურანი), რათა განუმარტო ხალხს, რაც ზეგარდმოვუვლინეთ მათ, ეგების დაფიქრდნენ“* (სურა ან-ნაჰლ: 44); *„ჩვენ არ გარდმოგვივლენია შენზე წიგნი, თუ არა იმისთვის, რომ განუმარტო მათ ის, რაზეც ვერ თანხმდებიან, და გზად ჭეშმარიტად და წყალობად მორწმუნე ხალხთათვის“* (სურა ან-ნაჰლ: 64); და

„ზემოვავლინეთ ჩვენ შენზე წიგნი ყოველივეს განმარტებით, ჭეშმარიტ გზად, წყალობად და სამახარობლოდ მუსლიმთათვის“ (სურა ან-ნაჰლ: 89).

ამგვარად, ჩვენ ყურანსა და სუნას შორის ურთიერთობის გადახედვისკენ მოგიწოდებთ. ყურანი მის შესახებ არსებული არაერთი უსაფუძვლო მოსაზრებისგან უნდა გათავისუფლდეს. მისი ენა პრეისლამური არაბული ენის ლექსიკონის ფარგლებს გარეთაც უნდა იქნეს გაგებული მისივე გრამატიკის შესაბამისად, ისევე, როგორც მის სტილსა და პროზას ჰქონდათ თავიანთი ინდივიდუალური სტანდარტი. ყურანი საკმაოდ მარტივი და ხელმისაწვდომია ყველასთვის, ვინც იწყებს მის სერიოზულ შესწავლას. ის ფაქტი, რომ მისი განსხვავებული ინტერპრეტაციაა შესაძლებელი, მისი სასწაულებრივი ბუნების ასპექტი და მდიდარი გამოცდილების შედეგია. საზოგადოებას ყურანის ხელმძღვანელობა იმაზე მეტად სჭირდება, ვიდრე ოდესმე; წიგნისა, რომელიც ყველა დროსა და სივრცეს, ისევე როგორც ადამიანის ბუნებას მოიცავს. ის ყველა საკითხს ეხება და გამოსავალსა და პასუხს ყველა კითხვაზე გვთავაზობს.

რაც შეეხება ყურანისა და სუნას გარდა სხვა წყაროებს, რომლებიც მეორეხარისხოვანი ან ნაკლებად მნიშვნელოვანი წყაროების სახელითაა ცნობილი და მათი რაოდენობა დაახლოებით ორმოცდაშვიდს აღწევს, მათთან დაკავშირებით უნივერსალური შეთანხმება არ არსებობს; ზოგი მათგანი შესაძლოა მეთოდოლოგიის ქვეშ გაერთიანდეს, მაშინ, როცა დანარჩენები ინტერ-

პრეტაცია, აღქმასა და დაზუსტებას ეხება. ისინი იმდენად გამოიყენება, რამდენადაც ყურანს, მის ამოცანებსა და ღირებულებებს განმარტავენ ან ავსებენ.

ყურანის კვლევის მეთოდოლოგიური პრინციპები

დღესდღეობით ჩვენს წინაშე იმ პრინციპების აღმოჩენისა და განვითარების საჭიროება დგას, რომლებიც ყურანის კიდევ უფრო მეტი მიზნის გამოვლენას შეუწყობს ხელს. აღნიშნული კი, თავის მხრივ, ფიკჰის ნორმების ჩამოყალიბებას შეუწყობს ხელს, როგორც უმცირესობებისთვის, ასევე უმრავლესობისთვის. ქვემოთ რამდენიმე პრინციპია შემოთავაზებული:

1. ყურანის სტრუქტურული ერთიანობის გამოვლენა, მისი ფიზიკური სამყაროსა და ამ სამყაროს მოძრაობის საწინააღმდეგოდ წაკითხვის ფორმით. უცოდველი შუამავლის სუნა კი რეალურ სამყაროში ყურანისეული ღირებულებების პრაქტიკულ მაგალითად და ინტერპრეტაციად განიხილება. სუნა, თავის მხრივ, ერთიან დამოუკიდებელ სტრუქტურადაც უნდა იქნეს მიჩნეული, რომელიც მჭიდროდაა დაკავშირებული ყურანთან, როგორც მისი ღირებულებების კონკრეტულ ცხოვრებისეულ სიტუაციებთან მისადაგების მექანიზმი.
2. ყურანის, როგორც ყველა სხვა წყაროს მსაჯულის, უპირატესობისა და პრიმატის აღიარება, მათ შო-

რის შუამავლის გამონათქვამებსა და მოქმედებებზე. როგორც კი ყურანი კონკრეტულ პრინციპს დაადგენს, როგორცაა მაგალითად, არა-მუსლიმების მიმართ შემწყნარებლობისა და სამართლიანობის გამოჩენა, ყურანის გადანყვეტილება უპირატესი ძალის მატარებელი ხდება. ამ შემთხვევაში შუამავლის გამონათქვამები და მოქმედებები, შესაძლებლობის ფარგლებში, ყურანით დადგენილი პრინციპების შესაბამისად უნდა განიმარტოს და მას დაექვემდებაროს. ამ შემთხვევაში ერთ-ერთ მაგალითს ჰადისის ინტერპრეტაცია წარმოადგენს, რომლის თანახმადაც არამუსლიმების მისალმებაზე მუსლიმებმა არ უნდა უპასუხონ უკეთესი მისალმებით პასუხი ეკრძალებათ, რაც სრულებითაც არ შეესაბამება ყურანის სწავლებებს.

3. იმის შეხსენება, რომ ყურანმა უფრო ადრეულ პერიოდში მოღვაწე შუამავლების მემკვიდრეობა აღადგინა. ის ამ მემკვიდრეობას იცავს, ამონმებს, აფასებს და ათავისუფლებს ცრუ განმარტებებისაგან, ხოლო შედეგად განწმენდილი ფორმით წარმოადგენს, რათა მოაწესრიგოს ადამიანებს შორის ურთიერთობები. სწორედ ასე მიიღო ყურანმა წინა შუამავლების მემკვიდრეობა და მათზე აღმატებული გახდა.
4. ყურანის მიზნების რეალიზაცია ითვალისწინებს ადამიანის ცხოვრების რეალობის ლაღბ-თან (დაფარულთან) ან იმასთან დაკავშირებას, რაც ადამიან-

ნური აღქმის მიღმაა და შემთხვევითობისა თუ დამთხვევის ცნებების უარყოფასაც. აღნიშნული ხილულ და უხილავ, შემეცნებად და შეუცნობელ სამყაროებს შორის ურთიერთობის, ყურანის აბსოლუტურ ტექსტსა და ადამიანის რეალურ მდგომარეობას შორის განსხვავების აღქმაში გვეხმარება. ის ინდივიდის ადამიანურობასა და ინდივიდუალურობას შორის არსებული დელიკატური განსხვავების ნაწილსაც ავლენს. როგორც ინდივიდი, ადამიანი შედარებითი არსებაა, თუმცა მისი ადამიანურობა/ჰუმანურობა მას უნივერსალურად და აბსოლუტურად აქცევს.

5. დროისა და სივრცის ფაქტორების მნიშვნელობის ხაზგასმა. ყურანი ხაზს უსვამს დროის სინმინდეს თვეების რაოდენობის თორმეტით განსაზღვრით და კალენდრის ინტერკალაციის სრული აკრძალვით (ე.ი. დამატებითი დღეების დამატებას სტრონომიულ წელთან სინქრონიზაციისათვის). ის გარკვეულ მიწებს წმინდად აცხადებს, ხოლო დანარჩენს – ხელშეუხებლად. დროისა და სივრცის მოცემულ ჩარჩოში ნებისმიერ მსურველს შეუძლია ადამიანის არსებობის მიზეზის გაგება ადამისა და ევას შექმნის მომენტიდან იმ წუთამდე სანამ თავის საბოლოო ბედისწერას არ მიაღწევს. სწორედ ეს არსებობა წარმოადგენს ყურანსა და კაცობრიობას შორის კავშირს.

6. ყურანის თანდაყოლილი რაციონალური დასაბუთების აღიარება, რომლის წესები მის ტექსტშია მოცემული და იმის აღიარება, რომ ადამიანს ღმერთის წყალობითა და დახმარებით შეუძლია იმ რაციონალური ძირითადი მიზეზების გამჟღავნება, რაც მის აზროვნებასა და მოქმედებებს განსაზღვრავს. ამ წესებს, თავის მხრივ, კანონებად ქცევის პერსპექტივა აქვს, რომლებიც ობიექტურ გონებას იცავს ყოველგვარი დევიაციისა და უზნობისგან. ყურანისეულ დასაბუთებას ადამიანის ინტელექტუალური აქტივობისთვის ზოგადი საფუძვლის შექმნაც შეუძლია. აღნიშნული ადამიანს მისივე აზროვნების ჰეგემონიისგან გათავისუფლებაში შეუწყობდა ხელს, რომელიც ტრადიციით, წინა თაობების ბრმა მიმბაძველობითა და თანმხლები ტომობრივი შედეგებით იყო ფორმულირებული.
7. გეოგრაფიის ყურანისეული კონცეფციის მიღება. მთელი სამყარო ღმერთს ეკუთვნის, ისლამი კი ღმერთის რელიგიას წარმოადგენს. რეალურად, თითოეული ქვეყანა ან ისლამის მიწაა (*დარ ალ-ისლამ*) ან ასეთად იქცევა მომავალში. მთელი კაცობრიობა კი ისლამის საზოგადოებაა (*უმმათ ალ-ისლამ*), რწმენის მიღების ან სამომავლოდ ამ რწმენის მიმდევრად გახდომის წყალობით.
8. ყურანისეული მისიის უნივერსალურობის აღიარება. წინა წმინდა წიგნებისგან განსხვავებით, რომელიც სპეციფიკურ, ლოკალიზებულ საზოგადოებებს ეხე-

ბოდა, ყურანი თავდაპირველად მუჰამმადისა(ს.ას) და მისი ოჯახის ნევრების დახასიათებას შეუდგა, ხოლო შემდეგ მექასა და მის გარშემო ქალაქების დახასიათება განაგრძო, შედეგად სხვა საზოგადოებებზე გადავიდა, საბოლოოდ კი მთელი კაცობრიობა მოიცვა. შესაბამისად, ის ერთადერთ ნიგნად იქცა, რომელიც გლობალურ სიტუაციებს შეეხო. დღევანდელი სამყაროსთვის განსაზღვრული ნებისმიერი გზავნილი მეთოდური გზით ზოგად ნორმებსა და ღირებულებებზე უნდა იქნეს დაფუძნებული. ის იმ ნორმებს უნდა დაეფუძნოს, რომლებიც ობიექტურ აზროვნებას მართავს. ყურანის გარდა, არცერთ სხვა წმინდა ნიგნს არ შეუძლია ყველა ამ მოთხოვნის ერთობლივად დაკმაყოფილება.

9. ადამიანების ცხოვრების კომპლექსური ასპექტების დაწვრილებით შესწავლა, როგორც იმ კონტექსტისა, რომლის ფარგლებშიც გარკვეული კითხვები და საკითხები წამოიჭრება. მანამ, სანამ ცხოვრება ყველა მისი განზომილებით არ იქნება სათანადოდ გაგებულ, რთული იქნება შესაფერისი „ფიკჰის“ თეორიის ფორმულირება, რომელიც ყურანთან შესაბამისობაში მოსვლასაც შეძლებს და დამაკმაყოფილებელი და სწორი პასუხებით უზრუნველყოფასაც. შუამავლის ეპოქაში, კითხვები სხვადასხვა ვითარებიდან წარმოიშობოდა, შთაგონება ამ კითხვებზე პასუხის გაცემით მიიღებოდა. დღესდღეობით გამოცხადება დასრულებულია და ერთადერ-

თი, რაც გვჭირდება, არის ჩვენი პრობლემებისა და მოთხოვნების მკაფიოდ ჩამოყალიბება და შემდეგ პასუხების მოძიება ყურანში. ამის შემდეგ შუამავლის სუნას უნდა ჩავხედოთ, რათა დავაზუსტოთ გამოცხადებათა კონტექსტი და დავადგინოთ კავშირი ტექსტსა და რეალურ სიტუაციას ან მოვლენას შორის.

10. ფუნდამენტური პრინციპების დეტალური შესწავლა, განსაკუთრებით იმ პრინციპებისა, რომლებიც შარიათის უმაღლეს მიზნებთანაა დაკავშირებული, რათა უმცირესობებისთვის თანამედროვე ფიკჰის პრინციპების ფორმულირების პროცესში მათი სწორად დანერგვა მოხდეს. კვლევა უმაღლეს მიზნებზე უნდა იქნეს დაფუძნებული და უმაღლეს სახელმძღვანელო ღირებულებებთან დაკავშირებული და ამასთან შარიათის მიზნებსა და პასუხისმგებლობის მქონე ზრდასრული ადამიანის მიზნებს შორის დელიკატური განსხვავების ხაზგასმაც უნდა მოხდეს.
11. იმის აღიარება, რომ მემკვიდრეობით მიღებული ფიკჰი არ არის ადეკვატური წყარო ფათევების გამოსატანად ან ამგვარ საკითხებში წესების ფორმულირებისთვის. თუმცა, ის აერთიანებს ფათევებისა და კანონმდებლობის იმ პრეცედენტებს, რომელთა გამოყენება შესაძლებელია, საჭიროების ფარგლებში, მიდგომებისა და მეთოდოლოგიის განსასაზღვრად. ყველაფერი, რაც გამოყენებისთვის ვარგისად, სასარგებლოდ და ისლამის სულის შესაფერი-

სად მიიჩნევა, შესაძლოა გამოყენებულ იქნეს წარსულთან მთლიანობისა და უწყვეტობის შენარჩუნებით. აღნიშნული ისე უნდა განხორციელდეს, რომ არ მოხდეს ამგვარი გადაწყვეტილების ყურანის ტექსტის დონეზე აყვანა ან ჩვენ არ ვაკრიტიკებთ ჩვენს წინაპრებს იმის გამო, რომ მათ არ ჰქონდათ ნაპოვნი იმ პრობლემების გადაჭრის გზები, რომელსაც ისინი არ აწყდებოდნენ ან იმ შემთხვევებისა და ვითარებებისთვის, რომლის შესახებაც მათ მათი მოღვაწეობის დროს არაფერი სმენოდათ.

12. ჩვენი ფათეების, გადაწყვეტილებებისა და მოსაზრებების რეალური ცხოვრებისეული სიტუაციებისადმი მისადაგება. ფიკშის თითოეული ნორმა რეალობაზე გარკვეულ გავლენას ახდენს, რომელიც შესაძლოა პოზიტიური იყოს, თუკი ფათეისგან სწორი დასკვნები იქნება გამოტანილი, წინააღმდეგ შემთხვევაში კი შესაძლოა გარკვეული პრობლემები შექმნას. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში შედეგი მეტად ნეგატიური იქნება, ხოლო გადაწყვეტილება უნდა განახლდეს და შეიცვალოს. შესაბამისად, ფათეას პროცესი ფიკშსა და ცხოვრების რეალობას შორის განხილვისა და დავის საგანს წარმოადგენს. ეს დისკუსიები ბოლო ინსტანციებია, რომლებმაც უნდა წარმოაჩინონ, რეალურად რამდენად შესაფერისი და პრაქტიკულია ესა თუ ის ფიკში.

საკვანძო კითხვები

იურისტები, რომლებიც „ფიკჰი უმცირესობებისთვის“ საკითხის განხილვით არიან დაკავებულნი, ძალიან ყურადღებით უნდა დაფიქრდნენ იმ საკვანძო კითხვებზე, რომელიც ამ საკითხისგან გამომდინარეობს, რათა საფუძველი სრულად მომზადდეს და ჭეშმარიტად საღმრთო გადანყვეტილებების მიღება შეეძლოს, რამდენადაც ეს ადამიანურად შესაძლებელია. კითხვები კი შემდეგი შინაარსისაა:

1. როგორ სცემენ პასუხს უმცირესობების წარმომადგენლები შემდეგ კითხვებს: „ვინ ვართ ჩვენ?“ და „რა გვინდა?“ იმგვარად, რომ სწორად და ზუსტად მოხდეს მათი განსაკუთრებული მდგომარეობისა და იმ საერთო ელემენტების ასახვა, რომელსაც ისინი სხვებთან იზიარებენ?
2. რომელ პოლიტიკურ სისტემაში ცხოვრობს კონკრეტული უმცირესობა? ეს პოლიტიკური სისტემა დემოკრატიულია, მემკვიდრეობითი თუ სამხედრო?
3. რა სახის უმრავლესობასთან უნევს უმცირესობას ცხოვრება? არის თუ არა ის ავტორიტეტული, რომელიც დომინანტობისა და მესაკუთრეობის განცდით არის შეპყრობილი? თუ ეს ის უმრავლესობაა, რომელსაც სიფრთხილითა და ყურადღებით

განსაზღვრულ ნორმებზე დაფუძნებული დინამიკური ბალანსის მიღწევა სურს, რომელიც თავის მხრივ უმცირესობათა უფლებების დაცვას უზრუნველყოფს? რამდენად მყარია ეს გარანტიები და რა მექანიზმები არსებობს ამ გარანტიების დაცვისა და შენარჩუნების უზრუნველსაყოფად?

4. რა არის ზომა ან წონა უმცირესობების საზოგადოებაში, რომლებთანაც ურთიერთობა გვინწევს, მათი ადამიანური, კულტურული, ეკონომიკური და პოლიტიკური უნარებისა და რესურსების ქრილში?
5. როგორია საზოგადოების წევრებს შორის ურთიერთობის ხარისხი? არის თუ არა ურთიერთობა უმცირესობებსა და უმრავლესობას შორის რესურსების, ინდუსტრიების, პროფესიებისა და სხვადასხვა აქტივობების (უფლებებისა და ვალდებულებების) ქრილში, თუ დისკრიმინაციას აქვს ადგილი იმ ნორმებზე დაყრდნობით, რომელიც საზოგადოების დაყოფასა და სეგრეგაციას უწყობს ხელს ყველა ზემოხსენებულ სფეროში?
6. როგორია საზოგადოების ადამიანური გეოგრაფიის ბუნება? აღინიშნება თუ არა მათ შორის რაიმე სახის ბუნებრივი ან ხელოვნური განსხვავებები, წინააღმდეგობები ან კონფლიქტები? არის თუ არა გარკვეული ბუნებრივი რესურსები გათვლილი მხოლოდ უმცირესობის ან უმრავლესობის წევრებზე, თუ ეს რესურსები საერთოა?

7. აქვს თუ არა უმცირესობას რაიმე სახის კულტურული თავისებურება ან იდენტობა, რომელიც მას, შესაძლოა გრძელვადიან პერსპექტივაში, კულტურული დომინირების საშუალებას მისცემს? რა ეფექტს მოახდენს აღნიშნული უმრავლესობაზე?
8. აქვს თუ არა უმცირესობას ფესვები ან კავშირები იმ ტერიტორიის ფარგლებს გარეთ, რომელსაც ის უმრავლესობასთან იყოფს, თუ მოკლებულია ყოველგვარ გარე ფესვებსა და კავშირებს? რა შედეგს მივიღებთ ორივე ალტერნატივის შემთხვევაში?
9. აქვს თუ არა უმცირესობას რაიმე დამახასიათებელი ფუნქცია ან გამოირჩევა თუ არა რაიმე კონკრეტული აქტივობით, რომლის შენარჩუნებაც მას სურს და რა არის ეს ფუნქციები თუ აქტივობები?
10. აქვს თუ არა უმცირესობას შესაძლებლობა ეს ფუნქციები და აქტივობები ნორმალურად და თავისუფლად განახორციელოს, თუ აღნიშნულის ორგანიზებისთვის სხვადასხვა ინსტიტუტებისა და ხელმძღვანელობის არსებობაა აუცილებელი?
11. რა როლს ასრულებენ ეს ინსტიტუტები და ხელმძღვანელები უმცირესობების ცხოვრებაში? ახერხებენ თუ არა ისინი უმცირესობების კულტურული იდენტობის შენარჩუნებას, დაცვასა და ხაზგასმას?
12. შესაძლებელია თუ არა, რომ ამგვარი ინსტიტუტები ინტერესთა ბაზად იქცეს, რომელიც უმცირესო-

ბების გამორჩეულ მახასიათებლებს კიდევ უფრო მეტად გაუსვამს ხაზს და დაარწმუნებს მათ, რომ მათი კულტურული მახასიათებლები ის ფაქტორებია, რომლებიც მათ, როგორც უმცირესობას, განსაზღვრავს?

13. მოახდენენ თუ არა ამგვარი ინსტიტუტები გაუცნობიერებლად, უმცირესობების წევრების მიერ ამ გამორჩეული მახასიათებლების ღირებულების ან მნიშვნელობის არსებითად ეჭვქვეშ დაყენების გამონვევას და იმ კითხვის გაჩენას, თუ რატომ არ უნდა გადაეცეს ეს მახასიათებლები სხვებს ან რატომ არ უნდა დავარწმუნოთ უმრავლესობა, რომ მანაც მიიღოს და გაიზიაროს ისინი?
14. თუკი უმცირესობა, როგორც ისტორიული, ასევე ეთნიკური ელემენტების ნაზავს წარმოადგენს, როგორ მოხერხდება მისი იდენტობის განსაზღვრა მისი ხალხის უმრავლესობაში აღრევის ან ეგოისტად ჩამოყალიბების რისკის გარეშე?
15. როგორ უნდა ვასწავლოთ უმცირესობას, რომ უმრავლესობის რეაქციებთან გამკლავება და უარყოფითი შედეგების შთანთქმა მოახერხოს ზიანის გარეშე?
16. როგორ შეიძლება განვითარდეს და წახალისდეს საერთო აქტივობები უმცირესობებსა და უმრავლესობას შორის? რომელი სფეროები უნდა იქნეს

მხედველობაში მიღებული აღნიშნული საკითხის გადანყვეტისას?

17. როგორ მოხერხდება „განსაკუთრებული“ და „ზოგადი“ კულტურული იდენტობების დაცვა და მათი ერთობლივად თანაარსებობის უზრუნველყოფა?

18 რა უნდა გააკეთოს უმცირესობამ მისი კულტურის იმ ნაწილების განსასაზღვრად, რომელიც შესაძლოა ზოგადად იქცეს? უმრავლესობის კულტურის რა ნაწილის გაზიარება შეუძლია მას? რა როლი აკისრია ამ პროცესში უმრავლესობას?

ამ განმარტებების შესაბამისად, რომელიც იმ მიდგომას, ამოცანებსა და საკვანძო კითხვებს ეხება, რომლებიც ამ საკითხებიდან გამომდინარეობს, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ბევრი ძველი მოსაზრება, რომელიც ჯერ კიდევ იმპერიის დროს აღმოცენდა და განვითარდა, დღესდღეობით, ამ მოსაზრებების მიმართ დიდი პატივისცემის მიუხედავად, ფაქტობრივად სრულიად გამოუსადეგარია უმცირესობებისთვის თანამედროვე ფიკჰის ჩამოყალიბების პროცესში. მიუხედავად ამისა, ჩვენ ვაღიარებთ იმ სარგებელს, რომელიც მათ მათი დროისა და ადგილის გათვალისწინებით ჰქონდათ. ჩვენ უნდა დავუზრუნდეთ გამოცხადებასა და პირველ ისლამურ მოდეულს, ფიკჰის ზოგიერთი პრაქტიკოსის მიერ შეტანილი ნვლილისა და ღვანლის მხედველობაში მიღებით, რომელთა აზრმაც ისლამის ჭეშმარიტი სული ასახა და რომლებმაც სხვებზე უკეთ შეძლეს, წარმატებით გადაელახათ ისტორიის შეზღუდვები. თუმცა, ასეთი მოსაზრე-

ბები მაინც ვერ იქნება მიჩნეული ისლამური გადაწყვეტილებების წყაროდ.

სხვებთან მუსლიმთა ურთიერთობის ფუნდამენტური წესი

ყურანის შემდეგი აიები გამოხატავს მუსლიმების სხვებთან ურთიერთობის ოქროს წესს:

„არ გიკრძალავთ თქვენ ალლაჰი იმათ მიმართ, რომელნიც არ შეგბრძოლებიან რწმენის თაობაზე და არ გაუძევეთ ხართ საკუთარი სახლებიდან, რომ უქმნათ სიკეთე და მოეპყროთ სამართლიანად. უეჭველად, ალლაჰს უყვარს სამართლიანები. მაგრამ გიკრძალავს ალლაჰი იმათ დაუმეგობრდეთ, რომელთაც შეგებრძოლნენ რწმენის თაობაზე, გაგაძევეს საკუთარი სახლებიდან და მხარში ამოუდგნენ თქვენს დევნაში. ხოლო ვინც მათ დაუმეგობრდება, სწორედ, ისინი არიან ცოდვილნი.“ (სურა ალ-მუმთაჰანა: 8-9)

იბნ ალ-ჯაჯბი ამბობს: „აღნიშნული აია მუსლიმებს ნებას რთავს, იმ ადამიანებთან იმეგობრონ, რომელთაც მათ წინააღმდეგ ომი არ გამოუცხადებიათ და მათ მიმართ სიკეთე გამოიჩინონ, იმ შემთხვევაშიც კი, თუკი ისინი მუსლიმების მოკავშირეები არ არიან.“²⁷ ალ-კურტუბი ამბობს: „ეს აია ღმერთის ერთგვარ ნებართვას წარმოადგენს, რომ მუსლიმებს იმ ადამიანებთან მეგობრობა შეუძლიათ, რომლებიც მორწმუნეების მიმართ მტრობას არ ავლენენ ან მათ წინააღმდეგ ომს არ აჩაღებენ. ის აცხადებს, რომ ღმერთი არ გიკრძალავს, იყო კე-

თილი იმ ადამიანებთან მიმართებით, რომლებიც არ გებრძვიან.²⁸ იბნ ჯარირ ტაბარიმ ყურადღება გაამახვილა სხვა რელიგიებისა და აღმსარებლობის არამუსლიმებზე. ის ამბობს: „ყველაზე სანდო მოსაზრება ისაა, რომ აღნიშნული აია ყველა აღმსარებლობისა და რელიგიის მიმდევარს მიემართება, რომელთაც მუსლიმებმა სიკეთე უნდა დაანახონ და თანასწორად მოეპყრან. ღმერთი, ყოველგვარი გამონაკლისებისა და შეზღუდვების გარეშე, მოიხსენიებს ყველა იმ ადამიანს, რომლებიც მუსლიმებს არ ებრძვიან და არ აძევებენ მათ სახლებიდან.“²⁹

მკვლევრების უმრავლესობა „მიუკერძოებლობაში“ სამართლიანობასაც მოიაზრებდა. თუმცა, კანდი აბუ ბაქრ იბნ ალ-‘არაბის აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით განსხვავებული მოსაზრება ჰქონდა, რამდენადაც სამართლიანობა ნებისმიერი მუსლიმის თანმდევ თვისებას წარმოადგენს, ნებისმიერ ადამიანთან ურთიერთობისას, იქნება ეს მეგობარი თუ მეტოქე. ის ყურანის სიტყვებს ციტირებს: „არ გაიძულოთ ზოგიერთ ადამიანთა მიმართ სიძულვილმა, რომ სამართლიანად არ იქცეოდეთ; იყავით სამართლიანნი, ის უფრო ახლოა ღვთისმომიშობასთან“ (სურა ალ-მა’იდა:8). იბნ ალ-‘არაბის „მიუკერძოებლობას“ მოცემულ კონტექსტში ესმის როგორც კეთილმოსურნეობა, არამუსლიმების მიმართ ფინანსური კუთხით ხელგაშლილობის გამოვლენით, მაშინ როცა სამართლიანობას იჩენენ არა მხოლოდ იმ ადამიანების მიმართ, რომლებიც მუსლიმებს არ ებრძვიან, არამედ იმ ადამიანების მიმართაც, რომლებიც მათ ებრძვიან.³⁰

ეს ორი აია იმ მორალურ და სამართლებრივ საფუძველსა და პრინციპს აყალიბებს, რომელიც მუსლიმებმა სხვა რელიგიის მიმდევრებთან ურთიერთობისას უნდა დაიცვან: სიკეთე და სამართლიანობა ყველა არამეომარი საზოგადოების მიმართ. ყველა მოვლენა და ახალი სიტუაცია სწორედ ამ პრინციპის შესაბამისად უნდა იქნეს განხილული და შეფასებული. მუსლიმებსა და არამუსლიმებს შორის ურთიერთობა ვერ გასცდება მთავარ ჩარჩოს. ღმერთის მიერ საკუთარი სიტყვების გამომჟღავნებისა და მისი შუამავლების გამოგზავნის მთავარ მიზანს დედამიწაზე სამართლიანობის დამყარება წარმოადგენდა. ყურანი ამბობს: „წარმოვე ზავნეთ ჩვენი შუამავალნი ცხადი მტკიცებებით და ზემოვავლინეთ მათთან ერთად წიგნი და სასწორი, რათა განსაჯოს ხალხმა სამართლით“ (სურა ალ-ჰადიდ: 25) ეს უნივერსალური და უდავო პრინციპია, რომელიც თანაბრად გამოიყენება, როგორც მუსლიმების, ასევე არამუსლიმების უფლებებთან მიმართებით.

დანინაურებული თემი

ყურანი მუსლიმთა საზოგადოებას „ყველაზე საუკეთესო თემად მოიხსენიებს, ვინც კი მოვლენილა ხალხთა შორის“ (სურა ალ-‘იმრან: 110). აღნიშნული განცხადება ცხადყოფს, რომ მუსლიმური თემის თვისებები იმ ფაქტში მდგომარეობს, რომ ღმერთმა სწორედ მათ დააკისრა კაცობრიობის სიბნელიდან სინათლეში გამოყვანის

და ადამიანთა მონობიდან ყოვლისშემძლე ღმერთის მსახურებამდე მიყვანის როლი, როგორც ეს რაბი იბნ აშირი (მუსლიმთა წარგზავნილი/ემისარი) განაცხადა, როდესაც სპარსეთის არმიის მხედართმთავარს (რუსტამი) მიმართა. ეს ის თემია, რომელიც იმისთვის იქნა შექმნილი, რომ სხვებს წარუძრევს წინ და რომლის ბუნება და როლი დედამიწაზე გადაჯაჭვულია.

მკვლევრებმა, როგორც წარსულში, ასევე აწმყოში, არაერთხელ გაუსვეს ხაზი ამ კავშირს მუსლიმური თემის ბუნებასა და როლს შორის. ამ განცხადების განმარტებისას, 'იქრიმა ამბობს: „საუკეთესონი კაცობრიობაში ემსახურებიან კაცობრიობას. წარსულში ადამიანები არ იყვნენ უსაფრთხოდ უცხო მიწაზე, მაგრამ როდესაც საუბარია მუსლიმებზე, ნებისმიერი რასის ადამიანებს შეუძლიათ დაცულად იგრძნონ თავი თქვენს შორის, ვინაიდან თქვენ საუკეთესო ხალხი ხართ კაცობრიობისთვის.“³¹ იბნ ალ-ჯავზი ამბობს: „თქვენ ხართ საუკეთესო ხალხი კაცობრიობისთვის“³². იბნ ქასრი ამბობს: „ეს იმას ნიშნავს, რომ მუსლიმური თემი საუკეთესოა და ყველაზე დიდ პასუხისმგებლობას გრძნობენ სხვა ადამიანებთან მიმართებით.“³³ ალ-ნაჰჰასი და ალ-ბალავრიც სწორედ ამ მოსაზრებას იზიარებენ.³⁴ აბუ ას-სუჟედ კიდევ უფრო აკონკრეტებს ამ განცხადებას: „თქვენ საუკეთესო საზოგადოება ხართ ადამიანებისთვის, რაც ნიშნავს, რომ ხართ თემი, რომელიც ყოველთვის მზადაა დაეხმაროს სხვებს. აღნიშნული იმ ფაქტშიც მოიაზრება, რომ მუსლიმური თემი შეიქმნა კაცობრიობის საკეთილდღეოდ.“³⁵ იგივე პოზიციას იზიარებს ალ-ხატრიბიც, რო-

მელიც ამბობს: „მუსლიმური თემი მთავარი მახასიათებელი ის არის, რომ მას არ უნდა მოიხმაროს რაიმე სარგებელი მხოლოდ თავისთვის, არამედ ეს სარგებელი ადამიანთა სხვა საზოგადოებებსაც უნდა გაუზიაროს.“³⁶

სწორედ ამ ორი თვისების გამო, მუსლიმური უმმას როლი არ შემოიფარგლება კონკრეტული ტერიტორიით ან სივრცით. მან სხვა ხალხებსაც უნდა მიმართოს და გადასცეს ღმერთის გზავნილი. შესაბამისად, ნებისმიერი მითითება *დარ ალ-ქუფრ*, *დარ ალ-ისლამ* ან *დარ ალ-ჰარბ-ზე*, როგორც გეოგრაფიულ ცნებებზე, ზედმეტი და შემზღუდველი ხდება.

მართლაც, თემის ან უმმას კონცეფცია ისლამურ იურისპრუდენციაში არ არის დაკავშირებული ადამიანთა კონკრეტულ ჯგუფთან ან გეოგრაფიულ მდებარეობასთან. ის მხოლოდ პრინციპზეა დაფუძნებული, მაშინაც კი თუკი მხოლოდ ერთ ადამიანს ეხება. ამგვარად, ყურანი იბრაჰიმს, როგორც თემს მიმართავს. ის ამბობს: *„უეჭველად იბრაჰიმი ალლაჰის მორჩილი, ჰანიფი წინამძღოლი იყო. და წარმართთაგანი არ ყოფილა იგი. მაღლიერი წყალობათა მისსა, გამოარჩია იგი და ქეშმარიტ გზას დაადგინა.“* (სურა ან-ნაჰლ: 120-121).

კლასიკური ისლამის პერიოდის ზოგიერთმა სწავლულმა განსაზღვრა ის, რასაც აქ ვგულისხმობთ და ეს შეზღუდვები მხოლოდ ისლამის ფართოდ გავრცელებასა და მუსლიმების უსაფრთხოებას დაუკავშირა. ისლამისთვის უცხოა გეოგრაფიული საზღვრები; *დარ ალ-ისლამ* ნებისმიერი ადგილია, სადაც მუსლიმს მშვიდად და უსაფრთხოდ შეუძლია ცხოვრება, მაშინაც კი თუკი ის

არაისლამურ უმრავლესობაში ცხოვრობს. ანალოგიურად, *დარ ალ-ქუფრ* ნებისმიერ იმ ადგილს მიესადაგება, სადაც მუსლიმებს საფრთხის ქვეშ უწევთ ცხოვრება, იმ შემთხვევაშიც კი თუკი უმრავლესობა აღიარებს ისლამს და ისლამურ კულტურას.

ალ-ქასანნი ამბობს: „ჩვენი [ჰანაფი] მეცნიერები თანხმდებიან, რომ *დარ ალ-ქუფრ* შესაძლოა იქცეს *დარ ალ-ისლამ-ად*, თუკი ამ ტერიტორიაზე ისლამური სამართლის გავრცელება მოხდება.“³⁷ კანდი აბუ აუსუფი და მუჰამმად იბნ ალ-ჰასანი კი ამბობდნენ, რომ „*დარ ალ-ისლამ დარ ალ-ქუფრ-ად* მაშინ იქცევა, როდესაც დამკვიდრდება არაისლამური სამართალი.“³⁸ იბნ ჰაჯარი ალ-მნვარდნი მოსაზრებას, რომელშიც ის ამ მოსაზრებაზე გაცილებით შორს მიდის და აცხადებს, რომ მუსლიმისთვის გაცილებით უმჯობესია, ისეთ ქვეყანაში იცხოვროს, რომელშიც საკუთარი რწმენის თავისუფლად გამოხატვას შეძლებს, ნაცვლად იმისა, რომ იცხოვროს *დარ ალ-ისლამ-ში*, ვინაიდან ასეთ შემთხვევაში ის გაცილებით მეტი ადამიანის მოქცევას შეძლებს საკუთარ რწმენაზე და მათთვის საკუთარი რელიგიის გაცნობას, თუნდაც მხოლოდ მათ გარემოცვაში ცხოვრებით. ალ-მნვარდნი ამბობს: „თუკი მუსლიმს ღიად შეუძლია საკუთარი რწმენის გამოხატვა არა-ისლამურ მიწაზე, ეს მიწა ხდება *დარ ალ-ისლამ* იმის გამო, რომ შეუძლია თავისუფლად იცხოვროს ამ მიწაზე. „ასეთ ქვეყანაში დასახლება უმჯობესია, ვიდრე იქიდან ნასვლა, რადგანაც სხვა ადამიანების მათი ისლამზე მოქცევის მეტი შესაძლებლობა არსებობს.“³⁹

იმამ ფახრ ად-დინ არ-რანზი აბსოლუტურად სწორი იყო, როდესაც დაიმონმა აშ-შაშის მოსაზრებები და საფუძვლად დაუდო მინების ძველი კლასიფიკაციის შესანიშნავი ალტერნატივის შემუშავებას. *დარ ალ-ჰარბ-ის* ნაცვლად ის მთელ სამყაროს *დარ ალ-და'ვა*-დ ანუ ისლამის გავრცელების მიწად მიიჩნევს, ხოლო *დარ ალ-ისლამ-ს დარ ალ-იჯაბა*-დ, ანუ თანხმობის მიწად. ის ხალხის კლასიფიკაციასაც ახდენს, კერძოდ, არა-მუსლიმების - *უმმათ* ად-და'ვა-ად, ხოლო მუსლიმების - *უმმათ ალ-იჯაბა*-ად.

ადამიანის უფლებების დაცვა

ღმერთის ქების ღირსნი გახდნენ ის მორწმუნენი, რომლებიც პოზიტიურები იყვნენ და საკუთარ უფლებებს იცავდნენ. ღმერთი ხოტბას ასხამდა მათ ტირანიისა და უსამართლობის უარყოფისა და უპატივცემულობისა და დამცირების მიუღებლობის გამო. ღმერთი ამბობს: „და ისინი, როცა ეწვეათ უსამართლო მძლავრობა, ერთმანეთს შეენვეიან.“ (სურა აშ-შურა: 39) აღნიშნული აიას კომენტარებისას იბნ ალ-ჯავზი ამბობს: „მუსლიმმა არ უნდა დაუშვას, რომ მას შეურაცხყოფა მიაყენონ.“⁴⁰ იბნ თამიმია ამბობს: „შურისძიების საპირისპირო განცდა სევდაა, ხოლო მოთმინების საპირისპირო - სასონარკვეთილება; არც შურისძიება და არც სასონარკვეთილება არ არის ქების ღირსი, როგორც ამას ბევრი ადამიანის შემთხვევაში ვაწყდებით, მათ შორის რელიგიური

პირების, რომლებიც არასწორად იქცევიან ან თავად ხდებიან ამაზრზენი საქციელის მოწმენი. ისინი არც თავის უფლებებს იცავენ და არც შურს იძიებენ, ისევე როგორც არც მომთმენნი არ არიან; რეალურად ისინი ნაღვლიანები და სასონარკვეთილები ხდებიან.⁴¹

ამგვარად, მუსლიმების მიერ დამცირების, დაბალ თანამდებობებზე ჩამოქვეითებისა და სხვების მიმართ ნეგატიური დამოკიდებულების მოთმენა ან თავს შეკავება პროაქტიური ურთიერთობისგან გარესამყაროსთან, რომელშიც ისინი ცხოვრობენ, წინააღმდეგობაში მოვა ყურანის დებულებებში ჩამოყალიბებულ პრინციპებთან, რომლებიც მოუწოდებენ მათ პოზიტიური და კონსტრუქციული ჩართულობისკენ.

თავშეკავებულობა

იმ შემთხვევაშიც კი, თუკი მუსლიმი უმცირესობების აქტიური ჩართულობა უმრავლესობასთან მათი მხრიდან გარკვეულ თავაზიანობას მოითხოვს, რომელმაც შესაძლოა უმცირესობის ქცევა ან მახასიათებლები შეასუსტოს მათი რწმენის ძირითადი ელემენტების პარალელურად, მისაღები და საპატიებელია, ვინაიდან ამ ჩართულობის გარეშე შეუძლებელი იქნება უფრო დიდი სიკეთის გაკეთება და სარგებლის მიღება. ეს ისლამური ფიკჰისთვის სიახლეს არ წარმოადგენს. ეს ისაა, რასაც მუსლიმი სწავლულები ჯერ კიდევ პირველი ოთხი ხალიფას ეპოქის დასრულების შემდეგ იზიარებდნენ. მუსლიმები ორი არ-

ჩვენის წინაშე იდგნენ: პოზიტიური ჩართულობა გარკვეული დათმობებითა და შეზღუდვებით, რასაც მმართველი ტირანიის რეალობა მოითხოვდა, ან პასიური მონაწილეობითა და დისტანცირებით, უმმა-ს ტირანების ხელში მარტივ ნადავლად ქცევით. ისინი პირველს ირჩევდნენ, იქიდან გამომდინარე რაც მათ ისლამის პოზიტიურ და მოქნილ დამოკიდებულებაზე იცოდნენ.

ამ პრინციპის ჩამოყალიბებასთან დაკავშირებით, იბნ თაფიფია ამბობს: „მუსლიმები ძალიან უნდა ეცადნონ, რომ არსებულ ვითარებას მოერგონ. ისინი, ვინც საკუთარ სამსახურს ღმერთის მსახურების მიზნით, ისლამის ამოცანების შესრულებისა და მისი შესაძლებლობის ფარგლებში ადამიანების ინტერესების გატარების მიზნით განიხილავს და მაქსიმალურად ცდილობს თავიდან აიცილოს ბოროტება, არ დაისჯება იმის გამო, რომ რაღაცას ვერ მიაღწია. გაცილებით უმჯობესია, როდესაც თანამდებობაზე კარგი ადამიანები არიან, ვიდრე ცუდი ადამიანები.“⁴² მან ასევე თქვა: „რიგი მუსლიმების, როგორც მმართველთა ისე მათ ქვეშევრდომთა მიერ ჩადენილმა ბოროტებამ და ცოდვებმა არ უნდა შეაფერხოს დანარჩენი მუსლიმების მონაწილეობა კეთილშობილურ საქმეებში. დღეს რომ ცოცხალი ყოფილიყო, ის აუცილებლად იტყოდა: „[ჩადენილი] ზოგიერთი არამუსლიმის, მმართველის ან ქვეშევრდომის“⁴³ მიერ, რაც შეესაბამებოდა მათ მიერ აღიარებული სამართლებრივი ბალანსის ფუნდამენტურ პრინციპებს, დროის ცვლილების შესაბამისად.

ანალოგიური ლოგიკით, იბნ ჰაჯარმა აღიარა თანამდებობის ძიებისა და მისთვის ბრძოლის შესაძლებლობა, მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული იკრძალება სუნათი, თუკი მუსლიმთა ინტერესები საფრთხეშია ან ილახება ან სრულიად იგნორირებულია. მან თქვა: „თანამდებობის დაკავება გაფლანგვის შიშის გამო და მისგან თავის ასაცილებლად უტოლდება ნებაყოფლობით მონყალების გაცემას, ვინაიდან, როგორც წესი, ის გაიცემა პირადი სარგებლის გარეშე. ასეთი სურვილი მათთვის, ვინც გადაწყვეტს თანამდებობის დაკავებას, ვალდებულებად იქცევა.“⁴⁴

აბისინიაში ემიგრაციიდან მიღებული გაკვეთილები

ისლამის საწყის პერიოდში, მუსლიმების ნაწილმა თავშესაფარი აბისინიის (ეთიოპიის) არამუსლიმთა მიწაზე ჰპოვა, რათა საკუთარი რწმენა დაეცვათ. აღნიშნული მოვლენა საკმაოდ დიდი მნიშვნელობის მატარებელი და ყურადღების ღირსია, ვინაიდან ის მაშინ მოხდა, როდესაც მუსლიმები ისევე სუსტად იყვნენ, როგორც დღესდღეობით არიან და მაშინ, როცა ისლამური სამართლისა და ფიკჰის საფუძვლები ჯერ კიდევ ჩამოყალიბების პროცესში იყო.

აღნიშნული პროცესის ფარგლებში საინტერესო შემთხვევა მოხდა, რაც იმის შესანიშნავ მტკიცებულებად და მაგალითად გამოდგება, თუ რისი გაკეთება შეუძლი-

ათ მუსლიმ ემიგრანტებს საკუთარი რწმენისა და ინტერესების დასაცავად, თავდაჯერებულობისა და სხვათა ნდობის მოსაპოვებლად და ისლამის მიმართ ყურადღების მისაპყრობად.

თავის მუსნადში⁴⁵ იმამ აჰმადი საკმაოდ დიდი მოცულობის მოხსენების რამდენიმე ანგარიშს აერთიანებს, რომელიც იმას ეხება, თუ როგორ გადაწყვიტეს არაბმა კურაიშიტებმა აბისინიაში გადასახლებული მუსლიმი ემიგრანტების დევნა. მათ აბისინიის ნეგუსთან და მის პატრიარქებთან საჩუქრებით, ძღვენითა და ტკბილეულობით დატვირთული 'ამრ იბნ ალ-'ას და 'აბდ ალლჰჰ იბნ აბნ რაბნ'ა წარგზავნეს, რათა ისინი მუსლიმი ლტოლვილების გადმოცემაში დაერწმუნებინათ და დაეყოლიებინათ, რათა მათ, თავის მხრივ, ეს ლტოლვილები იძულებით მექაში დაებრუნებინათ.

ნეგუსის სასამართლოს წინაშე პირველი სიტყვა 'ამრმა წარმოთქვა, ხოლო შემდეგ 'აბდ ალლჰჰმა, რომელმაც შემდეგი რამ თქვა:

„თქვენო უდიდებულესობავ, ჩვენი რამდენიმე უგუნური ახალგაზრდა თქვენს ქვეყანაში ჩამოვიდა, უარყო საკუთარი ხალხის რელიგია და ამასთან არც თქვენი რწმენა მიუღია. ისინი ჩამოვიდნენ ახალი რელიგიით, რომელიც არც თქვენ და არც ჩვენ არ გვესმის. მათი ხალხის, მამების, ბიძებისა და ტომის წარჩინებულებმა ჩვენ წარმოგვგზავნეს თქვენთან, რათა მათი უკან დაბრუნება გვეთხოვა, რადგან მათ, ვინც წარმოგვგზავნა, უკეთ იციან რა ჯობია ამ ახალგაზრდებისთვის, რა დაამავეს მათ და უკვე გაფრთხილებულიც ჰყავდათ ისინი.“

მისმა პატრიარქებმა მოიწონეს რაც ითქვა და მეფეს მუსლიმი ახალგაზრდების მათთვის გადაცემა ურჩიეს, რათა ისინი თავის ქვეყანაში და თავის ხალხთან დაებრუნებინათ. თუმცა, ნეგუსი, რომელიც სამართლიანი კაცი იყო, საბოლოო გადაწყვეტილებას ორივე მხარის არგუმენტების მოსმენის გარეშე ვერ მიიღებდა, შესაბამისად, მუსლიმების მის წინაშე წარდგომა მოითხოვა. როდესაც მისი ემისარი მათთან მივიდა, მუსლიმები ერთმანეთს შეუთანხმდნენ, თუ რა უნდა ეთქვათ ნეგუსისთვის, როდესაც მას შეხვდებოდნენ. მათ გადაწყვიტეს ნეგუსისთვის ყველაფერი ეთქვათ, რაც იცოდნენ და რაც მათ შუამავალმა ასწავლა, მიუხედავად იმისა, თუ რა შედეგი დადგებოდა. ისინი ნეგუსის წინაშე წარდგნენ, მან კი თავის ეპისკოპოსებსა და პრელატებს უხმო, რომელთაც თავის წინ გადაშლილი წმინდა წიგნები ენცოთ. მან მუსლიმებს პირველად შემდეგი რამ ჰკითხა: „რა არის ის რელიგია, რომელმაც საკუთარი ხალხისგან მოშორებით ყოფნისკენ გიბიძგათ და ამასთან არც ჩემს რელიგიაზე და არც რომელიმე სხვა რელიგიაზე არ მოქცეულხართ?“

უმმ სალამას გადმოცემით, ჯა'ფარ იბნ აბ̄ ოალიბმა უპასუხა ნეგუსს შემდეგი სიტყვებით:

„ოჰ, მეფეო, ჩვენ ის ხალხი ვიყავით, რომლებიც უმეცრებაში ვცხოვრობდით, კერპებს ვეთაყვანებოდით, ცხოველის ლესს ვჭამდით, ცოდვებს ჩავდიოდით, ჩვენს ოჯახებს უარვეყოფდით და მეზობლებს ვამცირებდით. ჩვენს შორის ძლიერნი სუსტებს ჩაგრავენ. ასე იქამდე ვცხოვრობდით, სანამ ღმერთმა შუამავალი არ გამოგ-

ვიგზავნა, ერთ-ერთი ჩვენგანი, რომლის წარმომავლობა, ნესიერება, გულწრფელობა და სინწინდე კარგადაა ჩვენთვის ცნობილი. მან მოგვიწოდდა, რომ გვერწმუნა ერთი ღმერთი და მხოლოდ მისთვის გვეცა თაყვანი, ხოლო ის ქვები და კერპები დაგვემსხვრია, რომელსაც ჩვენ და ჩვენი მამები იმ დრომდე ვცემდით თაყვანს. მან მოგვიწოდდა, რომ მართალნი ვყოფილიყავით ჩვენს სიტყვებში, ნდობა შეგვეწარჩუნებინა, ჩვენს ოჯახზე გვეზრუნა, სიკეთე გამოგვეჩინა ჩვენი მეზობლების მიმართ და თავი შეგვეკავებინა დამამცირებელი საქციელისა და მკვლელობისგან. მან ასევე გვირჩია, რომ თავიდან აგვერიდებინა უღირსი საქციელი, სიცრუე, ობლებისთვის ქონების წართმევა და უმნიკვლო ქალების მიმართ ცილისწამება. ის მოგვიწოდებდა, რომ მხოლოდ ღმერთისთვის გვეცა თაყვანი და სხვა არავისთვის, ასევე გვასწავლა, რომ უნდა გველოცა, მოწყალება გაგველო და მარხვა დაგვეცვა. ჩვენ მისი გვწამდა და მის სწავლებებს ვიზიარებდით, თუმცა ჩვენი ხალხი თავს დაგვესხა და შეეცადა დავერწმუნებინეთ, რომ ჩვენს რელიგიაზე უარი გვეთქვა, კვლავ კერპთაყვანისმცემლობაზე მოვქცეულიყავით და იმ უკანონო ქმედებების ჩადენას დავზრუნებოდით, რასაც წარსულში ვახორციელებდით. როდესაც მათ გვძლიეს და შეგვაწინაგვეს, ხელს გვიშლიდნენ რელიგიური პრაქტიკის განხორციელებაში, ჩვენ თქვენი ქვეყანა გამოვარჩიეთ ყველა სხვა ქვეყანას შორის და აქ ჩამოვედით, გვსურს თქვენს მეზობლად ვიცხოვროთ და ო, დიდო მეფეო, ვიმედოვნებთ, რომ თქვენს მიწაზე არ გაგრძელდება ჩვენი დევნა.“ სხვა გადმოცემებში ისიცაა მი-

თითებული, რომ მეფის წინაშე წარდგომისას ჯა'ფარმა უარი თქვა ნეგუსის წინაშე მუხლმოყრაზე. როდესაც მას მეფის კარისკაცებმა ჰკითხეს, თუ რატომ არ მოიდრიკა მუხლი ჯა'ფარმა მეფის წინაშე, მან უპასუხა: „ჩვენ მხოლოდ ყოვლისშემძლე ღმერთის წინაშე ვიდრეკთ მუხლს.“

დებატები მუსლიმების გამარჯვებით დასრულდა, რომლებმაც საკუთარი მონინაალმდეგეების დამარცხება მოახერხეს, ვინაიდან, ნეგუსი მათი არგუმენტების სისწორესა და სამართლიანობაში დარწმუნდა. კურაიშიტთა წარგზავნილები სახლში „დარცხვენილები დაბრუნდნენ და მათი ყველა არგუმენტი უარყოფილ იქნა,“ როგორც ეს უმმ სალამამ აღნიშნა. ამ შემთხვევის შემდეგ, მუსლიმებსა და აბისინიის ქრისტიან მონარქს შორის ურთიერთობა ისე განვითარდა, რომ მუსლიმები მისი მონინაალმდეგეების წინააღმდეგ ტახტისთვის ბრძოლაში მისი გამარჯვებისთვის ლოცულობდნენ. უმმ სალამა ამბობდა: „ჩვენ ღმერთს ვევედრებოდით, რომ ნეგუსს მისი მონინაალმდეგეებისთვის ეძლია და მათ წინააღმდეგ ბრძოლაში გამარჯვება მოეპოვებინა, რათა ქვეყანაში თავისი სამართალი დაემკვიდრებინა.“ ამგვარი ურთიერთობის ლოგიკური შედეგი ის იყო, რომ ნეგუსმა საბოლოოდ ისლამის რელიგია მიიღო.

დასკვნა

ამ მოკლე მონოგრაფიიდან ნათელი ხდება, რომ მუსლიმ უმცირესობებთან დაკავშირებული ისლამური ფიკჰი ძირითადად ისლამის ზოგადი ფიკჰისგან გამომდინარეობს. ის ძირითადი ელემენტების, პრიორიტეტების (ალ-ავლაფი^{დავთ}), კონტრასტების (ალ-მუფაზანა), რეალობების, შედარებითი ფიკჰის, ეთიკის ფიკჰის და ა.შ. მსგავს კატეგორიებში გადის. შესბამისად, მიუხედავად იმისა, რომ ფიკჰის აღნიშნული დარგი „ზოგადი ფიკჰის“ გარკვეულ ელემენტებს მოიცავს, ის კონკრეტულად იმ საკითხებზე კონცენტრირდება, რომელიც არა-ისლამურ უმრავლესობაში მცხოვრებ მუსლიმ უმცირესობებს ეხება, რომლებიც განსხვავებული ჩვეულებების, კანონმდებლობისა და სამართლის ფარგლებში საკუთარი იდენტობის შენარჩუნებას ცდილობენ. მართლაც, კულტურა მომდინარეობს ფიკჰისა და იმ ნორმებისგან რომლებითაც იმართება საზოგადოება. ფიკჰი და რელიგიური გადანყვეტილებები არგუმენტებისა და ინტერპრეტაციების უწყვეტი ჯაჭვის სახით მუდმივად აჩენს კითხვებს, სადაც ფიკჰი, რელიგიური კანონმდებლობა და კულტურა ურთიერთშენაცვლებად როლს თამაშობენ. რიგი მეთოდები, საშუალებები და ინსტრუმენტები არსებობს, რომლის მეშვეობითაც ფიკჰის ფორმულირება მყარ საფუძველზეა შესაძლებელი და აღნიშნული შემდეგ მეთოდებს აერთიანებს: „ფიკჰი უმცირესობე-

ბისტვის“ კოლექტიური დისციპლინაა და მისი განხორციელება ინდივიდუალურად დაუშვებელია. ის მრავალმხრივია და განსხვავებულ ასპექტებს აერთიანებს, რომელიც ნებისმიერ ინდივიდუალურ მიდგომას პოტენციურად სახიფათოს ხდის. ის პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, კულტურულ, სოციალურ და სამართლებრივ ელემენტებსაც აერთიანებს. ფიკჰის სამართლებრივი მხარე ფაქტებისა და საკითხებისადმი შესაბამის განხილვას მოითხოვს. ვერცერთი მიდგომა ვერ იქნება ადეკვატური განსახილველი საკითხის ყველა ასპექტის სათანადოდ განხილვის გარეშე. ეს კი ისეთი ამოცანაა, რომელიც ვერასდროს განხორციელდება სრულად ერთი კონკრეტული ინდივიდის მიერ. ის სხვადასხვა სოციალური და რელიგიური დისციპლინების არაერთი მეცნიერისა და სპეციალისტის კოლექტიურ ჩართულობას მოითხოვს. ამ ადამიანებმა დანვრილებით უნდა შეისწავლონ და გაანალიზონ ეს საკითხი ყველა თვალსაზრისით, განსაკუთრებით ზოგადი კუთხით, რაც დიდ გავლენას ახდენს მუსლიმი უმცირესობების მომავალზე, რათა ზუსტად ჩამოაყალიბონ პრობლემები და მოიძიონ მათი გადაწყვეტა ფიკჰში. მართლაც, ფიკჰი, რომელიც ამ შემთხვევებისთვის შემუშავდა, დაფუძნებული უნდა იყოს არა ნაწილობრივ მტკიცებულებაზე ან იურიისტების მიერ საზოგადოდ აღიარებულ ფაქტებზე, არამედ უმეტესწილად ყურანისა და სუნას უნივერსალურ პრინციპებსა და შარიათის განსაზღვრულ ღირებულებებსა და ამოცანებზე (*მაკაჟიდი*). შესაბამისად, ის მრავალმხრივი დისციპლინაა, რომლის გაგება და სრულად ათვისება, როგორც ზემოთ

იყო აღნიშნული, შეუძლია მხოლოდ იმას, ვისაც აქვს მხოლოდ ფიკჭის მრავალი ასპექტისა და დარგის საფუძვლიან ცოდნასა და დიდი გამოცდილებას.

სპეციალისტების სემინარები, შესაძლოა, „ფიკჭი უმცირესობებისთვის“ განვითარების ეფექტურ ფორუმად იქცეს, იმ შემთხვევაში, თუ ისინი კარგად დაიგეგმება, საკმარისი დრო დაეთმობათ და მონაწილეობას მიიღებენ სპეციალისტები, მკვლევრები და მეცნიერები. მსგავსი სემინარების მიზანი ამ დარგის სხვადასხვა ასპექტების შესახებ მსჯელობა და დამაკმაყოფილებელი პასუხების მოძიებაა, რაც უმცირესობების იდენტობის განსაზღვრისთვის იქნება გამოსადეგი.

ზოგი საკითხი შესაძლოა სამეცნიერო-კვლევით პროექტად მოდიფიცირდეს შემდგომი და უფრო სიღრმისეული კვლევისა და შესწავლისთვის, რასაც სათანადო დრო და ძალისხმევა დაეთმობა. ზოგი საკითხი შესაძლოა რეკომენდებულ იქნეს აკადემიური ხარისხის მისაღებად უნივერსიტეტის დონეზე, ექსპერტების ან პროფესორები ხელმძღვანელობით, რომლებიც ფლობენ სპეციალურ ცოდნას ამ დარგში. მაგალითად, ეკონომიკასთან დაკავშირებული საკითხი შესაძლოა ერთობლივად განიხილოს როგორც ეკონომისტი, ასევე სამართლებრივმა ექსპერტმა და რელიგიურმა იურისტმა, რომლებიც საკითხს მათი პროფესიული კუთხიდან განიხილვენ. თუმცა, აუცილებელია გავითვალისწინოთ, რომ ენასა და ლინგვისტიკას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს საკვლევი საკითხის ფორმულირებისა და მისი კონცეპტუალიზაციისათვის ფიკჭის თვალსაზრისით.

როდესაც ფათეების ძიება ან გაცემა ხდება, განსაკუთრებით მუსლიმ უმცირესობებთან მიმართებით, ზოგადად რეკომენდებულია, რომ ადამიანებმა კითხვები წარადგინონ წერილობითი სახით. დაწერილ კითხვას, დიდი ალბათობით, მეტი ყურადღება დაეთმობა და უფრო მეტადაც იფიქრებენ მასზე. რეკომენდებულია, რომ სპეციალისტებმაც, რომელთაც ამ სახის დასმულ კითხვებზე პასუხის გაცემა ევალებათ, პასუხი თავადაც წერილობითი ფორმით გასცენ, რათა თავიდან იქნეს აცილებული ნებისმიერი გაუგებრობა ან ცდომილება. ადამიანები, როგორც წესი, პასუხის ისეთ ინტერპრეტაციას ახდენენ, როგორც თავად სურთ და ნაკლებად უდგებიან შესაფერისი ობიექტურობით. როდესაც კითხვის დამსმელები კითხვას სპეციფიკურად სვამენ, კითხვის ადრესატმა იურისტებმა, თავის დაზღვევის მიზნით, უნდა მოსთხოვონ კითხვის დუბლირება წერილობითი ფორმით, იმ შემთხვევაშიც კი, თუკი მათ შორის ერთი შეხედვით არავითარი გაუგებრობა არ არსებობს.

წერა, როგორც წესი, ფოკუსირებასა და აზროვნებას მოითხოვს, კითხვის დამსმელებს კი საკითხების გაცხრილვის შესაძლებლობას აძლევს და მათი იდეების ახსნისას მეტ თავდაჯერებულობას სძენს. თუკი ამის შემდეგ კითხვის ადრესატები მოისურვებენ, რომ იდეები კითხვის დამსმელებთან დააზუსტონ ტელეფონით ან პირთან პირადი შეხვედრით, რათა კითხვის დამსმელებს მათივე კითხვის ყველა დეტალის გაგებაში დაეხმარონ, გაცილებით უმჯობესი იქნება. მეორე მხრივ, ადრესატებსაც მოეთხოვებათ მათი პასუხების ჩაწერა, რათა წე-

რილის ან პასუხის შინაარსის არასწორად გამოყენება ან თვითნებური ინტერპრეტაცია აიცილონ თავიდან. აღნიშნულმა, როგორც კითხვების, ასევე პასუხების სისწორისა და ერთიანობისთვის საჭირო გარანტიის როლი უნდა შეასრულოს.

ასევე აუცილებელია, რომ ადამიანებმა ზუსტად გააცნობიერონ ფათეების მნიშვნელობა და მათი გავლენა მუსლიმი უმცირესობების მომავალზე, ისევე, როგორც მათი ურთიერთობის მნიშვნელობა საზოგადოების სხვა წევრებთან, ასევე მათ გონებაში ისლამის ხატი და მისი ფათეების ცხოვრებაში გამოყენების პერსპექტივა. ფათეამ, შესაძლოა, ცალკეული ადამიანისათვის სპეციფიკური ან მოკლევადიანი სირთულის პრობლემის გადაჭრა შეძლოს, მაგრამ იმავდროულად რამდენიმე სხვა პრობლემა წამოჭრას, რომლებიც ინდივიდუალურ შემთხვევას სცილდება და მთელი საზოგადოების არსებულ და მომავალ მდგომარეობაზე ახდენს გავლენას. შესაძლო დასკვნებისა და შედეგების გაცნობიერება კიდევ ერთხელ ხაზს უსვამს ე.წ. პრიორიტეტებისა და შედეგების ფიკჰის პრინციპების, ისევე როგორც მისი სხვა დარგების მხედველობაში მიღების საჭიროებას, რომელიც რაც ისლამის დოგმების სწორ გამოყენებას უწყობს ხელს.

იურისტები ასევე სრულად უნდა იყვნენ ინფორმირებულნი მათი საცხოვრებელი გარემოსა და კულტურული თუ სოციალური წრის თაობაზე. ამ გარემოში უმცირესობისა და უმრავლესობის თანაცხოვრების ბუნების შესახებ რიგი კითხვები უკვე გამოიკვეთა. ფიკჰის პრაქ-

ტიკოსებმა ეს ყველაფერი კარგად უნდა გაიაზრონ, რათა შესაფერისი პასუხების შეთავაზება შეძლონ ყველა თანმდევი გარემოების გათვალისწინებით. მათ საკუთარი დასკვნები უნდა გააცნონ არა მხოლოდ უშუალოდ დაინტერესებულ მხარეებს, არამედ საზოგადოების სხვა წევრებსაც როგორც მეჩეთებში, ასევე სხვა ნებისმიერ ადგილას, რათა მათი მნიშვნელობა და შესაძლო ეფექტი სრულად გახდეს გასაგები.

კიდევ ერთი შეკითხვა ისაა, თუ ვინ არის ყველაზე კვალიფიციური, ვინც „ფიკჰი უმცირესობებისთვის“ განვითარებას ყველაზე მეტად შეუწყობს ხელს. ჩვენ მიგვაჩნია, რომ უფრო ეფექტურია მუსლიმი სოციოლოგების უკვე არსებული ინსტიტუტებისა და ასოციაციების განვითარება, რომელთა ფარგლებშიც შესაძლებელი გახდება ფიკჰის და შარიათის დეპარტამენტების დაფუძნება სტუდენტებისა და პრაქტიკოსი სპეციალისტებისათვის. აღნიშნული ტრადიციულ იურისტებსა და თანამედროვე სოციოლოგებთან ერთად მუშაობისა და მჭიდრო თანამშრომლობის შესაძლებლობას მისცემს, იმ საერთო მიზნებისა და ამოცანების მისაღწევად, რომლებსაც ჩვენ გამოვყოფთ. აღნიშნული კი, თავის მხრივ, ორ ჯგუფს შორის დებატებს ჩაუყრის საფუძველს, რომლის ფარგლებშიც შესაძლებელი იქნება შარიათის წყაროების გადაცემა სოციოლოგებისათვის. ანალოგიურად, შეიძლება გამოვლინდება გაირკვეს თანამედროვე სოციოლოგიური კვლევების სხვადასხვა ასპექტები, რომელიც მუსლიმი იურისტების ყურადღების მიღმა დარჩა.

ჩვენ არ ვთვლით, რომ ფიკჰის საბჭოები, რა სახითაც ისინი დღეს არსებობს, ადეკვატურია, განსაკუთრებით იმიტომ, რომ ისინი გადმოსცემენ ძველ ფათვებს თანამედროვე ენაზე. ან სასაუბრო მეტყველებას იყენებენ. ჩვენ ვითხოვთ სანყისი ინტერპრეტაციების გამოყენებას, რომლებიც უმცირესობათა პრობლემებს იმგვარად პასუხობს, რომ სრულიად დაცლილია უარყოფითი შედეგებისგან, რაც როგორც წესი, რაციონალურობის ან კრიზისის ფიკჰს ახლავს. მუსლიმი უმცირესობებისთვის მათი პრობლემების გადაჭრის გზების მხოლოდ პრაქტიკულ მიზანშეწონილობაზე ან განსაკუთრებულობაზე დაყრდნობით შეთავაზება შესაძლოა საკმაოდ საზიანო შედეგების მომტანი იყოს მათთვის, რაც თავიდან უნდა იქნეს აცილებული. გამოსავალი კი იმაში მდგომარეობს, რომ განსხვავებული სპეციალიზაციის ექსპერტები ერთად უნდა შეიკრიბონ სოციალური მეცნიერებების და ისლამური კვლევების ასოციაციების ფარგლებში. მათ თანასწორობის პრინციპის დაცვით უნდა ითანამშრომლონ, იმგვარად, რომ არცერთ ჯგუფს არ უნდა გაუჩინდეს იმის განცდა, რომ ის იყო ექსპლუატირებული და მარგინალიზებული სხვა ჯგუფების მიერ. ნებისმიერ შემთხვევაში, როდესაც პოლიტიკური, ეკონომიკური, საგანმანათლებლო, ფილოსოფიური ან ეთიკური შინაარსის კითხვები წამოიჭრება, სხვადასხვა დარგის სპეციალისტი უნდა იქნეს ჩართული ამ საკითხების რელიგიური და სოციალური ასპექტების ერთობლივად განსახილველად. ჩვენი აზრით, მსგავსი მიდგომა გაცილებით

ეფექტური იქნება, ვიდრე ფიკჰის საბჭოების მხოლოდ შარიათის ექსპერტებით შემოფარგვლა.

განსახილველი საკითხების ბუნების განსაზღვრაში ასევე ძალიან მნიშვნელოვან როლს ასრულებს დროისა და სივრცის ფაქტორები. აღნიშნული კი იმაში გამოიხატება, რომ მუსლიმი უმცირესობების ფიკჰის სფერო მუდმივად ღია უნდა იყოს შემდგომი განვითარებისათვის ახალი გარემოებების აღმოჩენის შემთხვევაში. აღნიშნული ფიკჰის ყველა სფეროს ეხება, როგორც მაკროს, ასევე მიკრო დონეზე. ისლამური სისტემა, თავისი არსით, ღიაა, ცვალებადი გარემოებები კი უდავოდ ახდენს გავლენას განსახილველად წარმოდგენილი საკითხებისა და პრობლემების ბუნებაზე. აღნიშნული ერთი ქვეყნისა და პერიოდის ფარგლებშიც კი განსხვავდება. შესაბამისად, ნაცვლად იმისა, რომ მუსლიმი უმცირესობების ფიკჰი უცვლელი ან შეზღუდული დარჩეს, ის მუდმივად ღია უნდა იყოს იჯთიჰადისა და კრიტიკული მსჯელობისთვის, იმ წუთიდან რა წუთიდანაც ის ფაქტორები წარმოიშობა, რომლებიც ადრე არ არსებობდა ან სათანადო ყურადღება არ დაეთმო, როდესაც საკითხი თავდაპირველად წამოიჭრა.

ისლამური სისტემა ღია სისტემაა, რომელშიც ბოლო სიტყვა იქამდე არ ითქმის, სანამ ის ფაქტის სახით არ იქნება დადასტურებული. მანამ, სანამ საკითხი იჯთიჰადის ფარგლებში დარჩება, ის ღია უნდა იყოს მსჯელობის, გააზრების და ცვლილებებისთვის, თუკი ახალი ფაქტები ან ფაქტორები წარმოიშობა.

მეთოდები და პროცედურები, რომლებიც საჭიროა მუსლიმი უმცირესობების ფიკჰის რეალიზებისთვის, უნდა შემუშავდეს რამდენიმე სფეროში. ზოგი მათგანი ინდივიდს, ორგანოს ან საბჭოს ეხება, რომელიც ფათვებს გამოსცემს ან იყენებს; ზოგი - ჯგუფს ან საზოგადოებას, რომლისთვისაც ფათვა გამოიცემა. აღნიშნულმა პროექტმა რომ შესაფერისი ფორმა მიიღოს და საზოგადოებას მეტი ინფორმაცია მიანდოს ფიკჰის სისტემის ჩამოყალიბების შესახებ, უკეთ უნდა შევძლოთ ადამიანების პრობლემებზე რეაგირება. ასევე საჭიროა შევქმნათ ცოდნის გარკვეული ბაზა, რომელიც შესაძლებლობას მოგვცემს ჩამოვაყალიბოთ ობიექტური პრინციპები, რომლებიც ცოდნის წყაროებს, აზროვნების მოდელებსა და მუსლიმი უმცირესობებისთვის ისლამური ფიკჰის არსებით მახასიათებლებს განსაზღვრავს. აღნიშნული მიზნის მისაღწევად კი სიღრმისეული კვლევა, სწავლება და დასკვნების გამოტანაა საჭირო. აღნიშნული არა მხოლოდ კონკრეტულ საკითხებზე ვრცელდება, არამედ საზოგადოებაში მუსლიმი უმცირესობების კულტურულ, სოციალურ და სამართლებრივ არსებობაზე. ეს სცილდება ფიკჰის კომპონენტების განსაზღვრას, რომელიც საერთოა ზოგადი ფიკჰისა და უმცირესობების ფიკჰისათვის, ასევე მათი დიფერენცირებისა და სპეციალიზაციის სფეროებისათვის.

ამ სახის ანალიზი და კვლევა ფიკჰს სასარგებლოს გახდის არა მხოლოდ მუსლიმი უმცირესობებისთვის, არამედ მუსლიმი უმრავლესობისთვისაც, რომელსაც შეუძლია მისი გამოყენება თავისი ინტერესებისათვის.

და ბოლოს, ის რაც აქამდე ვისაუბრეთ ფიკჰზე მუსლიმი უმცირესობებისთვის, მხოლოდ შესავალია, რომელიც მიზნად ისახავდა ინტერესის გაღვივებას იმ საკითხებისადმი, რომლებიც ეხება მუსლიმ უმცირესობებს. ფიკჰი ღიაა დისკუსიისა და დებატებისთვის, ამდენად ღია უნდა იყოს მისი განვითარება, მის შესახებ არსებული ლიტერატურის დოკუმენტაცია და მისი საშუალებების, მეთოდებისა და ინსტრუმენტების შესახებ მსჯელობა და დასკვნების გამოტანა. აღნიშნული ღია უნდა იყოს მკვლევრების, მეცნირების, რელიგიური სწავლულებისა და ინტელექტუალებისთვის. ავტორი მოხარული იქნება, თუკი მკითხველისგან მიიღებს შენიშვნებს ან კომენტარებს, რაც შეიძლება გამოადგეს შემდგომი კვლევისა და ანალიზისთვის.

ტერმინთა განმარტება

- აქქაშ** მითითებები, აღებული უშუალოდ ყურანიდან და სუნადან.
- აჰლ ალ-ზიმმა:** დაცული ადამიანები, რომლებიც იცავენ საკუთარ რწმენას. ხალხი, რომელთანაც შეთანხმება ან ხელშეკრულება გაფორმდა, განსაკუთრებით კი წმინდა წიგნის ხალხთან. ამ კლასის ინდივიდი, ე.ი. თავისუფალი არამუსლიმი, მუსლიმური სახელმწიფოს ქვეშევრდომია.
- ‘ალიმ (მრ. ‘ულამა):** მუსლიმი მეცნიერი. სიტყვასიტყვითი მნიშვნელობით, „ის, ვინც იცის, მკვლევარი, მეცნიერი.“ ზოგადად იმ ადამიანების მიმართ გამოიყენება, რომელთაც ისლამისა და მისი წყაროების - ყურანისა და სუნას - სიღრმისეული ცოდნა აქვთ. ალიმის მნიშვნელოვანი მახასიათებელი ისაა, რომ მას ღრმად სწამს ღმერ-

- თის და ღვთისმოშიშობით გამოირჩევა.
- ღარ ად-და ვა:** მინა, სადაც მოუწოდებენ ისლამისკენ.
- ღარ ალ-იჯაბა:** თანხმობის მინა.
- ღარ ალ-ისლამ:** „ისლამის მინა.“ მინა, სადაც აღიარებენ ისლამს.
- ღარ ალ-ქუფრ:** ქვეყანა, სადაც არ აღიარებენ ისლამს.
- ფაჰმ:** გაგება, აღქმა.
- ფათვა:** (ფათვას მრ.რ. ან ფათავა). ისლამურ სამართალთან დაკავშირებულ ნებისმიერ საკითხზე გამოთქმული სამართლებრივი აზრი, რომელიც 'ალიმ-ს, მუფთის ან მუჯთაჰიდს, ფაკიჰს ეკუთვნის.
- ფიკჰ:** სიტყვასიტყვით, „გაგება.“ ცოდნა ისლამზე მისი კანონების მეშვეობით; მეცნიერება ისლამურ სამართალზე. ტერმინი ფიკჰ ზოგჯერ შარიათის სინონიმად მოიხსენიება. თუმცა, მაშინ, როცა ფიკჰი უმეტესწილად ადამიანური შრომისა და საქმიანობის შედეგია, შარიათი

მჭიდროდაა დაკავშირებული საღმრთო გამოცხადებასთან და ცოდნასთან, რომლის მიღება მხოლოდ ყურანიდან და სუნადანაა შესაძლებელი.

ფაკრჰ: (მრ. ფუკაჰ): სპეციალისტები ისლამური სამართლის დარგში(ფიკჰ). ფაკრჰ შესაძლოა 'ალიმ-ის სინონიმადაც განვიხილოთ, რომელიც მუსლიმ მეცნიერს ნიშნავს.

ლაღბ: ფარული-ის, რაც ადამიანური აღქმის მიღმაა.

ჰადის: (მრ, აჰადის): წმინდა მუჰამმად (ს.ა.ს) შუამავლის გამონათქვამები და ქმედებები-სუნა.

ჰალალ: ის, რაც კანონიერია (სამართლებრივად დაშვებული და ნებადართულია),

ჰარამ: ის რაც უკანონო და აკრძალულია.

იღდა: თავშეკავების ვადა, რომელიც ქალმა უნდა გაიაროს მისი ქორწინების შეწყვეტის მიზეზით, განურჩევლად იმისა, ქორწინება განქორწინების გზით შეწყდა თუ მისი მეუღლის

გარდაცვალების მიზეზით. განქორნიების შემთხვევაში ეს ვადა სამ თვეს უტოლდება, ხოლო სიკვდილის შემთხვევაში - ოთხ თვესა და ათ დღეს. ორივე პერიოდი დადგენილია ყურანით.

იჯთიჰად:

იმის გათვალისწინებით, რომ ისლამის აღიარებული იურიდიული წყაროები მოქმედებს ყველა დროსა და სივრცეში, იჯთიჰადი შესაძლოა განმარტებულ იქნეს როგორც, შემოქმედებითი, მაგრამ მონესრიგებული ინტელექტუალური ძალისხმევა, ამ წყაროებიდან სამართლებრივი გადანყვეტილებების გამოტანის მიზნით და მუსლიმური საზოგადოების ცვალებადი გარემოებების არასტაბილურობის გათვალისწინებით.

ჯიჰად:

სიტყვასიტყვით, „ძალისხმევა.“ ნებისმიერი გულწრფელი ძალისხმევა ღმერთის გზაზე, მათ შორის პიროვნულ ძალისხმევა, მატერიალური რესურსები ან იარაღი სამართლიანობის დასამყარებლად და ბოროტების, არასწორი ქმედებებისა და ჩაგვრის აღმოსაფხვრელად.

- ჯიჰად ალ-აქბარ:** სიტყვასიტყვით „დიდი ჯიჰადი“, ძალისხმევა ნაფს-ის (ცდუნების) წინააღმდეგ, ე.ი. ბრძოლა თვით-სრულყოფისათვის.
- მაკასიდ:** შარიათის უმაღლესი მიზნები, ამოცანები და ზრახვები.
- მასალიჰ:** საზოგადოებრივი კეთილდღეობა და ინტერესი.
- შარიათი (შარი 'ა):** ისლამის ყველა კანონის ზოგადი სახელწოდება. ის ყველა რელიგიურ, ლიტურგიულ, ეთიკურ და იურიდიულ სისტემას აერთიანებს.
- სუნნა:** სიტყვასიტყვით, „სწორი გზა ან სავალი გზა.“ მიემართება ყველაფერს, რაც შუამავალმა თქვა, გააკეთა, რასაც დაეთანხმა ან დაგმო. სუნნა შარიათის მეორე წყაროა ყურანის შემდეგ.
- თაღფიკ:** შედგენა ან სისტემატიზაცია.
- თაკლიდ:** კონკრეტული მეცნიერის ან აზროვნების სკოლის მიღება, მიბაძვა და მიდევნება.
- თავჰიდ:** იმის აღიარება და დადასტურება, რომ ალლაჰი ერთადერთი ღმერთ-

თია, აბსოლუტური, მარადიული შემოქმედი, სამყაროს მეუფე და ბატონი. უფრო დეტალური კვლევების იხილეთ ისმა'ილ რაჯი ალ-ფარუკის, „ათ-თავჰიდ: მისი გავლენა აზროვნებასა და ცხოვრებაზე“ (ჰერნდონი, იასი, 1992).

თაზეიდა:

განწმენდა.

უმმა:(მრ.უმამ):

სიტყვასიტყვით, „საზოგადოება, ერი.“ ზოგადად, უნივერსალური ისლამური საზოგადოება.

‘უმრან

რომელიც ადამიანის მისიის შესასრულებლად და მისი სამსჯავროს, პასუხისგებისა და განვითარების ადგილადაა გამიზნული.

უსულ (მხ.რ. აკლ):

პრინციპები, წყაროები, საფუძვლები.

უსულ ალ-ფიკჰ:

ისლამური სამართლის მეცნიერება, სამართლის ფილოსოფია; ისლამის წყაროებიდან სამართლის ნორმების მიღების მეთოდოლოგია და მათი იურიდიული და კონსტიტუციური ნამდვილობის უზრუნველყოფა.

ზაქათი:

როგორც წესი, განიმარტება როგორც „ლარიბთათვის განკუთვნილი“ ან კანონიერი ქველმოქმედება. ზაქათი ქონების სავალდებულო გაყოფაა ლარიბებისა და მუსლიმური თემისთვის, რაც შეადგენს წელიწადში 2.5%-ს, განსაზღვრულ მინიმუმზე მეტი ქონების შემთხვევაში ადამიანი ქონებას ქონებას შესაძლოა ფლობდეს ნაღდი ფულის, საქონლის, პირუტყვის, სოფლის მეურნეობის პროდუქტების ან სხვა ნივთების სახით.

შენიშვნები:

1. გარდაიცვალა ჰიჯრით 227 წელს.
2. იხ. Yaqūt al-Ḥamawī, Muʿjam al Buldān, 6/226.
3. მიემართება შუამავლის ჰადისს: „... მთელი სამყარო ჩემს (ალ-ლაჰი) სამკვიდროდ და სადიდებლად შეიქმნა...“
4. Cf Shakib Arsalan, Tarikh Ghazawāt al-ʿArab (Beirut: Dār Maktabāt al-Ḥayāt, 1966).
5. ფახრ ად-დინ არ-რანზი, „ათ-თაფსირ ალ-ქაბირ“, რომელშიც ის „დედამინის“ განსხვავებულ განმარტებას იყენებს, რომელიც მე კიდევ უფრო მეტად განვავითარე, რათა ცნებები დარ ალ-ჰარბ და დარ ალ-ისლამ უარმეყო. მათ შორის განსხვავება უფრო ვრცლად ქვემოთ იქნება განხილული. დოქტორმა რადვან ას-სამიდმა, ლიბანელმა მეცნიერმა, თავის არაერთ ნაშრომში, გამოიყენა მსგავსი ცნებები, როგორცაა: დარ ალ-დაʿვა და დარ ალ-იჯაბა, ან უმმათ ად-დაʿვა და უმმათ ალ-იჯაბა. მის არაერთ ნაშრომში.
6. იმ წიგნებს შორის, რომლებიც ამ საკითხს ეხება. აჰმად იბნ აჰიბ ალ-ვანშარინის (გარდ. ჰიჯრით 914 წელს) ალ-მიʿანრ ალ-მუʿარრაბ ვა ალ-ჯამიʿ ალ-მულარრაბ ʿან ფათავა იფრინკია ვა ალ-ანდალუს ვა ალ-მალრიბ (ბეირუთი, დარ ალ-ლარბ ალ-ის-ლამნ, 1983).
7. صلى الله عليه وسلم (სალლა ალლაჰუ ლაჰი ვა სალლამ) ქართულად: ალლაჰის ლოცვა და მშვიდობა მას, ეს არის ისლამური თეოლოგიური ფორმულა, რომელიც გამოიყენება, როცა წმინდა მუჰამმად შუამავლის სახელი „მუჰამმადი“ იქნება ნახსენები.
8. ამ საკითხზე თანამედროვე და საინტერესო მიდგომის გასაგებად, იხილეთ, AbdulHamid AbuSulayman, *Marital Discord: Recapturing Human Dignity Through the Higher Objectives of Islamic Law* (London: IIIT, 2008). [Editors].

9. Ibn Khaldun, al-Muqaddimah, გვ.445; იხ. აგრეთვე: Al-Zubaydī, Tāj al-‘Arūs; Al-Qarāfī, Nafā’is al-‘Uṣūl, Sharḥ al-Maḥṣūl, Ṭabaqāt Ibn Sad‘d fī Tarjamat Ibn ‘Umar; Mustafa Abd al-Raziq, Al-Imām al-Shāfi‘ī, and Silsilat A‘lām al-Islām
10. იგივე. გვ. 446 .
11. საჰნჰ ალ-ბუნარ: ქითაბ ალ-‘ილმ, ჰადისი 69; საჰნჰ მუსლიმ: ქითაბ აზ-ზაჯაჰ, ჰადისი 1719.
12. საჰნჰ მუსლიმ.
13. Al-Nassā‘ī, Ibn Mājah, and al- Tirmidhī. იხ. აგრეთვე: Al-Muwatta’ of Imam Mālik ibn Anas. Translated by Aisha Bewley. 23:4 “Storing Meat from Sacrificial Animals.”
14. ბაბუის მემკვიდრეობა. ერთმა ჯგუფმა ბაბუა „მამად“ მიიჩნია და ის ძმებზე მალლა დააყენა. მათი მოსაზრებები იმაზეც გაიყო, მას მემკვიდრეობის „ერთი მესამედი“ ეკუთვნის თუ „ერთი მეექვსედი.“
  - ისლამზე ახლადმოქცეულის წილის ჩამორთმევა. შუამავალ და ხალიფა აბუ ბაქრი უხდიდნენ მათ წილას ზაქათიდან, თუმცა ხალიფა ‘უმარმა ეს არ გააკეთა, დიდის ალბათობით საზოგადოებისთვის სასიკეთოდ.
  - ნადავლის განაწილების რეგულირება. შუამავალმა ომის შედეგად მიღებული მიწა მებრძოლებს შორის გაანაწილა, ხოლო ხალიფა ‘უმარმა გადანყვიტა, რომ მიწის დამუშავებისთვის გადასახადი დაენესებინა, რათა მისგან სარგებელი მთელ საზოგადოებასა და მომავალ თაობებს მიეღოთ.
  - შარიათის სასჯელების (ჰუდუდ) დროებითი შეწყვეტა ომიანობის დროს. ზოგი მუსლიმი ლიდერი ამას იმიტომ აკეთებდა, რომ მონიანალმდევის ბანაკში განხეთქილება ჩამოეგდო.
  - ქურდებისთვის ხელის მოჭრის აკრძალვა. ხალიფა ‘უმარი პატიობდა იმ ქურდებს, რომლებიც საკვებს იპარავდნენ.
  - კომპენსაციის (დიია) გამოყენება მკვლელობისთვის, მას შემდეგ რაც მოკლულის რამდენიმე ნათესავი მკვლელს პატიებდა, მაშინაც კი თუკი სხვები სიკვდილით დასჯას (კიხანჰ) ითხოვ-

დნენ. მიმდევრები სიკვდილით დასჯის ნაცვლად პატიებასა და კომპენსაციას ახალისებდნენ.

- შუამავლის ცხოვრების პერიოდში დიდა თანხით იზომებოდა და არა მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვით. თუმცა, ხალიფა 'უმარმა დიდა აქლემებით შეაფასა, ვინაიდან მათი ღირებულება საგრძნობლად გაიზარდა.

- ხალიფა 'უმარის მმართველობის პერიოდში უპატრონო აქლემებს უგზო-უკვლოდ ხეტილის უფლება ჰქონდათ. როდესაც ის ხალიფა 'უსმანმა ჩაანაცვლა, მან ბრძანა, რომ უპატრონო აქლემები შეეფასებინათ და გაეყიდათ. თუკი აქლემის პატრონი გამოჩნდებოდა, მას ამ აქლემის საბაზრო ღირებულებას გადაუხდებდნენ. აღნიშნულის საჭიროება ახალმა გარემოებებმა განაპირობა, რაც ისლამური სახელმწიფოს გაფართოებით იყო განპირობებული.

- მიუხედავად იმისა, რომ არ იყო აკრძალული (ჰარამი) ქორწინება ებრაელ და ქრისტიან ქალებზე, ხალიფა 'უმარი ასეთი ქორწინებების ნებას არ რთავდა

- ხალიფა 'უმარის მმართველობის პირველი ორი წლის განმავლობაში განქორწინების შესახებ ერთჯერადი გამოცხადება საბოლოოდ მიიჩნეოდა. თუმცა მოგვიანებით მან შენიშნა, რომ ადამიანები ამ წესს არღვევდნენ და საბოლოო განქორწინებისთვის დაანესა სამჯერ გამოცხადება განქორწინების შესახებ.

- მწარმოებლებზე ჯარიმების დაწესება მათთვის მიწოდებული ნედლეულის დაზიანებისთვის ან განადგურებისთვის, მეტად სადავო საკითხს წარმოადგენდა. ზოგი მიმდევარი (საჰაბა) მიიჩნევდა, რომ ზარალის ან დაკარგული ნედლეულის ღირებულების შესაბამისი ჯარიმა უნდა დაწესებულიყო; გარკვეული ნაწილი კი განსხვავებულ აზრზე იყო, ვინაიდან ზარალი ან დანაკარგი გამიზნული არ იყო.

- გირაოდან მიღებული სარგებელი. აღნიშნული მიმდევრებს შორის განსხვავებულ მოსაზრებებს ეხება, რომელიც სხვადასხვა გარემოებებით და სოციალური ზრდითაა ნაკარნახევი.

15. საკითხები, რომელთა შესახებაც მეორე თაობას განსხვავებული მოსაზრებები ჰქონდა:

- მათ მიაჩნდათ, რომ გირაოს მფლობელებისთვის გარკვეული ჯარიმა უნდა დაენესებინათ ზარალის ან ზიანის შემთხვევაში, რომელიც გირაოს ღირებულების ტოლფასი უნდა ყოფილიყო.

- შუამავალი ქალებს მეჩეთში სალოცავად ხშირად სიარულისკენ მოუწოდებდა, თუმცა შემდეგი თაობის ღვთისმეტყველები ('ულამა') ამჯობინებდა, რომ ქალებს მეჩეთში ღამით არ ევლოთ.

- შუამავალი ნებას არ რთავდა, რომ საქონელზე დადგენილი ფასი ყოფილიყო, თუმცა შემდეგი თაობის ღვთისმეტყველებმა ('ულამა'), აღნიშნულის ნება დართეს, რათა საზოგადოება დაეცვათ.

- განქორწინებულს, რომელიც არ ასრულებდა განქორწინების შედეგად ნაკისრ ვალდებულებებს, არ ჰქონდა უფლება ჩვენება მიეცა სასამართლოში.

- მეორე თაობის ღვთისმეტყველები ('ულამა') უარს აცხადებდნენ რიგი ნათესავებისთვის ჩვენების ჩამორთმევაზე უსამართლობის შიშით ან მიუკერძოებლობის ნაკლებობის მიზეზით.

16. ა.ს - 'ალაჰჰი ას-სალამ ან 'ალაჰჰიმ ას-სალამ (ალლაჰის წყალობა არ მოკლებოდე). ითქმის ყოველ ჯერზე, როდესაც მუჰამმადის ნაცვლად ნებისმიერი სხვა შუამავლის სახელი წარმოითქმის.

17. იხილეთ მისი წიგნი: *იკთიდა' ალ-ჩირაჰ ალ-მუსთაკიმ მუხნლაფათ აჰლ ალ-ჯაჰიმ*. ასევე იხ. მუსტაფა იბნ მუჰამმად ალ-ვარდნანს - ან-ნაჰრ 'ან ალ-ისთი'ანა ვა-ლ-ისთინჯარ ფრუმურ ალ-მუსლიმინ ბი აჰლ აზ-ზიმმა ვა-ლ-ქუფფარ. ასევე იხ. ანონიმური ავტორის წიგნი, რომელიც სავარაუდოდ ჩრდილოეთ აფრიკიდან იყო, სახელწოდებით - *ალ-ჯავაზ ფრ კიბჰ ისთიქთაზ აჰლ ალ-ქითაზ*.

18. . Al-Mustasfā 1/3.

19. ტაჰა ჯაბირ ალ-ალვანი, *უხულო ალ-ფიკჰ ალ-ისლამი* (ჰერნდონი, ვირჯინია: ისლამური აზროვნების საერთაშორისო ინსტიტუტი, 1990).
20. იბ. მისი წიგნი – *მაკაჰიდ აშ-შარბ'ა ალ-ისლამიდა* (თუნისი: ად-დარ ათ-თუნისიდა, 1972)
21. იბ. მისი წიგნი – *მაკაჰიდ აშ-შარბ'ა* (კასაბლანკა, მაქთაბათ ალ-ვაჰდა, 1963).
22. იბ.მისი წიგნი – *ნაჯარიდათ ალ-მაკაჰიდ 'ინდ ალ-იმამ აშ-შატიბ* (ჰერნდონი, ვირჯინია: ისლამური აზროვნების საერთაშორისო ინსტიტუტი, 1995).
23. იბ. მისი წიგნი – *მაკაჰიდ აშ-შარბ'ა* (ჰერნდონი, ვირჯინია: ისლამური აზროვნების საერთაშორისო ინსტიტუტი, 1991).
24. იბ. მისი წიგნი – *თამჰიდ ლი თა'რინ ალ-ფალსაფა ალ-ისლამიდა* (კაირო: ლუჯნათ ალ-ტა'ლიფ ვა ალ-თარჯუმა ვა ან-ნაშირ, 1966).
25. შემდგომი დამუშავებისთვის იბ. Al-'Alwānī, *The Islamization of Knowledge: Yesterday and Today* (Herndon, Virginia: IIIT, 1995; and *Missing Dimensions in Contemporary Islamic Movements* (Herndon, Virginia: IIIT, 1996), pp. 14-19.
26. რ.ა.ა. - *რადია ალლჰუ 'ანჰა/ანჰუ* (დაე, ალლაჰის წყალობა არ მოკლებოდა). ითქმის შუამავლის მიმდევრების და ხალიფების სახელის ყოველ ჯერზე წარმოთქმისას.
27. იბნ ალ-ჯავზი, *ზად ალ-მასირ*, 8/39
28. ალ-კურტუბი, *ალ-ჯამი 'ლი აჰჰამ ალ-კურ'ან*, 18/43.
29. იქვე, 28/43.
30. იქვე, 18/43.
31. თაფსირ იბნ აბი ჰანიმ, 1/472.
32. იბნ ალ-ჯავზი, *ზად ალ-მასირ*, 1/355.
33. ას-საბჰინი, *მუხთაჰარ თაფსირ იბნ ქასირ*, 1/308.
34. ალ-კურტუბი, *ალ-ჯამი 'ლი აჰჰამ ალ-კურ'ან*, 4/171.
35. აბუ ას-სუ'უდ, ირშად ალ-'აკლ ას-სალამ ილმ მაზნაჰ ალ-კურ'ან ალ-აჰმ, 2/70.
36. 'აბდ ალ-ქარამ ალ-ხატაბი, *ათ-თაფსირ ალ-კურ'ან*, 4/548.
37. ალ-ქსანანი, *ბადა'ი ას-სანა'ი*, 7/131.

38. იქვე.
39. იბნ ჰაჯარ, *ფათჰ ალ-ბარე*, 7/230.
40. იბნ ალ-ჯავზი, *ზანდ ალ-მასრ*, 7/122.
41. იბნ თაფიფა, *ათ-თაფსირ ალ-ქაბირ*, 6/59.
42. იბნ თაფიფა, *ას-სიფსა აშ-შარ იფა*, გვ. 167.
43. იბნ თაფიფა, *მინჰაჯ ას-სუნნა*, 4/113.
44. იბნ ჰაჯარ, *ფათჰ ალ-ბარე*, 13/126. .
45. აღნიშნული ანგარიშის დეტალები მოცემულია: ალ-მუსნად, ჰადისები 1649, 14039, 17109 და 21460.

გამომცემლობა „უნივერსალი“

თბილისი, 0186, ა. ჰოლიტაოვსკაიის №4, ☎: 5(99) 17 22 30, 5(99) 33 52 02
E-mail: universal505@gmail.com; gamomcemlobauniversali@gmail.com

„ ფიკჰი უმცირესობებისთვის“ აქტუალური თემა და ძალიან მნიშვნელოვანი ფიკჰის სფეროსთვის რომელიც, თავის მხრივ, არსებითად მნიშვნელოვანი გახდა დასავლეთში მცხოვრები მუსლიმი საზოგადოებების კეთილდღეობისა და განვითარებისთვის. ავტორი იმზე ამახვილებს ყურადღებას, რომ მუსლიმი უმცირესობების პრობლემების მოგვარება შესაძლებელია მხოლოდ ახალი იურიდიული ხედვით რაც დაფუძნებულია ყურანის უმაღლეს პრინციპებზე, ამოცანებსა და უმაღლეს ღირებულებებზე, მარიათის უმაღლეს მიზნებთან (მაკჯჰიდ) ერთად. დოქტორი ალაღვანის ნაშრომი არსებითად სწორედ მუსლიმი უმცირესობების მიმართ გაუდრებელი მოწოდებაა, რომ ამ უკანასკნელთ მოქალაქეობის განცდა ჰქონდეთ და საზოგადოებაში მათი ადგილისა და მნიშვნელობის შესახებ პოზიტიური, თავდაჯერებული ხედვა განავითარონ, ამასთან ნელ-ნელა უარი უნდა თქვან საკუთარი თავის, როგორც იმიგრანტის სტატუსის მქონე ადამიანების აღქმაზე და იმ ჰუმანისტურ ხედვას უნდა დაეყრდნონ, რომელიც საზოგადოების გაუმჯობესებას ისახავს მიზნად.

დოქტორი ტაჰაჯაბირ ალაღვანი

ავტორი კაიროში, ალ-აზჰარის უნივერსიტეტის კურსდამთავრებულია. ამჟამად ის კორდობის უნივერსიტეტის პრეზიდენტი და ამასთანავე ხელმძღვანელობს იმამ აშ-შაფიის ისლამურ სამართლებრივ თეორიას, კორდობის უნივერსიტეტის ისლამური და სოციალური მეცნიერებების უმაღლეს სკოლაში. ამასთან, ის ჩრდილოეთ ამერიკის ფიკჰის საბჭოს პრეზიდენტი; OIC ფიკჰის ისლამური აკადემიის წევრი და ამერიკის შეერთებულ შტატებში ისლამური აზროვნების საერთაშორისო ინსტიტუტის (იასი) ყოფილი პრეზიდენტიცაა. დოქტორი ალაღვანი, რომელიც საერთაშორისოდ აღიარებული მეცნიერია, ექსპერტად მიიჩნევა ისლამური სამართლებრივი თეორიის, იურისპრუდენციის (ფიკჰ) და 'უსულა-ალ-ფიკჰ-ის სფეროში. ის არაერთი ნაშრომის ავტორიცაა, მათ შორის: 'უსულა-ალ-ფიკჰ ალ-ისლამ: წყაროს მეთოდოლოგია ისლამურ იურისპრუდენციაში; კონფლიქტის/უთანხმოების ეთიკა ისლამში; იჯთიჰადი, ყურანი და სუნნა: დრო-სივრცის ფაქტორი.

